

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΤΣΑΛΑΝ εναντίον ΤΟΥΡΚΙΑΣ

(Αρ. Αίτησης : 46221/99)

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ 12 Μαΐου 2005

Η παρούσα Απόφαση είναι τελεσίδικη αλλά μπορεί να υποστεί συντακτική αναθεώρηση.

Στην υπόθεση ΟΤΣΑΛΑΝ εναντίον ΤΟΥΡΚΙΑΣ

το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, συνεδριάζοντας ως

Τμήμα Μείζονος Σύθεσης, αποτελούμενο από τους :

κον L. WILDHABER, Πρόεδρο

κον C.L. ROZAKIS,

κον J.-P. COSTA

κον G. RESS,

κον Nicolas BRATZA

κα E. PALM

κον L. CAFLISCH

κον Α. ΛΟΥΚΑΪΔΗ

κον R. TURMEN

κα V. STRAZNICKA

κον P. LORENZEN

κον V. PUTKEVYCH

κον J. HEDIGAN

κον M. UGREKHELIDZE

κον L. GARLICKI

κον J. BORREGO BORREGO

κα A. GYULUMYAN, Δικαστές

και τον κ. P.J. MAHONEY, Γραμματέα

1

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ,
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
SERVICE DE TRADUCTION
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS,
TRANSLATION SERVICE

Αφού συσκέφθηκε κατ'ιδίαν την 9^η Ιουνίου 2004 και την 19^η Ιανουαρίου 2005

Έλαβε την ακόλουθη απόφαση η οποία υιοθετήθηκε στην τελική της μορφή κατόπιν περαιτέρω εξέτασης την 22^α Απριλίου 2005.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη με αίτηση (υπ'αριθμ. 46221/99) εναντίον της Δημοκρατίας της Τουρκίας η οποία κατατέθηκε στο Δικαστήριο σύμφωνα με το Άρθρο 34 της Σύμβασης για την Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση») από τον Τούρκο υπήκοο, κ. Αμπντουλάχ Οτσαλάν (Abdullah Ocalan) («Αιτών») την 16^η Φεβρουαρίου 1999.

2. Ο Αιτών εκπροσωπήθηκε από τους κ.κ. Sir Sydney KENTRIDGE, M. MULLER και κ. T. OTTY οι οποίοι είναι δικηγόροι Λονδίνου και την κα A. Tugluk του Δικηγορικού Συλλόγου Κωνσταντινούπολης. Η Τουρκική Κυβέρνηση («Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους Συνεργάτες της στην προκειμένη υπόθεση, κ. S. ALPASLAN, του Δικηγορικού Συλλόγου Κωνσταντινούπολης και τον κ. M. OZMEN.

3. Ο Αιτών συγκεκριμένα επικαλέστηκε παραβιάσεις διαφόρων διατάξεων της Σύμβασης, δηλαδή των Άρθρων 2 (δικαίωμα στη ζωή), 3 (απαγόρευση κακής μεταχείρισης), 5 (δικαίωμα στην ελευθερία και ασφάλεια), 6 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη), 7 (καμία ποινή χωρίς νόμο), 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), 9 (ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας), 10 (ελευθερία έκφρασης), 11 (δικαίωμα σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα), 14 (απαγόρευση διακρίσεων), 18 (περιορισμός της χρήσης περιορισμών σε δικαιώματα) και 34 (δικαίωμα ατομικής αίτησης).

4. Η αίτηση ανατέθηκε στον Πρώτο Τομέα του Δικαστηρίου (Κανόνας 52 παρ.1 των Κανόνων του Δικαστηρίου).

5. Στις 4 Μαρτίου 1999, το Δικαστήριο ζήτησε να λάβει η Κυβέρνηση προσωρινά μέτρα εντός της έννοιας του Κανόνα 39, ιδιαίτερα να

διασφαλίσει ότι οι προϋποθέσεις του Άρθρου 6 είχαν τηρηθεί στις διαδικασίες οι οποίες ξεκίνησαν εναντίον του αιτούντα στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας και ότι ο αιτών ήταν σε θέση να ασκήσει το δικαίωμά του ατομικής αίτησης προς το Δικαστήριο αποτελεσματικά μέσω δικηγόρων της δικής του επιλογής.

Στις 8 Μαρτίου 1999 η Κυβέρνηση κατέθεσε τις παρατηρήσεις της. Οι εκπρόσωποι του αιτούντα έκαναν το ίδιο στις 12 Μαρτίου 1999.

Στις 23 Μαρτίου 1999 το Δικαστήριο κάλεσε προσκάλεσε την Κυβέρνηση να διευκρινίσει συγκεκριμένα σημεία που αφορούν τα μέτρα τα οποία ελήφθησαν σύμφωνα με τον Κανόνα 39 ώστε να εξασφαλίσουν ότι ο αιτών έλαβε δίκαιη δίκη.

Στις 9 Απριλίου 1999 ο νομικός συμβουλος στην Τουρκική Μόνιμη Αντιπροσωπεία στο Συμβούλιο της Ευρώπης δήλωσε ότι η Κυβέρνηση δεν ήταν έτοιμη να απαντήσει τις ερωτήσεις του Δικαστηρίου, καθώς εκείνες εκτείνονταν πέραν του εύρους των προσωρινών μέτρων, εντός της έννοιας του Κανόνα 39.

Στις 29 Απριλίου 1999 το Δικαστήριο αποφάσισε να κοινοποιήσει την αίτηση στην Κυβέρνηση για τις δικές της παρατηρήσεις επί του παραδεκτού και της βασιμότητας της.

Η Κυβέρνηση κατέθεσε τις παρατηρήσεις της στις 31 Αυγούστου 1999. Ο αιτών κατέθεσε τις παρατηρήσεις του ως απάντηση στις 27 Σεπτεμβρίου και τις 29 Οκτωβρίου 1999.

Στις 2 Ιουλίου 1999, ένας από τους εκπροσώπους του αιτούντα ζήτησε από το Δικαστήριο να καλέσει την Κυβέρνηση να «αναστείλει την απόφαση εκτέλεσης της θανατικής ποινής η οποία είχε επιβληθεί στον αιτούντα στις 29 Ιουνίου 1999 εωσότου το Δικαστήριο να αποφασίσει επί της βασιμότητας των καταγγελιών του».

Στις 6 Ιουλίου 1999 το Δικαστήριο αποφάσισε ότι το αίτημα για την εφαρμογή του Κανόνα 39 μπορούσε να εξεταστεί εάν η ποινή του αιτούντα επικυρωνόταν από το Ακυρωτικό Δικαστήριο. Στις 30 Νοεμβρίου 1999 το

Δικαστήριο αποφάσισε να υποδείξει το εξής προσωρινό μέτρο στην Κυβέρνηση :

«Το Δικαστήριο ζητά από το εναγόμενο Κράτος να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίσει ότι η θανατική ποινή δεν θα εκτελεστεί έτσι ώστε να δώσει τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να προχωρήσει αποτελεσματικά στην εξέταση του παραδεκτού και της βασιμότητας των καταγγελιών του αιτούντα βάσει της Σύμβασης.»

6. Διαδικασία η οποία αφορούσε και το παραδεκτό και το βάσιμο των καταγγελιών (Κανόνας 54 παρ. 4) έλαβε χώρα δημοσίως στο Κτίριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου στις 21 Νοεμβρίου 2000.

7. Με απόφαση της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2000, η αίτηση κηρύχθηκε εν μέρει αποδεκτή από τη Σύθεση του Πρώτου Τομέα αποτελούμενου από τους : κα Ε. PALM, Πρόεδρο, κα W. Thomassen, κ. Gaukur Jorundsson, κ. R. Turmen, κ. C. Birsan, κ. J. Casadevall και κ. R. Maruste, δικαστές, και τον κ. M. O'Boyle, Γραμματέα Τομέα.

8. Η Σύθεση εξέδωσε την απόφασή της στις 12 Μαρτίου 2003. Έκρινε ομόφωνα ότι υπήρξε παράβαση του Άρθρου 5 παρ. 4 της Σύμβασης εξαιτίας της απουσίας ένδικου μέσου με το οποίο ο αιτών θα μπορούσε να επιδιώξει να ελεγχθεί η νομιμότητα της κράτησής του υπό αστυνομική φύλαξη. Ομόφωνα (έκρινε) ότι δεν υπήρξε καμία παραβίαση του Αρθρου 5 παρ. 3 της Σύμβασης λόγω της παράλειψης να προσάγει τον αιτούντα ενώπιον δικαστή, αμέσως μετά τη σύλληψή του. Με έξι ψήφους έναντι μιας, (έκρινε) ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης όσον αφορά ότι ο αιτών δεν είχε δικαστεί από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Ομόφωνα (έκρινε) ότι είχε υπάρξει παραβίαση του Άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το Άρθρο 6 παρ. 3 (β) και (γ), όσον αφορά το ότι ο αιτών δεν έλαβε μια δίκαιη δίκη. Ομόφωνα (έκρινε) ότι δεν υπήρξε καμία παραβίαση του Άρθρου 2 της Σύμβασης. Ομόφωνα (έκρινε) ότι δεν υπήρξε καμία παραβίαση του Άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το Άρθρο 2, όσον αφορά την εκτέλεση της θανατικής

ποινήs. Ομόφωνα (έκρινε) ότι δεν είχε υπάρξει καμία παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης όσον αφορά την καταγγελία σχετικά με την εκτέλεση της θανατικής ποινής. Με έξι ψήφους έναντι μιας (έκρινε) ότι είχε υπάρξει παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης λόγω της επιβολής της θανατικής ποινής σε συνέχεια μιας μη δίκαιης δίκης. Ομόφωνα (έκρινε) ότι δεν είχε υπάρξει καμία παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης ούτε όσον αφορά τις συνθήκες υπό τις οποίες ο αιτών είχε μεταφερθεί από την Κένυα στην Τουρκία ούτε τις συνθήκες της κράτησής του στο νησί Imrali. Ομόφωνα (έκρινε) ότι δεν ήταν αναγκαία καμία χωριστή εξέταση των υπόλοιπων καταγγελιών του αιτούντα σύμφωνα με τα Άρθρα 7, 8, 9, 10, 13, 14 και 18 της Σύμβασης, λαμβανόμενα υπόψη είτε χωριστά είτε σε συνδυασμό με τις ως άνω διατάξεις της Σύμβασης. Τέλος, ομόφωνα (έκρινε) ότι δεν είχε υπάρξει καμία παραβίαση του Άρθρου 34 της Σύμβασης. Η μερικώς διαφωνούσα γνώμη του κ. Turmen επισυνάφθηκε στη δικαστική απόφαση.

9. Στις 9 Ιουνίου 2003, ο αιτών, και στις 11 Ιουνίου 2003, η Κυβέρνηση, ζήτησαν την παραπομπή της υπόθεσης στο Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης σύμφωνα με το Άρθρο 43 της Σύμβασης και τον Κανόνα 73.

Στις 9 Ιουλίου 2003, μια επιτροπή του Τμήματος Μείζονος Σύνθεσης αποφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση στο Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης.

10. Η σύνθεση του Τμήματος αυτού αποφασίστηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του Άρθρου 27 παρ. 2 και 3 της Σύμβασης και τον Κανόνα 24. Σύμφωνα με το Άρθρο 23 παρ.7 της Σύμβασης και τον Κανόνα 24 παρ.4, η κα Palm συνέχισε να παρίσταται στην υπόθεση μετά τη λήξη της διάρκειας ισχύος του αξιώματός της.

11. Ο αιτών και η Κυβέρνηση κατέθεσαν ο καθένας τις παρατηρήσεις τους επί της βασιμότητας και τα σχόλιά τους επί των προτάσεων του άλλου.

12. Διαδικασία έλαβε χώρα δημοσίως στο Κτίριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου στις 9 Ιουνίου 2004 (Κανόνας 59 παρ.3).

Εκεί εμφανίστηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου :

(α) Για την Κυβέρνηση :

κ. S. ALPASLAN

κ. M. OZMEN

Συνεργάτες

κ. E. ISCAN

κα I. ALTINTAS

κα B. ARI

κα B. OZAYDIN

κ. A. CICEK

κ. M. TIRE

κ. K. TAMBASAR

κ. N. USTUNER

κ. B. CALISKAN

κ. O. NALCIOGLU

κα N. ERDIM

Συνήγορος

(β) Για τον αιτούντα

κ. Sir Sydney KENTRIDGE QC

κ. M. MULLER

κ. T. OTTY

κα A. TUGLUK

Συνήγορος

κ. K. YILDIZ

κ. M. SAKHAR

κ. I. DUNDAR

κ. F. AYDINKAYA

κ. L. CHRALAMBOUS

κα A. STOCK

Σύμβουλοι

Το Δικαστήριο άκουσε τον κ. Sir Sydney KENTRIDGE, κ. MULLER, κ. OTTY, κα TUGLUK και κ. ALPASLAN.

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΣΥΝΟΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

13. Ο αιτών γεννήθηκε το 1949 και επί του παρόντος κρατείται στην Φυλακή Imrali (Μουδανιά, Προύσα, Τουρκία). Πριν τη σύλληψή του, ήταν ο αρχηγός του PKK (Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν).

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, όπως υποβλήθηκαν από τους διαδίκους, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής :

Α. Η σύλληψη του αιτούντα και η μεταφορά του στην Τουρκία

14. Στις 9 Οκτωβρίου 1998 ο αιτών απελάθηκε από τη Συρία, όπου κατοικούσε για πολλά χρόνια. Έφθασε την ίδια ημέρα στην Ελλάδα, όπου οι ελληνικές αρχές του ζήτησαν να εγκαταλείψει το Ελληνικό έδαφος εντός δύο ωρών και απέρριψαν την αίτησή του για πολιτικό άσυλο. Στις 10 Οκτωβρίου 1998 ο αιτών ταξίδεψε στη Μόσχα με αεροσκάφος μισθωμένο από τις ελληνικές μυστικές υπηρεσίες. Η αίτησή του για πολιτικό άσυλο στη Ρωσία έγινε δεκτή από τη Δουμα αλλά ο Ρώσος Πρωθυπουργός δεν εφάρμοσε αυτή την απόφαση.

15. Στις 12 Νοεμβρίου 1998, ο αιτών πήγε στη Ρώμη όπου κατέθεσε αίτηση για πολιτικό άσυλο. Οι ιταλικές αρχές αρχικά τον συνέλαβαν αλλά επακόλουθα τον έθεσαν υπό κατ'οικον περιορισμό. Παρόλο που εκείνοι αρνήθηκαν να τον απελάσουν στην Τουρκία, επίσης απέρριψαν την αίτησή του για να λάβει την ιδιότητα του πρόσφυγα και ο αιτών έπρεπε να υποκύψει σε πιέσεις για να φύγει από την Ιταλία. Αφού πέρασε είτε μια είτε δύο ημέρες στη Ρωσία, εκείνος επέστρεψε στην Ελλάδα, πιθανόν την 1^η Φεβρουαρίου 1999. Την επόμενη ημέρα (2 Φεβρουαρίου 1999), ο αιτών μεταφέρθηκε στην Κέννα. Στο αεροδρόμιο του Ναϊρόμπι συναντήθηκε με αξιωματούχους από την Ελληνική Πρεσβεία και φιλοξενήθηκε στην κατοικία του πρεσβευτή. Κατέθεσε αίτηση στον Έλληνα πρεσβευτή για πολιτικό άσυλο στην Ελλάδα, αλλά δεν έλαβε ποτέ απάντηση.

16. Στις 15 Φεβρουαρίου 1999 το Υπουργείο Εξωτερικών της Κέννας ανακοίνωσε ότι ο κ. Οτσαλάν είχε επιβιβαστεί σε αεροσκάφος το οποίο προσγειώθηκε στο Ναϊρόμπι στις 2 Φεβρουαρίου 1999 και εισήλθε στο Κενυατικό έδαφος συνοδευόμενος από Έλληνες αξιωματούχους χωρίς να

δηλώσει την ταυτότητά του ή να διέλθει μέσω ελέγχου διαβατηρίων. Προσέθεσε ότι ο Κενυάτης Υπουργός Εξωτερικών είχε καλέσει τον Έλληνα πρεσβευτή στο Ναϊρόμπι προκειμένου να εκμαιεύσει πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα του αιτούντα. Αφού αρχικά δήλωσε ότι το σχετικό πρόσωπο δεν ήταν ο κ. Οτσαλάν, όταν πιέστηκε από τις Κενυατικές αρχές, ο Έλληνας πρέσβης είχε παραδεχθεί ότι πράγματι επρόκειτο περί αυτού. Ο Κενυάτης Υπουργός Εξωτερικών είχε ενημερωθεί από τον Έλληνα πρεσβευτή ότι οι αρχές στην Αθήνα είχαν συμφωνήσει να κανονίσουν για την αναχώρηση του κ. Οτσαλάν από την Κένυα.

Ο Κενυάτης Υπουργός Εξωτερικών επίσης δήλωσε ότι οι Κενυατικές διπλωματικές αποστολές στο εξωτερικό είχαν στόχο τις τρομοκρατικές επιθέσεις και ότι η παρουσία του αιτούντα στην Κένυα συνιστούσε μέγιστο κίνδυνο ασφάλειας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Κενυατική κυβέρνηση εξεπλάγη που η Ελλάδα, ένα Κράτος με το οποίο απολάμβανε φιλικές σχέσεις, μπόρεσε εν γνώσει της να θέσει την Κένυα σε μια τέτοια δύσκολη θέση, εκθέτοντάς την σε υποψία και κίνδυνο επιθέσεων. Αναφερόμενη στο ρόλο του Έλληνα πρεσβευτή στα γεγονότα, η Κενυατική Κυβέρνηση ανέφερε ότι είχε σοβαρές επιφυλάξεις σχετικά με την αξιοπιστία του και ζήτησε την άμεση ανάκλησή του.

Ο Κενυάτης Υπουργός Εξωτερικών πρόσθεσε ότι οι Κενυατικές αρχές δεν έπαιξαν κανέναν ρόλο στη σύλληψη του αιτούντα και δεν είχαν κανέναν λόγο στην επιλογή του τελικού προορισμού του. Ο Υπουργός δεν είχε ενημερωθεί για καμία επιχείριση των τουρκικών δυνάμεων τον χρόνο αναχώρησης του αιτούντα και δεν είχε υπάρξει καμία συνεννόηση μεταξύ της Κενυατικής και της Τουρκικής κυβέρνησης επί του θέματος.

17. Την τελευταία ημέρα της παραμονής του στο Ναϊρόμπι ο αιτών πληροφορήθηκε από τον Έλληνα πρεσβευτή, αφότου ο τελευταίος είχε επιστρέψει από μια συνάντηση με τον Κενυάτη Υπουργό Εξωτερικών, ότι ήταν ελεύθερος να φύγει για τον προορισμό της επιλογής του και ότι η Ολλανδία ήταν έτοιμη να τον δεχθεί.

Στις 15 Φεβρουαρίου 1999, Κενυάτες αξιωματούχοι πήγαν στην Ελληνική Πρεσβεία για να συνοδέψουν τον κ. Οτσαλάν στο αεροδρόμιο. Ο Έλληνας πρεσβευτής είπε ότι επιθυμούσε να συνοδεύσει ο ίδιος τον αιτούντα στο αεροδρόμιο και προέκυψε μια συζήτηση μεταξύ του πρεσβευτή και των Κενυατών αξιωματούχων. Τελικά ο αιτών επιβιβάστηκε σε αυτοκίνητο με οδηγό Κενυάτη αξιωματούχο. Καθ'οδόν προς το αεροδρόμιο, το αυτοκίνητο εξέκκλινε της ακολουθίας των οχημάτων και, παίρνοντας μια οδό η οποία προορίζεται μόνο για προσωπικό ασφαλείας στη διεθνή περιοχή διαμετακόμισης του Αεροδρομίου του Ναϊρόμπι, τον οδήγησαν σε ένα αεροσκάφος όπου τον περίμεναν Τούρκοι αξιωματούχοι. Ο αιτών τότε συνελήφθη μόλις επιβιβάστηκε στο αεροσκάφος, περίπου στις 8 μ.μ.

18. Τα τουρκικά δικαστήρια είχαν εκδώσει επτά εντάλματα για τη σύλληψη του κ. Οτσαλάν και μια ειδοποίηση Αναζήτησης (Κόκκινη Ειδοποίηση) είχε κυκλοφορήσει από την Ιντερπολ. Σε καθένα από αυτά τα έγγραφα, ο αιτών κατηγορείτο για ίδρυση ένοπλης ομάδας με σκοπό να καταστρέψει την εδαφική ακεραιότητα του Τουρκικού Κράτους και να υποκινήσει διάφορες τρομοκρατικές ενέργειες οι οποίες κατέληγαν σε απώλειες ανθρώπινης ζωής.

Στην πτήση από την Κένυα προς την Τουρκία ο αιτών συνοδευόταν από έναν στρατιωτικό ιατρό από τη στιγμή της σύλληψής του. Ένα βίντεο και φωτογραφίες του κ. Οτσαλάν που ελήφθησαν στο αεροσκάφος για χρήση από την αστυνομία, διέρρευσαν στον τύπο και δημοσιοποιήθηκαν. Στο μεταξύ, οι συγκρατούμενοι των Φυλακών Imrali μεταφέρθηκαν σε άλλες φυλακές.

19. Ο αιτών κρατείτο με τα μάτια καλυμμένα σε όλη τη διάρκεια της πτήσης εκτός εάν οι Τούρκοι αξιωματούχοι φορούσαν μάσκες. Το κάλυμμα των ματιών αφαιρέθηκε μόλις οι αξιωματούχοι έβαλαν τις μάσκες τους. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση το κάλυμμα των ματιών αφαιρέθηκε μόλις το αεροσκάφος εισήλθε στον τουρκικό εναέριο χώρο.

Ο αιτών τέθηκε υπό κράτηση στη Φυλακή Imrali στις 16 Φεβρουαρίου 1999. Στο ταξίδι από το αεροδρόμιο στην Τουρκία έως τη Φυλακή Imrali, εκείνος φορούσε κουκούλα. Σε φωτογραφίες που ελήφθησαν στο νησί Imrali στην Τουρκία, ο αιτών εμφανίζεται χωρίς κουκούλα ή κάλυμμα ματιών. Αργότερα είπε ότι του είχαν χορηγηθεί ηρεμιστικά, πιθανόν στην ελληνική πρεσβεία στο Ναϊρόμπι.

Β. Υπό Αστυνομική Φύλαξη στο Νησί Imrali

20. Από τις 16 Φεβρουαρίου και μετά, ο αιτών ανακρίθηκε από μέλη των δυνάμεων ασφαλείας. Στις 20 Φεβρουαρίου 1999 ένας δικαστής έκρινε βάσει πληροφοριών του φακέλου της υπόθεσης, ότι εκείνος έπρεπε να παραμείνει υπό αστυνομική φύλαξη για ακόμη τρεις ημέρες καθώς η ανάκριση δεν είχε ολοκληρωθεί.
21. Δικαστές και εισαγγελείς από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Αγκυρα έφθασαν στο νησί του Imrali στις 21 Φεβρουαρίου 1999.
22. Σύμφωνα με τον αιτούντα, στις 22 Φεβρουαρίου 1999, δεκαέξι δικηγόροι με εντολή από την οικογένειά του αιτήθηκαν στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας για άδεια να τον επισκεφθούν. Ενημερώθηκαν προφορικά ότι μόνο σε έναν δικηγόρο θα επιτρεπόταν η πρόσβαση. Οι δικηγόροι οι οποίοι πήγαν στα Μουδανιά (σημείο επιβίβασης για το νησί Imrali) στις 23 Φεβρουαρίου 1999 ενημερώθηκαν από τις διοικητικές αρχές ότι δεν μπορούσαν να επισκεφθούν τον αιτούντα. Ο αιτών επίσης ισχυρίζεται ότι οι δικηγόροι του παρενοχλήθηκαν από ένα πλήθος κατόπιν υποκίνησης από αστυνομικούς με πολιτικά ρούχα ή τουλάχιστον κατόπιν σιωπηρής έγκρισής τους.
23. Μόλις ξεκίνησε η κράτηση του αιτούντα, το νησί Imrali κηρύχθηκε απαγορευμένη στρατιωτική ζώνη. Σύμφωνα με τον αιτούντα, οι στρατιωτικοί διακανονισμοί στην περίπτωση του διαχειρίζονταν από ένα «γραφείο διαχείρισης κρίσεων» το οποίο στήθηκε στα Μουδανιά. Το γραφείο διαχείρισης κρίσης ήταν υπεύθυνο για να παρέχει σε δικηγόρους και άλλους επισκέπτες πρόσβαση στον αιτούντα. Σύμφωνα με την

Κυβέρνηση, ειδικά μέτρα ελήφθησαν για να εξασφαλίσουν την ασφάλεια του αιτούντα. Είχε πολλούς εχθρούς οι οποίοι μπορεί να δελεάζονταν να κάνουν απόπειρα εναντίον της ζωής του και η έρευνα των δικηγόρων έγινε για λόγους ασφαλείας.

24. Στις 22 Φεβρουαρίου 1999 ο εισαγγελέας του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας της Άγκυρας, ανέκριναν τον αιτούντα και του πήραν κατάθεση, ως από κατηγορούμενο. Ο αιτών είπε στον εισαγγελέα ότι εκείνος ήταν ο ιδρυτής του PKK και ο νυν ηγέτης του. Αρχικά, ο στόχος του ίδιου και του PKK ήταν να ιδρύσουν ένα ανεξάρτητο κουρδικό κράτος αλλά με το πέρασμα του χρόνου, είχαν αλλάξει τον στόχο τους και επεδίωκαν να διασφαλίσουν μερίδιο εξουσίας για τους Κούρδους ως ελεύθερο λαό, οι οποίοι είχαν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ίδρυση της Δημοκρατίας. Ο αιτών ομολόγησε ότι οι φύλακες οικισμών ήταν κύριος στόχος του PKK. Επίσης βεβαίωσε ότι το PKK είχε χρησιμοποιήσει βίαιες μεθόδους εναντίον πολιτών, ιδιαίτερα από το 1987 και μετά, αλλά ότι εκείνος προσωπικά αντιτίθετο σε εκείνες τις μεθόδους και είχε μάταια προσπαθήσει να εμποδίσει τη χρήση τους. Είπε στον εισαγγελέα ότι οι πολέμαρχοι που ήθελαν να αρπάξουν την εξουσία μέσα στο PKK είχαν ασκήσει μέρος της πίεσής τους στον κουρδικό πληθυσμό. Κάποιοι από αυτούς τους πολεμάρχους είχαν δικαστεί και κριθεί ένοχοι από το PKK και είχαν εκτελεστεί με την προσωπική του έγκριση. Αναγνώρισε ότι ο υπολογισμός της τουρκικής κυβέρνησης για τον αριθμό εκείνων που είχαν σκοτωθεί ή τραυματιστεί ως αποτέλεσμα της δράσης του PKK ήταν αρκετά ακριβής, ότι ο πραγματικός αριθμός μπορεί να ήταν ακόμη μεγαλύτερος και ότι είχε διατάξει τις επιθέσεις ως τμήμα του ένοπλου αγώνα που διεξαγόταν από το PKK. Προσέθεσε ότι είχε αποφασίσει το 1993 να διατάξει παύση πυρών ενεργώντας κατόπιν αιτήματος του Τούρκου Πρέδρου. κου Οζάλ, το οποίο του είχε διαβιβαστεί από τον Κούρδο ηγέτη Celal Talabani. Ο αιτών επίσης είπε στον εισαγγελέα ότι αφότου έφυγε από τη Συρία στις 9 Οκτωβρίου 1998, είχε πάει πρώτα στην

Ελλάδα και έπειτα στην Ρωσία και την Ιταλία. Όταν οι τελευταίες δύο χώρες αρνήθηκαν να του παρέχουν το καθεστώς πολιτικού πρόσφυγα, εκείνος μεταφέρθηκε στην Κένυα από τις Ελληνικές μυστικές υπηρεσίες.

Γ. Εμφάνιση ενώπιον Δικαστή και Προφυλάκιση

25. Στις 23 Φεβρουαρίου 1999, ο αιτών εμφανίστηκε ενώπιον δικαστή του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας της Αγκυρας, ο οποίος διέταξε την κράτησή του εκκρεμούσης της δίκης. Ο αιτών δεν αιτήθηκε στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας την ακύρωση αυτής της απόφασης. Ενώπιον του δικαστή, εκείνος επανέλαβε τη δήλωση την οποία είχε κάνει στον εισαγγεέα. Είπε ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονταν εντός του ΡΚΚ υποβάλλονταν σε εκείνον ως ιδρυτή και ηγέτη της οργάνωσης για τελική έγκριση. Στο διάστημα από το 1973 έως το 1978, οι δραστηριότητες του ΡΚΚ ήταν πολιτικές. Το 1977 και 1978 το ΡΚΚ είχε οργανώσει ένοπλες επιθέσεις στους agalar (μεγάλους γαιοκτήμονες). Το 1979, μετά από επίσκεψη του αιτούντα στον Λίβανο, το ΡΚΚ άρχισε τις παραστρατιωτικές του προετοιμασίες. Από το 1984, το ΡΚΚ είχε διεξάγει ένοπλο αγώνα εντός της Τουρκίας. Οι κατά τόπους αρχηγοί αποφάσιζαν επί των ενόπλων ενεργειών και ο αιτών επιβεβαίωνε το γενικό σχέδιο για αυτές τις δράσεις. Εκείνος ελάμβανε τις στρατηγικές και τακτικές αποφάσεις για την οργάνωση ως σύνολο. Οι μονάδες υλοποιούσαν τις αποφάσεις.

Δ. Επαφή με τον εξωτερικό κόσμο στη διάρκεια της δικαστικής έρευνας και οι συνθήκες στη Φυλακή Imrali

26. Την επόμενη ημέρα της άφιξης του αιτούντα στην Τουρκία, ο Τούρκος δικηγόρος του κ. Feridun Celik, ζήτησε να τον επισκεφθεί. Εμποδίστηκε από μέλη των δυνάμεων ασφαλείας να φύγει από τις εγκαταστάσεις της Ένωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Diyarbakir και επακόλουθα συνελήφθη μαζί με άλλους επτά δικηγόρους.

27. Στο αεροδρόμιο της Κωνσταντινούπολης, στις 17 Φεβρουαρίου 1999, δεν δόθηκε άδεια στην κα Bohler, την κα Prakken και τον συνεργάτη τους κ. Korpen, να εισέλθουν στην Τουρκία για να επισκεφθούν τον αιτούντα,

με το επιχείρημα ότι εκείνοι δεν μπορούσαν να τον εκπροσωπήσουν στην Τουρκία και ότι το παρελθόν της κας Bohler (είχε υπαρξει ύποπτη για καμπάνια εναντίον των τουρκικών συμφερόντων και συμμετοχή σε συναντήσεις που είχαν οργανωθεί από το PKK) δημιουργούσε κίνδυνο διακινδύνευσης της δημόσιας τάξης στην Τουρκία.

28. Στις 25 Φεβρουαρίου 1999, ο αιτών μπόρεσε να μιλήσει σε δύο από τους δεκαέξι δικηγόρους οι οποίοι είχαν ζητήσει να τον δούν, τους κ. Okzuoglu και τον κ. H. Korkut. Η πρώτη συζήτηση έλαβε χώρα παρουσία ενός δικαστή και μελών των δυνάμεων ασφαλείας οι οποίοι φορούσαν μασκες. Ο τελευταίος αποφάσισε ότι η συζήτηση δεν έπρεπε να διαρκέσει περισσότερο από είκοσι λεπτά. Το αρχείο αυτής της συζήτησης παραδόθηκε στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας. Οι άλλοι εκπρόσωποι του αιτούντα έλαβαν άδεια να έχουν την εξουσία να ενεργήσουν πριν το Δικαστήριο υπογράψει και να δουν τον πελάτη τους αργότερα.

29. Στη διάρκεια της προκαταρκτικής έρευνας, μεταξύ 15 Φεβρουαρίου 1999, όταν ο αιτών συνελήφθη και στις 24 Απριλίου 1999, όταν ξεκίνησε η δίκη, ο αιτών είχε είκοσι συναντήσεις κατ'ιδίαν με τους δικηγόρους του. Οι ημερομηνίες και η διάρκεια των συναντήσεων ήταν οι εξής : 11 Μαρτίου (45 λεπτά), 16 Μαρτίου (1 ώρα), 19 Μαρτίου (1 ώρα), 23 Μαρτίου (57 λεπτά), 26 Μαρτίου (1 ώρα 27 λεπτά), 2 Απριλίου (1 ώρα), 6 Απριλίου (1 ώρα), 8 Απριλίου (61 λεπτά), 12 Απριλίου (59 λεπτά), 15 Απριλίου (1 ώρα) και 22 Απριλίου (1 ώρα).

30. Σύμφωνα με τον αιτούντα, οι συζητήσεις του με τους δικηγόρους του παρακολουθούνταν πίσω από υαλοπίνακες και βιντεοσκοπούνταν με κάμερα. Μετά τις πρώτες δύο σύντομες επισκέψεις, η επαφή του αιτούντα με τους δικηγόρους του περιορίστηκε σε δύο επισκέψεις την εβδομάδα, με διάρκεια μιας ώρας η καθεμιά. Σε κάθε επίσκεψη, οι δικηγόροι ύφίσταντο σωματική έρευνα πέντε φορές και απαιτούνταν να συμπληρώνουν ένα πολύ λεπτομερές ερωτηματολόγιο. Εκείνος και οι σύμβουλοί του δεν επιτρέπονταν να ανταλλάξουν έγγραφα ή να λαμβάνουν σημειώσεις στις

συναντήσεις τους. Οι εκπρόσωποι του αιτούντα δεν ήταν σε θέση να του δώσουν είτε αντίγραφο του φακέλου της υπόθεσής του (εκτός από το κατηγορητήριο, το οποίο επεδόθηκε από την εισαγγελία) ούτε κανένα άλλο υλικό το οποίο θα του επέτρεπε να προετοιμάσει την υπεράσπισή του.

31. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, κανένας περιορισμός δεν τέθηκε στον αιτούντα, όσον αφορά είτε τον αριθμό επισκέψεων από τους δικηγόρους του είτε τη διάρκεια αυτών. Πέραν από την πρώτη επίσκεψη η οποία έλαβε χώρα υπό την εποπτεία δικαστή και μελών των δυνάμεων ασφαλείας, οι συναντήσεις διεξήχθησαν υπό τον όρο των περιορισμών που προβλέπονται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Προκειμένου να διασφαλιστεί η ασφάλειά τους, οι δικηγόροι μεταφέρονταν στο νησί Imrali με πλοίο αφότου επιβιβάζονταν από μια ιδιωτική αποβάθρα. Δωμάτια ξενοδοχείων είχαν κρατηθεί για αυτούς κοντά στο σημείο επιβίβασης. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση δεν είχε τεθεί κανένας περιορισμός στην αλληλογραφία του αιτούντα.

32. Στο μεταξύ στις 2 Μαρτίου 1999, αντιπρόσωποι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη Βασανισμών και Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Συμπεριφοράς ή Τιμωρίας (CPT) επισκέφθηκαν τη Φυλακή Imrali. Σε μια επιστολή από 22 Μαρτίου 1999 προς τους εκπροσώπους της Κυβέρνησης, εκείνοι ανέφεραν ότι ο αιτών σωματικά ήταν σε καλή κατάσταση υγείας και το κελί του ήταν άνετο. Το CPT προσέλευσε την προσοχή της Κυβέρνησης στο γεγονός ότι ο μοναχικός περιορισμός του αιτούντα και η περιορισμένη του πρόσβαση σε αέρα, μπορούσαν να τον επηρεάσουν ψυχολογικά.

33. Οι εκπρόσωποι του CPT έπειτα επισκέφθηκαν τη Φυλακή Imrali όπου ο αιτών είναι ο μόνος τρόφιμος, ως τμήμα της αποστολής τους στην Τουρκία από 2 έως 14 Σεπτεμβρίου 2001. Οι εκπρόσωποι έκριναν ότι το κελί που κατείχε ο αιτών ήταν αρκετά μεγάλο για να φιλοξενεί έναν κρατούμενο και εξοπλισμένο με κρεβάτι, τραπέζι, πολυθρόνα και ράφια βιβλίων. Επίσης είχε σύστημα κλιματισμού, εγκαταστάσεις μπάνιου και

τουαλέτας και ένα παράθυρο το οποίο έβλεπε προς ένα εσωτερικό προαύλιο. Ο αιτών είχε πρόσβαση σε βιβλία, εφημερίδες και ραδιόφωνο αλλά όχι σε τηλεοπτικά προγράμματα ή τηλέφωνο. Ωστόσο, ελάμβανε δύο φορές ημερησίως, ιατρικό έλεγχο από ιατρούς και, κατ'αρχήν, δεχόταν επισκέψεις από τους δικηγόρους του μια φορά την εβδομάδα.

34. Στην επίσκεψή του στις 16-17 Φεβρουαρίου 2003, ο CPT επεσήμανε ότι επισκέψεις στον αιτούντα από τους δικηγόρους του και μέλη της οικογένειάς του συχνά είχαν ακυρωθεί εξαιτίας αντίξοων καιρικών συνθηκών και ανεπαρκών μέσων μεταφοράς.

Ε. Η δίκη στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας

35. Σε κατηγορητήριο το οποίο απαγγέλθηκε στις 24 Απριλίου 1999 (και συνενώθηκε με άλλα τα οποία είχαν συνταχθεί απουσία του αιτούντα, από διάφορα εισαγγελικά γραφεία μεταξύ 1989 και 1998), ο εισαγγελέας στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Άγκυρας κατηγόρησε τον αιτούντα για δραστηριότητες οι οποίες διεξήχθησαν με σκοπό να προκαλέσουν την απόσχιση τμήματος του εθνικού εδάφους. Επεδίωξε τη θανατική ποινή σύμφωνα με το Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα.

36. Ο φάκελος της υπόθεσης ανέρχεται σε 17.000 σελίδες και συνετάγη με τη συνένωση των φακέλων σε επτά σελιδιακές διαδικασίες που εκκρεμούσαν εναντίον του αιτούντα σε διάφορα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας. Οι δικηγόροι του αιτούντα απέκτησαν πρόσβαση στον φάκελο της υπόθεσης και το κατηγορητήριο στις 7 Μαΐου 1999. Εφόσον οι δικαστικές αρχές δεν είχαν μπορέσει να παράσχουν αντίγραφο του φακέλου, οι δικηγόροι του αιτούντα είχαν φέρει δικό τους φωτοτυπικό και ολοκλήρωσαν την αντιγραφή του φακέλου στις 15 Μαΐου 1999. Η εισαγγελία παρέλειψε να περιλάβει κάποια έγγραφα σε αυτόν, όπως ήταν εκείνα σχετικά με τη σύλληψη του αιτούντα στην Κένυα και τη μεταφορά του στην Τουρκία.

37. Οι δύο πρώτες δίκες, οι οποίες έλαβαν χώρα στην Άγκυρα στις 24 και 30 Μαρτίου 1999 απουσία του αιτούντα, αναλώθηκαν σε διαδικαστικά ζητήματα όπως αιτήσεις τρίτων να παρέμβουν στις διαδικασίες ή τα μέτρα

που πρόκειται να ληφθούν σε ετοιμότητα για τις δίκες στο νησί Imrali και για να βοηθηθούν οι διάδικοι να λάβουν μέρος και μέλη του κοινού να παραστούν στη δίκη. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, ισχυρισμοί ότι οι δικηγόροι παρενοχλήθηκαν από την αστυνομία όταν βγήκαν από την πρώτη δίκη στην Άγκυρα στις 24 Μαρτίου 1999 αποτελούν ζήτημα ποινικής διερεύνησης.

38. Από 31 Μαΐου έως 29 Ιουνίου 1999, το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας διεξήγε οκτώ δίκες όπου παρίστατο ο αιτών, στο νησί Imrali. Ο αιτών είπε στο δικαστήριο μεταξύ άλλων, ότι εμμένει στις καταθέσεις του ενώπιον του εισαγγελέα και του δικαστή. Επιβεβαίωσε ότι ήταν ο αρχαιότερος πράκτορας του PKK και ηγέτης της οργάνωσης και ότι είχε δώσει οδηγίες στα μέλη της οργάνωσης να διεξάγουν συγκεκριμένες ενέργειες. Είπε ότι δεν είχε τύχει κακής μεταχείρισης ή λεκτικής βίας από τον χρόνο της σύλληψής του. Οι εκπρόσωποι του αιτούντα επιχειρηματολόγησαν ότι το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο εντός της έννοιας του Άρθρου 6 της Σύμβασης. Ο αιτών δήλωσε ότι, όσον αφορά τον ίδιο, αποδέχεται τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου.

39. Ο αιτών είπε ότι ήταν πρόθυμος να συνεργαστεί με το Τουρκικό Κράτος προκειμένου να φέρει σε τέλος τις πράξεις βίας οι οποίες συνδέονται με το Κουρδικό ζήτημα και υποσχέθηκε να σταματήσει τον ένοπλο αγώνα του PKK. Ανέφερε ότι επιθυμούσε να «εργαστεί για την ειρήνη και αδελφосύνη και να επιτύχει αυτόν τον στόχο εντός της Δημοκρατίας της Τουρκίας». Παρατήρησε ότι, ενώ είχε αρχικά οραματιστεί έναν ένοπλο αγώνα για την ανεξαρτησία του πληθυσμού με Κουρδική καταγωγή, ο αγώνας αυτός συνιστούσε αντίδραση στην πολιτική πίεση την οποία η κυβέρνηση είχε ασκήσει στον κουρδικό πληθυσμό. Όταν οι συνθήκες άλλαξαν εκείνος αποφάσισε μια διαφορετική προσέγγιση και περιόρισε τις απαιτήσεις του στην αυτονομία ή σε μια αναγνώριση των πολιτιστικών δικαιωμάτων των Κούρδων εντός μιας δημοκρατικής

κοινωνίας. Αποδέχθηκε πολιτική ευθύνη για τη γενική στρατηγική του ΡΚΚ αλλά αποποιήθηκε την ποινική ευθύνη για ενέργειες βίας οι οποίες εκτείνονταν πέραν της δηλωθείσας πολιτικής του ΡΚΚ. Προκειμένου να σκιαγραφήσει την επαναπροσέγγιση μεταξύ του ΡΚΚ και της κυβέρνησης, αιτήθηκε να προσέλθουν κυβερνητικοί αξιωματούχοι οι οποίοι είχαν διεξάγει διαπραγματεύσεις με το ΡΚΚ και να εξεταστούν ως μάρτυρες υπεράσπισης. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας.

40. Οι αιτήσεις των δικηγόρων του αιτούντα για κοινοποίηση των πρόσθετων εγγράφων ή για περαιτέρω έρευνες προκειμένου να συλλεγούν περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία απορρίφθηκαν από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφάλειας με το επιχείρημα ότι συνιστούσαν παρελκυστική τακτική.

41. Οι δικηγόροι του αιτούντα προσέφυγαν στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας σχετικά με τους περιορισμούς και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στις συναντήσεις τους με τον πελάτη τους. Το αίτημά τους να τους επιτραπεί να συνεδριάζουν μαζί του στη διάρκεια διαλειμμάτων φαγητού έγινε αποδεκτό από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφάλειας σε μια δίκη την 1^η Ιουνίου 1999.

Οι δικηγόροι δεν εμφανίστηκαν στη δίκη της 3^{ης} Ιουνίου 1999. Κατόπιν αιτήματός τους, πρακτικά αυτής της δίκης και αντίγραφα των εγγράφων που τέθηκαν στη δικογραφία δόθηκαν σε αυτούς και τον αιτούντα στις 4 Ιουνίου 1999. Ένας από τους συνηγόρους του αιτούντα ευχαρίστησε το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας επειδή δημιούργησε μια νηφάλια ατμόσφαιρα.

42. Στις 8 Ιουνίου 1999 η εισαγγελία κατέθεσε τις τελικές της προτάσεις. Επέδωκε τη θανατική ποινή για τον αιτούντα σύμφωνα με το Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα.

Οι σύμβουλοι του αιτούντα ζήτησαν ενός μηνός αναβολή για να τους δοθεί η δυνατότητα να προετοιμάσουν τις τελικές τους προτάσεις. Το Εθνικό

Δικαστήριο Ασφαλείας τους παρείχε δεκαπέντε ημέρες, το μέγιστο νόμιμα επιτρεπόμενο.

43. Στις 18 Ιουνίου 1999, η Μεγάλη Εθνική Συνέλευση της Τουρκίας τροποποίησε το Άρθρο 143 του Συντάγματος ώστε να αποκλείει και στρατιωτικούς δικαστές και στρατιωτικούς εισαγγελείς από τα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας. Παρόμοιες τροποποιήσεις έγιναν στις 22 Ιουνίου 1999 στον νόμο περί εθνικών δικαστηρίων ασφαλείας.

44. Στη δίκη της 23^{ης} Ιουνίου 1999, ο δικαστής ο οποίος είχε οριστεί να αντικαταστήσει τον στρατιωτικό δικαστή παρέστη ως μέλος του δικαστηρίου της δίκης για πρώτη φορά. Το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας επεσήμανε ότι ο νέος δικαστής είχε ήδη διαβάσει τη δικογραφία και τα πρακτικά, σύμφωνα με το Άρθρο 381 παρ.2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και είχε παρακολουθήσει τις διαδικασίες από την έναρξη και παραστεί στις δίκες.

Ο συνήγορος του αιτούντα αντιτάχθηκε στον διορισμό του μη στρατιωτικού δικαστή εξαιτίας της προηγούμενης ανάμιξής του στην υπόθεση. Η αίτησή τους για μια εντολή που να απαιτεί την παραίτηση του απορρίφθηκε από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας.

45. Στην ίδια δίκη, ο συνήγορος για τον αιτούντα συνέθεσε την ουσιαστική υπεράσπιση του αιτούντα στις κατηγορίες.

46. Στις 29 Ιουνίου 1999, αφότου άκουσε τις τελικές δηλώσεις του αιτούντα το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Άγκυρας έκρινε τον αιτούντα ένοχο τέλεσης ενεργειών προοριζόμενων να προκαλέσουν την απόσχιση μέρους του Τουρκικού εδάφους και εκπαίδευσης και καθοδήγησης μιας συμμορίας ένοπλων τρομοκρατών για τον σκοπό αυτό. Τον καταδίκασε σε θάνατο σύμφωνα με το Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα. Έκρινε ότι ο αιτών ήταν ο ιδρυτής και κύριος αρχηγός της οργάνωσης της οποίας ο στόχος ήταν να αποσπάσει ένα τμήμα του εδάφους της Δημοκρατίας της Τουρκίας, έτσι ώστε να δημιουργήσει ένα Κουρδικό Κράτος με πολιτικό καθεστώς βάσει της Μαρξιστικής-

Λενινιστικής ιδεολογίας. Το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας έκρινε ότι είχε αποδειχθεί πως, κατόπιν αποφάσεων οι οποίες ελήφθησαν από τον αιτούντα, και με δικές του εντολές και οδηγίες, το PKK είχε διεξάγει αρκετές ένοπλες επιθέσεις βομβιστικές επιθέσεις, ενέργειες σαμποτάζ και ένοπλες ληστείες, και ότι στην πορεία αυτών των πράξεων βίας, χιλιάδες πολίτες, στρατώτες, αστυνομικά στελέχη, φύλακες οικισμών και δημόσιοι λειτουργοί είχαν χάσει τη ζωή τους. Το δικαστήριο δεν δέχθηκε ότι υπήρχαν ελαφρυντικές περιστάσεις οι οποίες να επιτρέπουν τη μετατροπή της θανατικής ποινής σε ισόβια φυλάκιση, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, τον τεράστιο αριθμό και τη βαρύτητα των πράξεων βίας, τις χιλιάδες των θανάτων που προκλήθηκαν από αυτούς, περιλαμβάνοντας εκείνους παιδιών, γυναικών και ηλικιωμένων, επιβάλλοντας απειλή στην χώρα όπου τελέστηκαν αυτές οι πράξεις.

ΣΤ. Η προσφυγή επί των νομικών σημείων

47. Ο αιτών άσκησε προσφυγή επί νομικών σημείων εναντίον της ως άνω απόφασης η οποία, εξαιτίας της βαρύτητας της ποινής υπόκειται αυτόματα και σε κάθε περίπτωση, σε επανέλεγχο από το Ακυρωτικό Δικαστήριο.

48. Σε μια απόφαση η οποία υιοθετήθηκε την 22^α Νοεμβρίου 1999 και εκδόθηκε την 25^η Νοεμβρίου, το Αναιρετικό Δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση της 29^{ης} Ιουνίου 1999 από κάθε άποψη. Υποστήριξε ότι η αντικατάσταση του στρατιωτικού από μη στρατιωτικό δικαστή στη διάρκεια της δίκης δεν απαιτούσε να ληφθούν jανά τα προηγούμενα διαδικαστικά βήματα, δεδομένου ότι ο νέος δικαστής είχε παρακολουθήσει τη διαδικασία από την αρχή και ότι ο ίδιος ο νόμος απαιτούσε να συνεχίζονται οι διαδικασίες από το στάδιο όπου είχαν φθάσει κατά τον χρόνο της αντικατάστασης. Το Ακυρωτικό Δικαστήριο επίσης τόνισε ότι το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Αγκυρα είχε εξουσιοδότηση από τον νόμο να διεξάγει τις ακροαματικές διαδικασίες του εκτός της περιοχής εδαφικής δικαιοδοσίας του για λόγους ασφαλείας, μεταξύ άλλων λόγων.

49. Ως προς την ουσία, το Αναιρετικό Δικαστήριο έλαβε υπόψη το γεγονός ότι ο αιτών ήταν ο ιδρυτής και πρόεδρος του PKK. Αναφέρθηκε στον στόχο και τις δραστηριότητες του τελευταίου, δηλαδή ότι αυτό επεδίωκε την ίδρυση ενός Κουρδικού Κράτους σε έδαφος όπου η Τουρκία θα εξαναγκαζόταν να υποχωρήσει μετά από ένοπλο αγώνα και για τον σκοπό αυτό διεξήγε ένοπλες επιθέσεις και σαμποτάζ εναντίον των ενόπλων δυνάμεων, βιομηχανικών εγκαταστάσεων και τουριστικών δομών με την ελπίδα να εξασθενήσουν την εξουσία του Κράτους. Το PKK είχε επίσης ένα πολιτικό μέτωπο (το ERNK) και μια στρατιωτική πτέρυγα (την ARNK), η οποία λειτουργούσε υπό τον έλεγχό του. Το εισόδημά του προερχόταν κυρίως από «φόρους», «πρόστιμα», δωρεές, συνδρομές και τις προσόδους ενόπλων ληστειών, λαθρεμπόριο όπλων και διακίνηση ναρκωτικών. Σύμφωνα με το Ακυρωτικό Δικαστήριο ο αιτών ηγούνταν και των τριών αυτών ομάδων. Στις ομιλίες του σε συνελεύσεις του κόμματος, στις ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εμφανίσεις του και στις εντολές τις οποίες είχε δώσει στους ακτιβιστές του, ο αιτών είχε δώσει οδηγίες στους υποστηρικτές του να καταφεύγουν στη βία, υπεδείκνυε πολεμικές τακτικές, επέβαλλε ποινές σε όσους δεν υπάκουαν τις οδηγίες του και παρακινούσε τον άμαχο πληθυσμό να κάνει τα λόγια έργα. Ως αποτέλεσμα των πράξεων βίας οι οποίες τελέστηκαν από το PKK από το 1978 έως τη σύλληψη του αιτούντα (συνολικά, 6.036 ένοπλες επιθέσεις, 3.071 βομβιστικές επιθέσεις, 388 ένοπλες ληστείες και 1.046 απαγωγές), είχαν σκοτωθεί 4.472 πολίτες, 3.874 στρατιώτες, 247 στελέχη της αστυνομίας και 1.225 φύλακες οικισμών.

50. Το Αναιρετικό Δικαστήριο υποστήριξε ότι το PKK το οποίο είχε ιδρυθεί και του οποίου ηγείτο ο αιτών, εκπροσωπούσε μια ουσιώδη, σοβαρή και πειστική απειλή για την ακεραιότητα της χώρας. Αποφάσισε ότι οι πράξεις για τις οποίες κατηγορείτο ο αιτών συνιστούσαν το αδίκημα το οποίο προβλέπεται στο Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα και ότι δεν ήταν απαραίτητο, προκειμένου να εφαρμοστεί αυτή η διάταξη, ο αιτών –

ιδρυτής και πρόεδρος του ΡΚΚ και ηθικός αυτουργός των πράξεων βίας που τελέστηκαν από αυτή την οργάνωση – να έχει προσωπικά χρησιμοποιήσει όπλο.

Ζ. Μετατροπή της θανατικής ποινής σε ισόβια φυλάκιση

51. Τον Οκτώβριο 2001, το Άρθρο 38 του Συντάγματος τροποποιήθηκε έτσι ώστε η θανατική ποινή να μην μπορεί πλέον να διαταχθεί ή να επιβληθεί παρ'εκτός σε καιρό πολέμου ή άμεσης απειλής πολέμου ή για πράξεις τρομοκρατίας.

Δυνάμει του Νόμου υπ'αριθμ. 4771 ο οποίος δημοσιεύθηκε στις 9 Αυγούστου 2002, η Τουρκική Μεγάλη Εθνοσυνέλευση αποφάσισε, μεταξύ άλλων, να καταργήσει τη θανατική ποινή σε περίοδο ειρήνης (δηλαδή εκτός από την εποχή πολέμου ή άμεσης απειλής πολέμου) και να κάνει τις αναγκαίες τροποποιήσεις στη σχετική νομοθεσία, περιλαμβάνοντας τον Ποινικό Κώδικα. Ως αποτέλεσμα των τροποποιήσεων, ένας κρατούμενος του οποίου η θανατική ποινή για πράξη τρομοκρατίας είχε μετατραπεί σε ισόβια κάθειρξη, πρέπει να περάσει την υπόλοιπη ζωή του στη φυλακή.

Δυνάμει δικαστικής απόφασης της 3^{ης} Οκτωβρίου 2002, το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Άγκυρας, μετέτρεψε τη θανατική ποινή του αιτούντα σε ισόβια κάθειρξη. Εκρίνε ότι τα αδικήματα σύμφωνα με το Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα για τα οποία είχε κατηγορηθεί ο αιτών είχαν διεξαχθεί σε καιρό ειρήνης και συνιστούσαν τρομοκρατικές ενέργειες.

Τα Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (MHP- Milliyetçi Hareket Partisi), ένα πολιτικό κόμμα με εκπροσώπους στο Κοινοβούλιο, αιτήθηκε στο Συνταγματικό Δικαστήριο για μια εντολή η οποία παραβλέπει κάποιες διατάξεις του Νόμου 4771, περιλαμβάνοντας τη διάταξη η οποία καταργεί τη θανατική ποινή σε περιόδους ειρήνης για πρόσωπα τα οποία κρίθηκαν ένοχοι τρομοκρατικών επιθέσεων. Το Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αυτή σε μια δικαστική απόφαση της 27^{ης} Δεκεμβρίου 2002.

II. ΣΧΕΤΙΚΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Α. Διατάξεις για τα Εθνικά Δικαστήρια Ασφαλείας

52. Πριν την τροποποίηση του Συντάγματος στις 18 Ιουνίου 1999, το Άρθρο 143 προέβλεπε ότι τα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας επρόκειτο να συντίθενται από έναν πρόεδρο, δύο άλλα πλήρη μέλη και δύο εφεδρικά μέλη. Ο πρόεδρος του εθνικού συμβουλίου ασφαλείας, ένα από τα πλήρη μέλη και ένα από τα εφεδρικά μέλη έπρεπε να είναι πολιτικοί (μη στρατιωτικοί) δικαστές, και το άλλο πλήρες μέλος και εφεδρικό μέλος έπρεπε να είναι στρατιωτικοί δικαστές.

53. Όπως τροποποιήθηκε από τον Νόμο 4388 της 18^{ης} Ιουνίου 1999, το Άρθρο 43 του Συντάγματος προβλέπει :

«... Τα Δικαστήρια Εθνικής Ασφάλειας θα συντίθενται από έναν πρόεδρο, δύο πλήρη μέλη, ένα εφεδρικό μέλος, έναν εσαγγελέα και επαρκή αριθμό βοηθών εισαγγελέων.

Ο πρόεδρος, δύο πλήρη μέλη, ένα εφεδρικό μέλος και ο εισαγγελέας θα διορίζονται μεταξύ δικαστών και εισαγγελέων πρώτης βαθμίδος και οι βοηθοί εισαγγελείς από εισαγγελείς άλλων βαθμίδων. Οι διορισμοί θα γίνονται για τέσσερα χρόνια από το Συμβούλιο Εθνικής Νομικής Υπηρεσίας, σύμφωνα με τις διαδικασίες οι οποίες ορίζονται σε ειδική νομοθεσία. Οι όροι του αξιώματός τους θα είναι ανανεώσιμοι...»

54. Οι απαραίτητες τροποποιήσεις σχετικά με τον διορισμό των δικαστών και των εισαγγελέων έγιναν στον Νόμο υπ'αριθμ. 2845 για τα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας, από τον Νόμο υπ'αριθμ. 4390 της 22^{ας} Ιουνίου 1999. Με τους όρους του προσωρινού εδαφίου 1 του Νόμου υπ'αριθμ. 4390, οι όροι αξιώματος των στρατιωτικών δικαστών και στρατιωτικών εισαγγελέων εν υπηρεσία στα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας επρόκειτο να λήγουν την ημερομηνία δημοσίευσης του νόμου εκείνου (22 Ιουνίου 1999). Με το προσωρινό εδάφιο 3 του ίδιου Νόμου, οι διαδικασίες οι οποίες εκκρεμούσαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ασφαλείας κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του Νόμου, επρόκειτο να συνεχιστούν από το στάδιο στο οποίο είχαν φθάσει έως εκείνη την ημερομηνία.

Β. Το Άρθρο 125 του Τουρκικού Ποινικού Κώδικα

«Οποιοσδήποτε διαπράττει πράξη προοριζόμενη να υποβάλει το Κράτος ή τμήμα του Κράτους σε κυριαρχία κάποιου αλλοδαπού Κράτους, να μειώσει την ανεξαρτησία του ή να βλάψει την ενότητά του, ή η οποία προορίζεται να αποσπάσει από τη διοίκηση του Κράτους τμήμα του εδάφους υπό τον έλεγχό του, θα υπόκειται στη θανατική ποινή».

Γ. Επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησης

55. Η τέταρτη παράγραφος του Άρθρου 128 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (όπως τροποιήθηκε από τον Νόμο υπ' αριθμ. 3842 της 18^{ης} Νοεμβρίου 1992) προβλέπει ότι οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο έχει συλληφθεί και/ή σχετικά με το οποίο κάποιος εισαγγελέας έχει εκδώσει εντολή για τη συνεχιζόμενη κράτησή του, μπορεί να αμφισβητήσει αυτό το μέτρο ενώπιον του κατάλληλου περιφερειακού δικαστή και, εάν ευδοκιμήσει, να αποδεσμευτεί.

56. Το εδάφιο 1 του Νόμου υπ' αριθμ. 466 σχετικά με την καταβολή αποζημίωσης σε πρόσωπα τα οποία συνελήφθησαν ή κρατήθηκαν παράνομα, προβλέπει :

«Αποζημίωση θα καταβάλεται από το Κράτος σχετικά με κάθε ζημία η οποία επήλθε σε πρόσωπα :

α) τα οποία έχουν συλληφθεί ή κρατηθεί υπό όρους ή συνθήκες ασύμβατους με το Σύνταγμα ή τα νομοθετήματα,

β) τα οποία δεν έχουν άμεσα ενημερωθεί για τους λόγους της σύλληψης ή κράτησής τους,

γ) τα οποία δεν προσήχθησαν ενώπιον δικαστικού λειτουργού μόλις συνελήφθησαν ή κρατήθηκαν, εντός της προθεσμίας που παρέχεται εκ του νόμου για τον σκοπό αυτό,

δ) τα οποία στερήθηκαν την ελευθερία τους χωρίς δικαστική εντολή μετά τη λήξη της προθεσμίας που παρέχεται για την προσαγωγή τους ενώπιον κάποιου δικαστικού λειτουργού,

ε) των οποίων ο στενός οικογενειακός κύκλος δεν ενημερώθηκε άμεσα για την σύλληψη ή κράτησή τους,

στ) τα οποία, αφότου συνελήφθησαν ή κρατήθηκαν σύμφωνα με το νόμο, επακόλουθα δεν προσήχθησαν για δίκη... ή αθωώθηκαν ή αποδεσμεύθηκαν αφότου δικάστηκαν,

ζ) τα οποία έχουν καταδικαστεί σε διάρκεια φυλάκισης συντομότερη από το διάστημα το οποίο πέρασαν υπό κράτηση ή διατάχθηκαν να καταβάλλουν χρηματική ποινή μόνο...»

57. Το Άρθρο 144 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προβλέπει ότι, καταρχήν, οποιοσδήποτε ο οποίος συνελήφθη ή κρατήθηκε εκκρεμούσης της δίκης, μπορεί να συνομιλεί με τον νόμιμο εκπρόσωπό του κατ'ιδίαν, είτε ο τελευταίος έχει εξουσία να δράσει είτε όχι. Η εκδοχή του Άρθρου 144 η οποία έχει εφαρμογή σε διαδικασίες στα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας κατά τον ουσιώδη χρόνο, ήταν η εκδοχή όπως διατυπώνεται πριν τις τροποποιήσεις της 18^{ης} Νοεμβρίου 1992. Προέβλεπε ότι μέλη της εθνικής νομικής υπηρεσίας δικαιούνταν να παρίστανται σε συναντήσεις μεταξύ των κατηγορουμένων και των δικηγόρων τους πριν την έναρξη των ποινικών διαδικασιών.

Δ. Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η θανατική ποινή

58. Το Πρωτόκολλο υπ'αριθμ. 6 της Σύμβασης προβλέπει (Άρθρο 1) : «Η θανατική ποινή θα καταργηθεί. Κανένας δεν θα καταδικάζεται σε αυτή την ποινή ούτε θα εκτελείται.» Το Άρθρο 2 του Πρωτοκόλου υπ'αριθμ. 6 προβλέπει :

«Ένα Κράτος μπορεί να κάνει πρόβλεψη στο δίκαιό του για τη θανατική ποινή όσον αφορά πράξεις οι οποίες τελέστηκαν σε καιρό πολέμου ή επικείμενης απειλής πολέμου. Η ποινή αυτή θα έχει εφαρμογή μόνο στις περιπτώσεις που ορίζονται παρακάτω στον νόμο και σύμφωνα με τις διατάξεις του. Το Κράτος θα κοινοποιήσει στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης τις σχετικές διατάξεις αυτού του νόμου.»

Το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 6 έχει επικυρωθεί από σαράντα τέσσερα Κράτη Μελη του Συμβουλίου της Ευρώπης και υπογραφεί από δύο άλλα (Μονακό και Ρωσία).

Το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 13 της Σύμβασης το οποίο προβλέπει την κατάργηση της θανατικής ποινής σε κάθε περίπτωση, ανοίχθηκε προς υπογραφή την 3^η Μαΐου 2002. Ο Πρόλογος στο Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 13 έχει ως εξής :

«Τα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης τα οποία υπογράφουν το παρόν,

έχοντας πεισθεί ότι το δικαίωμα όλων στη ζωή συνιστά βασική αξία σε μια δημοκρατική κοινωνία και ότι η κατάργηση της θανατικής ποινής είναι ουσιώδης για την προστασία αυτού του δικαιώματος και για την πλήρη αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας όλων των ανθρωπίνων όντων.

Επιθυμώντας να ενδυναμώσουν την προστασία του δικαιώματος στη ζωή την οποία εγγυάται η Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής «Σύμβαση»),

Επισημαίνοντας ότι το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 6 της Σύμβασης σχετικά με την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής η οποία υπογράφηκε στο Στρασβούργο την 28^η Απριλίου 1983 δεν αποκλείει τη θανατική ποινή σχετικά με πράξεις οι οποίες τελέστηκαν σε καιρό πολέμου ή επικείμενης απειλής πολέμου,

Αποφασίζοντας να κάνουν το τελικό βήμα προκειμένου να καταργήσουν τη θανατική ποινή σε όλες τις περιστάσεις,

Έχουν συμφωνήσει ως εξής :

.....»

Το Άρθρο 1 Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 13 δηλώνει :

«Η θανατική ποινή θα καταργηθεί. Κανένας δεν θα καταδικάζεται σε αυτή την ποινή ούτε θα εκτελείται.»

Το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 13 έχει υπογραφεί από σαράντα τρία Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και επικυρωθεί από είκοσι εννέα. Τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 2003 μετά τη δέκατη επικύρωση. Τρία Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Ρωσία) δεν την έχουν υπογράψει ακόμη.

Στη γνωμοδότησή του υπ αριθμ. 233 (2002) επί του Προσχεδίου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιστάσεις, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρθηκε στα εξής :

“2.... οι πλέον πρόσφατες αποφάσεις του επί του θέματος, η Απόφαση 1187 (1999) σχετικά με «Ευρώπη : μια ήπειρος απαλλαγμένη από τη θανατική ποινή» και η Απόφαση 1253 (2001) για την κατάργηση της θανατικής ποινής στο Συμβούλιο της Ευρώπης δηλώνει ο Παρατηρητής, ο οποίος επαναβεβαίωσε τις πεποιθήσεις του ότι η εφαρμογή της θανατικής ποινής, συνιστά απάνθρωπη και ταπεινωτική τιμωρία και παραβίαση του πλέον θεμελιώδους δικαιώματος, δηλαδή της ίδιας της ζωής και ότι η θανατική ποινή δεν έχει καμία θέση σε πολιτισμένες, δημοκρατικές κοινωνίες οι οποίες διέπονται από κανόνες δικαίου.»

Περαιτέρω επεσήμανε :

«5. Η δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ακόμη προβλέπει τη θανατική ποινή. Υπήρξε επί μακρόν, ενδιαφέρον της Συνελεύσης να διαγράψει αυτή την ποινή, συνταιριάζοντας έτσι τη θεωρία με την πραγματικότητα. Αυτό το ενδιαφέρον ενισχύεται από το γεγονός ότι περισσότερα σύγχρονα εθνικά συνταγματικά έγγραφα και διεθνείς συνθήκες δεν περιλαμβάνουν πλέον τέτοιου είδους διατάξεις.»

59. Το Άρθρο Χ παρ. 2 των «Κατευθυντήριων Γραμμών επί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η μάχη εναντίον τρομοκρατίας» η οποία εκδόθηκε από

την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 11 Ιουλίου 2002, έχει ως εξής :

«Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί σε ένα πρόσωπο το οποίο έχει καταδικαστεί για τρομοκρατικές δραστηριότητες να επιβληθεί η θανατική ποινή. Στην περίπτωση επιβολής μιας τέτοιας ποινής, αυτή δεν μπορεί να εκτελεστεί.»

Ε. Άλλες διεθνείς εξελίξεις σχετικά με τη θανατική ποινή

60. Σε πολλές περιπτώσεις όπου εμπλεκόταν η εφαρμογή της θανατικής ποινής, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών παρατήρησε ότι, εάν παραβιασθούν οι δέουσες εγγυήσεις διαδικασίας του Άρθρου 14 του Διεθνούς Συμφώνου επί Αστικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, μια θανατική ποινή η οποία εκτελέστηκε δεν θα είναι σύμφωνη με το Άρθρο 6 παρ.2 του Συμφώνου, το οποίο ορίζει τις συνθήκες υπό τις οποίες είναι επιτρεπτό να εφαρμοστεί η θανατική ποινή.

Στην υπόθεση Reid εναντίον Jamaica (υπ' αριθμ. 250/1987) η Επιτροπή δήλωσε τα εξής :

«Η επιβολή μιας θανατικής ποινής κατά την ολοκλήρωση μιας δίκης όπου οι διατάξεις του Συμφώνου δεν έχουν γίνει σεβαστές, συνιστά... παραβίαση του Άρθρου 6 του Συμφώνου. Καθώς η Επιτροπή επεσήμανε στο γενικό της σχόλιο 6(7), η διάταξη ότι μια θανατική ποινή μπορεί να επιβληθεί μόνο σύμφωνα με τον νόμο και όχι αντίθετα από τις διατάξεις του Συμφώνου, εννοεί ότι «οι διαδικαστικές εγγυήσεις οι οποίες προβλέπονται εκεί, πρέπει να τηρούνται, περιλαμβάνοντας το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη από ανεξάρτητο δικαστήριο, το τεκμήριο αθωότητας, τις ελάχιστες εγγυήσεις υπεράσπισης και το δικαίωμα επανεξέτασης από ανώτερου βαθμού δικαστήριο.»

Παρόμοιες παρατηρήσεις έγιναν από την Επιτροπή στην υπόθεση Daniel Mbenge εναντίον Zaire (Αρ. επικοινωνίας 16/1977, 8 Σεπτεμβρίου 1977, Αρ. Παραρτ. Εγγράφου Ο.Η.Ε. 40, [Α/38/40], στο 134 [1983]) και Wright

εναντίον Jamaica (Αρ. επικοινωνίας 349/1989, Αρ. Παραρτ. Εγγράφου Ο.Η.Ε. CCPR/C/45/D/349/1989 [1992]).

Σε μια συμβουλευτική γνωμοδότηση για το δικαίωμα ενημέρωσης περί της προξενικής συνδρομής στο πλαίσιο των εγγυήσεων της δέουσας διαδικασίας του νόμου [(Συμβουλευτική Γνώμη OC-16/99) από 1^η Οκτωβρίου 1999], το Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέτασε την έννοια των εγγυήσεων μιας δίκαιης διαδικασίας για το Άρθρο 4 της Αμερικανικής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο επέτρεπε την θανατική ποινή υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Δήλωσε :

«134. Μπορεί να είναι χρήσιμο να θυμηθούμε ότι σε προηγούμενη εξέταση του Άρθρου 4 της Αμερικανικής Σύμβασης (Περιορισμοί στη Θανατική Ποινή, Συμβουλευτική Γνωμοδότηση OC-3/83 από 8 Σεπτεμβρίου 1983, Σειρά Α υπ'αριθμ. 3), το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η εφαρμογή και επιβολή της θανατικής ποινής διέπονται από την αρχή ότι «κανένας δεν θα στερείται αυθαιρέτως τη ζωή του». Και το Άρθρο 6 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Άρθρο 4 της Σύμβασης απαιτούν αυστηρή τήρηση της νομιμης διαδικασίας και την εφαρμογή ορίου σε αυτή την ποινή για τα «πλέον σοβαρά εγκλήματα». Και στα δύο έγγραφα, λοιπόν, υπάρχει μια αξιολογούμενη τάση προς τον περιορισμό της εφαρμογής της θανατικής ποινής και τελικά την κατάργησή της.

135. Αυτή η τάση, εμφανής σε άλλα διαμερικανικά και παγκόσμια έγγραφα, μεταφράζεται στη διεθνώς αναγνωρισμένη αρχή όπου αυτά τα Κράτη τα οποία ακόμη έχουν τη θανατική ποινή πρέπει, χωρίς εξαίρεση να ασκούν τον πλέον αυστηρό έλεγχό τους για την τήρηση των δικαστικών εγγυήσεων σε αυτές τις περιπτώσεις. Είναι προφανές ότι η υποχρέωση να τηρηθεί το δικαίωμα στην ενημέρωση καθίσταται ακόμη περισσότερο επιτακτική σε αυτή την περίπτωση, δεδομένης της εξαιρετικά σοβαρής και ανεπανόρθωτης φύσης της τιμωρίας την οποία μπορεί να λάβει κάποιος ο

οποίος καταδικάστηκε σε θάνατο. Εάν η δέουσα διαδικασία νόμου, με όλα της τα δικαιώματα και εγγυήσεις πρέπει να γίνει σεβαστή ανεξάρτητα από τις συνθήκες, τότε η τήρησή της καθίσταται ακόμη περισσότερο σημαντική όταν αυτό το ύψιστο δικαίωμα το οποίο αναγνωρίζεται και προστατεύεται από κάθε συνθήκη και διακήρυξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βρίσκεται σε διακινδύνευση : η ανθρώπινη ζωή.

136. Εφόσον η εκτέλεση της θανατικής ποινής είναι αμετάκλητη, απαιτείται η αυστηρότερη και πλέον άκαμπτη εφαρμογή δικαστικών εγγυήσεων από το Κράτος έτσι ώστε αυτές οι εγγυήσεις να μην παραβιάζονται και να μην αφαιρείται αυθαίρετα καμία ανθρώπινη ζωή, ως αποτέλεσμα αυτού.»

Στην υπόθεση Hilaire, Constantine and Benjamin et al. εναντίον Trinidad και Tobago (δικαστική απόφαση της 21^{ης} Ιουνίου 2002), το Διαμερικανικό Δικαστήριο δήλωσε :

«Λαμβάνοντας υπόψη την εξαιρετικά σοβαρή και ανεπανόρθωτη φύση της θανατικής ποινής, η τήρηση της δέουσας διαδικασίας με το σύνολο των δικαιωμάτων και εγγυήσεών της, καθίσταται ακόμη περισσότερο σημαντική όταν διακινδυνεύεται η ανθρώπινη ζωή. (παράγραφος 148)».

Ο ΝΟΜΟΣ

Ι. ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 5 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

61. Ο αιτών παραπονείται για παραβιάσεις του Άρθρου 5 παρ.1, 3 και 4 της Σύμβασης, με τις σχετικές διατάξεις αυτών να έχουν ως εξής :

«1. Καθένας έχει το δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια του προσώπου του. Κανένας δεν θα στερείται την ελευθερία του εκτός από τις εξής περιπτώσεις και σύμφωνα με μια διαδικασία η οποία προβλέπεται από τον νόμο :

...

(γ) η νόμιμη σύλληψη ή κράτηση ενός προσώπου η οποία έχει πραγματοποιηθεί για να τον προσαγάγει ενώπιον της αρμόδιας νομικής αρχής, επί εύλογης υποψίας τέλεσης αδικήματος ή όταν εύλογα αυτό

θεωρείται απαραίτητο για την πρόληψη της διάπραξης αδικήματος ή διαφυγής αυτού, μετά την εκτέλεση αδικήματος.

...

3. Καθένας ο οποίος συλλαμβάνεται ή κρατείται σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 (γ) του παρόντος Άρθρου, θα προσάγεται, άμεσα ενώπιον ενός δικαστή ή άλλου στελέχους εξουσιοδοτημένου από τον νόμο να ασκεί δικαστική εξουσία και θα δικαιούται δίκης εντός εύλογου χρόνου ή αποδέσμευσης εκκρεμούσης της δίκης. Η αποδέσμευση μπορεί να έχει ως όρους, εγγυήσεις για την εμφάνιση στη δίκη.

4. Καθένας ο οποίος στερείται της ελευθερίας του μέσω σύλληψης ή κράτησης, θα δικαιούται να εισάγει διαδικασίες στις οποίες θα κριθεί ταχέως από δικαστήριο η νομιμότητα της κράτησής του και θα διαταχθεί η αποδέσμευσή του εάν η κράτηση δεν είναι νόμιμη.»

Η Κυβέρνηση προέβαλε αδυναμία/παράλειψη εξάντλησης των εγχώριων ένδικων μέσων σχετικά με τις ενστάσεις σύμφωνα με το Άρθρο 5 παρ.1, 3 και 4. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης θεωρεί αυτή την προκαταρκτική ένσταση να συνδέεται στενά με τη βασιμότητα της καταγγελίας σύμφωνα με τα Άρθρο 5 παρ.4 και θα την εξετάσει ως εκ τούτου μαζί με εκείνη την καταγγελία, με την οποία, όπως και ο Τομέας, θα ασχοληθεί πρώτα.

Α. Άρθρο 5 παρ.4 της Σύμβασης

62. Ο αιτών κατήγγειλε ότι, αντίθετα με το Άρθρο 5 παρ.4 της Σύμβασης, δεν του δόθηκε καμία ευκαιρία να εισάγει δικαστικές διαδικασίες όπου θα μπορούσε να κριθεί η νομιμότητα της κράτησής του υπό αστυνομική φύλαξη.

1. Τα επιχειρήματα του αιτούντα

63. Ο αιτών ζήτησε από το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης να στηρίξει το πόρισμα του Τομέα ότι εκείνος δεν είχε κανένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο με το οποίο να ζητούσε να κριθεί η νομιμότητα της κράτησής του υπό αστυνομική φύλαξη. Εκείνος είπε ότι τις πρώτες δέκα ημέρες της κράτησής του είχε κρατηθεί στην απομόνωση και δεν είχε τη δυνατότητα

να επικοινωνήσει με τους δικηγόρους του. Δεν είχε τη νομική εκπαίδευση η οποία θα του επέτρεπε να καταθέσει προσφυγή χωρίς τη βοήθεια των δικηγόρων του. Ούτε του είχε δοθεί πρόσβαση στα έγγραφα σχετικά με τη σύλληψή του τα οποία εκείνος χρειαζόταν για να μπορέσει να συντάξει αυτήν την προσφυγή. Ο αιτών υποστήριξε ότι στην περίπτωση του μια αίτηση σε έναν περιφερειακό δικαστή ή δικαστή του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας θα συνιστούσε ανεπαρκές και απατηλό ένδικο μέσο το οποίο θα ήταν βέβαιο ότι θα αποτύγχανε.

2. Τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης

64. Σε αυτό το σημείο, η Κυβέρνηση αμφισβήτησε τους λόγους του Τομέα για το πόρισμά του ότι είχε υπάρξει παραβίαση του Άρθρου 5 παρ.4. Καθώς είχαν κάνει στις διαδικασίες του Τομέα, επίσης ήγειραν μια προκαταρκτική ένσταση αδυναμίας να εξαντλήσουν τα εσωτερικά ένδικα μέσα όσον αφορά όλες τις κααγγελίες περί Άρθρου 5. Ούτε οι δικηγόροι του αιτούντα ούτε οι στενοί συγγενείς του είχαν καταθέσει αίτηση στο Πρωτοδικείο Μουδανιών ή σε δικαστή του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας της Αγκυρας να αμφισβητήσουν τη σύλληψή του ή την κράτησή του από την αστυνομία, την έκταση αυτής της κράτησης, ή την εντολή που απαιτεί στην κράτησή του εκκρεμούσης της δίκης. Η Κυβέρνηση αναφέρθηκε στο Άρθρο 128 παρ.4 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας το οποίο δίνει δικαίωμα σε υπόπτους να αιτούνται στον περιφερειακό δικαστή για να κρίνει τη νομιμότητα της κράτησής τους ή να αμφισβητήσουν μια εντολή από το γραφείο εισαγγελέα ότι εκείνοι πρέπει να παραμείνουν υπό φύλαξη. Εάν ο περιφερειακός δικαστής θεωρήσει την αίτηση βάσιμη, μπορεί να δώσει εντολή στην αστυνομία να μην ανακρίνει περαιτέρω τον ύποπτο ή να τον προσαγάγει άμεσα ενώπιον του εισαγγελέα. Η Κυβέρνηση προσέθεσε ότι, δυνάμει του Άρθρου 144 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι εκπρόσωποι του αιτούντα δεν χρειάζονταν έγγραφη εξουσιοδότηση για να καταθέσουν τέτοια αίτηση.

65. Η Κυβέρνηση παρείχε στο Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης παραδείγματα αποφάσεων στα οποία τα δικαστήρια είχαν εξετάσει αιτήσεις από πρόσωπα υπό αστυνομική φύλαξη για απόφαση επί της νομιμότητας της κράτησής τους και, σε περίπτωση απουσίας εντολής από τον εισαγγελέα η οποία να επιτρέπει τη συνεχιζόμενη κράτησή του, είχαν εκδώσει εντολή για την προσαγωγή των κρατουμένων ενώπιον του δικαστή ο οποίος ήταν υπεύθυνος για προδικαστική κράτηση στο τέλος της νόμιμης περιόδου για την οποία εκείνοι μπορούσαν να τηρούνται υπό αστυνομική φύλαξη. Καθεμιά από τις αιτήσεις οι οποίες αναφέρθηκαν από την Κυβέρνηση, είχε αποφασιστεί επί των εγγράφων, απουσία του κρατουμένου.

3. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

66. Το ένδικο μέσο το οποίο απαιτείται από το Άρθρο 5 παρ.4 πρέπει να είναι δικαστικής φύσεως, το οποίο υπονοεί ότι «το ενδιαφερόμενο πρόσωπο θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε ένα δικαστήριο και την ευκαιρία να ακουστεί είτε αυτοπροσώπως είτε, όπου είναι απαραίτητο, μέσω κάποιας μορφής εκπροσώπησης, και εάν δεν γίνει αυτό δεν θα έχει λάβει τις θεμελιώδεις εγγυήσεις διαδικασίας οι οποίες εφαρμόζονται σε υποθέσεις στέρησης της ελευθερίας (βλ. Winterwerp εναντίον Ολλανδίας, δικαστική απόφαση της 24^{ης} Οκτωβρίου 1979, Σειρά Α αρ. 33, σελ. 24, παρ.60). Περαιτέρω, το Άρθρο 5 παρ.4 απαιτεί το δικαστήριο το οποίο κλήθηκε να αποφασίσει επί της νομιμότητας της κράτησης, να έχει δικαιοδοσία να διατάξει αποδέσμευση εάν η κράτηση είναι παράνομη (βλ. Weeks εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 2 Μαρτίου 1987, Σειρά Α αρ. 114, σελ. 30, παρ.61).

67. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους γενικά παραδεδεγμένους κανόνες δικαίου, μπορεί να υπάρχουν ειδικοί λόγοι για την απαλλαγή του αιτούντα από την υποχρέωση να εξαντλήσει τα διαθέσιμα εσωτερικά ένδικα μέσα (βλ. Van Oosterwijk εναντίον Βελγίου, δικαστική απόφαση από 6 Νοεμβρίου 1980, Σειρά Α αρ. 40, σελ. 18-19, παρ. 36-40).

68. Έχοντας εξετάσει τα παραδείγματα δικαστικών αποφάσεων τα οποία προσκομίστηκαν από την Κυβέρνηση, το Δικαστήριο κρίνει ότι η επανεξέταση από τα εγχώρια δικαστήρια, της νομιμότητας της κράτησης σε αυτές τις περιπτώσεις (οι οποίες αφορούσαν τη σύλληψη, την αστυνομική φύλαξη, ή τη διάρκεια αυτής της φύλαξης) δεν ήταν σύμφωνη με τις προϋποθέσεις του Άρθρου 5 παρ.4 σε δύο σημεία. Πρώτον, σε καμία από τις αποφάσεις τα εγχώρια δικαστήρια δεν αποφάσισαν την αποδέσμευση του κρατούμενου, ούτε ακόμη όταν έκριναν ότι η νόμιμη περίοδος είχε λήξει ή ο εισαγγελέας δεν είχε μπορέσει να διατάξει τη συνεχιζόμενη κράτηση του κρατούμενου. Απλά παρέπεμψαν τα σχετικά πρόσωπα στον δικαστή ο οποίος ήταν υπεύθυνος για προδικαστική κράτηση.

Δεύτερον, σε καμία από τις διαδικασίες οι οποίες κατέληξαν στις αποφάσεις που παρατέθηκαν από την κυβέρνηση δεν εμφανίστηκε το κρατούμενο πρόσωπο ενώπιον του δικαστηρίου. Η επισκόπηση από τον δικαστή διεξήχθη μόνο επί των εγγράφων κατόπιν μιας αιτήσεως από τον ενδιαφερόμενο δικηγόρο.

69. Οι δικαστικές αποφάσεις στις οποίες στηρίχθηκε η Κυβέρνηση για να επιδιώξει να αποδείξει την αποτελεσματικότητα αυτού του ένδικου μέσου, εκδόθηκαν το 2001 και το 2003, δηλαδή τουλάχιστον δύο χρόνια μετά τη σύλληψη και κράτηση του αιτούντα της παρούσας υπόθεσης.

70. Όσον αφορά τις ειδικές συνθήκες υπό τις οποίες βρέθηκε ο αιτών ενόσω βρισκόταν υπό αστυνομική κράτηση, το Δικαστήριο δεν βλέπει κανένα λόγο να διαφωνήσει με το πόρισμα του Τομέα ότι οι συνθήκες της υπόθεσης κατέστησαν αδύνατο για τον αιτούντα να έχει αποτελεσματική πρόσβαση στο ένδικο μέσο το οποίο αναφέρεται από την Κυβέρνηση. Στην δικαστική του απόφαση, ο Τομέας επιχειρηματολόγησε ως εξής (βλ. τη δικαστική απόφαση από 12^η Μαρτίου 2003, παρ. 72-74) :

«Πρώτον, οι συνθήκες υπό τις οποίες εκρατείτο ο αιτών και ιδιαίτερα το γεγονός ότι εκρατείτο σε ολική απομόνωση τον εμπόδιζε να

χρησιμοποιήσει το ένδικο μέσο αυτοπροσώπως. Δεν κατείχε καμία νομική παιδεία και δεν είχε καμία δυνατότητα να συμβουλευθεί δικηγόρο ενόσω βρισκόταν υπό αστυνομική φύλαξη. Ακόμη, καθώς το Δικαστήριο επεσήμανε παραπάνω... οι διαδικασίες οι οποίες αναφέρονται στο Άρθρο 5 παρ.4 πρέπει να είναι δικαστικής φύσεως. Ο αιτών δεν θα μπορούσε εύλογα να αναμένεται υπό αυτές τις συνθήκες να είναι σε θέση να αμφισβητήσει τη νομιμότητα και τη διάρκεια της κράτησής του χωρίς τη συνδρομή του δικηγόρου του.

...Δεύτερον, όσον αφορά την πρόταση ότι οι δικηγόροι οι οποίοι είχαν λάβει εντολή από τον αιτούντα ή τους στενούς συγγενείς του μπορούσαν να είχαν αμφισβητήσει την κράτησή του χωρίς να τον συμβουλευθούν, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι κινήσεις του μόνου μέλους της νομικής ομάδας του αιτούντα να αποκτήσουν δικαίωμα να τον εκπροσωπήσουν εμποδίστηκαν από την αστυνομία... Οι άλλοι δικηγόροι, οι οποίοι είχαν προσληφθεί από την οικογένεια του αιτούντα, βρήκαν αδύνατη την επικοινωνία τους μαζί του ενόσω βρισκόταν υπό αστυνομική φύλαξη. Επιπλέον, ενόψει των ασυνήθιστων συνθηκών της σύλληψής του, ο αιτών ήταν η κύρια πηγή άμεσης ενημέρωσης για γεγονότα στο Ναϊρόμπι τα οποία θα μπορούσαν να είναι σχετικά, σε εκείνο το σημείο των δικαστικών διαδικασιών, για τους σκοπούς αμφισβήτησης της νομιμότητας της σύλληψής του.

.... Τέλος, μόνο σχετικά με τη χρονική διάρκεια που ο αιτών εκρατείτο υπό αστυνομική φύλαξη, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τη σοβαρότητα των κατηγοριών εναντίον του και το γεγονός ότι η περίοδος την οποία εκείνος βρισκόταν υπό αστυνομική φύλαξη, δεν υπερέβη την επιτρεπόμενη από την εσωτερική νομοθεσία. Λαμβάνει υπόψη ότι, υπό αυτές τις συνθήκες, μια αίτηση επί του θέματος αυτού προς έναν περιφερειακό δικαστή θα είχε μικρή προοπτική επιτυχίας.»

71. Όσον αφορά τη διαβεβαίωση της Κυβέρνησης ενώπιον του Τομέα ότι ο αιτών θα μπορούσε να έχει απαιτήσει αποζημίωση σύμφωνα με τον Νόμο

αρ. 466, το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης επίσης θεωρεί ότι μια τέτοια απαίτηση δεν θα μπορούσε να συνιστά διαδικασία του τύπου που απαιτείται από το Άρθρο 5 παρ.4 για τους λόγους που ορίζονται στην παράγραφο 75 της απόφασης του Τμήματος, δηλαδή την έλλειψη δικαιοδοσίας του δικαστηρίου προκειμένου να διατάξει αποδέσμευση, εάν η κράτηση είναι παράνομη ή να επιδικάσει επανόρθωση για παραβίαση της Σύμβασης εάν η κράτηση συνάδει με το εσωτερικό δίκαιο.

72. Για τους ως άνω αναφερόμενους λόγους, το Δικαστήριο απορρίπτει την προκαταρκτική ένσταση σχετικά με καταγγελίες σύμφωνα με το Άρθρο 5 παρ.1, 3 και 4 της Σύμβασης. Περαιτέρω υποστηρίζει για τους ίδιους λόγους, ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 5 παρ.4.

Β. Άρθρο 5 παρ.1 της Σύμβασης

73. Ο αιτών κατήγγειλε ότι είχε στερηθεί την ελευθερία του παράνομα, χωρίς να έχει ακολουθηθεί η ισχύουσα διαδικασία απέλασης. Επικαλέστηκε παραβίαση του Άρθρου 5 παρ.1 της Σύμβασης για τον λόγο αυτό.

1. Τα επιχειρήματα του αιτούντα

74. Ο αιτών αμφισβήτησε τα πορίσματα του Τομέα ότι η κράτησή του από Τούρκους αξιωματούχους ήταν νόμιμη και ότι η σύλληψή του από Κενυάτες αξιωματούχους και η μεταφορά του στο Τουρκικό αεροσκάφος όπου τον περίμεναν Τούρκοι αξιωματούχοι δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως παραβίαση της Κενυατικής κυριαρχίας ή του διεθνούς δικαίου.

Από την άποψη αυτή, υποστήριξε ότι υπήρχαν εκ πρώτης όψεως αποδείξεις ότι είχε απαχθεί από τις Τουρκικές αρχές οι οποίες λειτουργούν στο εξωτερικό, καθ' υπέρβασιν της δικαιοδοσίας τους και ότι εναπόκειται στην Κυβέρνηση να αποδείξει ότι η σύλληψη δεν ήταν παράνομη. Το γεγονός ότι εντάλματα σύλληψης είχαν εκδοθεί από τις Τουρκικές αρχές και είχε κυκλοφορήσει Κόκκινη Ειδοποίηση από την Ιντερπολ δεν έδινε στους αξιωματούχους του Τουρκικού Κράτους δικαιοδοσία να λειτουργούν στο εξωτερικό. Επ' αυτού του σημείου, ο αιτών αρνήθηκε ότι

ήταν τρομοκράτης και επιβεβαίωσε ότι οι δραστηριότητές του ήταν μέρος του αγώνα των Κούρδων να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

75. Ο αιτών τόνισε ότι καμία δικαστική διαδικασία δεν διεξήχθη για την απέλασή του από την Κένυα και ότι οι Κενυατικές αρχές είχαν αρνηθεί κάθε ευθύνη για τη μεταφορά του στην Τουρκία. Απλή συμπαιγνία μεταξύ των Κενυατών αξιωματούχων οι οποίοι λειτούργησαν χωρίς εξουσιοδότηση και της Τουρκικής κυβέρνησης δεν μπορούσε να συνιστά διακρατική συνεργασία. Ο Κενυάτης Υπουργός Εξωτερικών είχε δηλώσει στις 15 Φεβρουαρίου 1999 ότι οι Κενυατικές αρχές δεν είχαν παίξει κανέναν ρόλο στην αναχώρηση του αιτούντα και ότι δεν είχαν υπάρξει καθόλου Τουρκικά στρατεύματα στο Κενυατικό έδαφος. Ο αιτών υποστήριξε ότι το Τμήμα θα έπρεπε να είχε αποδώσει μεγαλύτερη σημασία σε εκείνη την υπουργική ανακοίνωση η οποία στον ισχυρισμό του, έδειξε ότι δεν είχε υπάρξει καμία συνεργασία μεταξύ των δύο κυβερνήσεων.

Ο αιτών περαιτέρω υπέδειξε ότι οι Κενυάτες αξιωματούχοι οι οποίοι ενεπλάκησαν στη σύλληψή του είχαν δωροδοκηθεί από Τούρκους πράκτορες και είχαν ενεργήσει χωρίς την άδεια της Κενυατικής κυβέρνησης.

76. Ο αιτών αναφέρθηκε στην νομολογία των οργάνων της Σύμβασης στην υπόθεση Κύπρου εναντίον Τουρκίας (αρ. 8007/77, την απόφαση της Επιτροπής από 10 Ιουλίου 1978, τις Αποφάσεις και Εκθέσεις (DR) 13, σελ. 85) και την υπόθεση Drozd & Janouszek εναντίον Γαλλίας και Ισπανίας (απόφαση της 26^{ης} Ιουνίου 1992, Σειρά Α αρ. 240, σελ. 29, παρ.91) και υποστήριξε ότι η Τουρκία ευθυνόταν για ενέργειες οι οποίες τελέστηκαν από δικούς της αξιωματούχους εκτός των συνόρων της. Υποστήριξε ότι εκείνος συνελήφθη ως αποτέλεσμα επιχείρισης η οποία είχε προγραμματιστεί στην Τουρκία, Ιταλία, Ελλάδα και άλλα Κράτη.

77. Αναφερόμενος στην υπόθεση Bozano εναντίον Ελλάδας (δικαστική απόφαση 18^{ης} Δεκεμβρίου 1986, Σειρά Α, αρ. 111, σελ. 23, παρ. 54) ο αιτών τόνισε την ανάγκη να προστατεύσει την ελευθερία και ασφάλεια των

ατόμων από την αυθαιρεσία. Είπε ότι στην προκείμενη περίπτωση η αναγκαστική απέλασή του είχε αναχθεί σε συγκαλυμμένη έκδοσή του και τον είχε στερήσει από κάθε διαδικαστική και ουσιαστική προστασία. Τόνισε ότι, από την άποψη αυτή, η προϋπόθεση νομιμότητας σύμφωνα με το Άρθρο 5 παρ.1 είχε εφαρμογή και στο διεθνές και το εσωτερικό δίκαιο. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη τελούσαν υπό υποχρέωση όχι μόνο να εφαρμόσουν τους νόμους τους με μη αυθαίρετο τρόπο αλλά επίσης να εξασφαλίσουν ότι οι νόμοι τους είναι σύμφωνοι με το δημόσιο διεθνές δίκαιο. Ο αιτών προσέθεσε ότι οι εγγυήσεις εναντίον της παράνομης παραβίασης ελευθερίας την οποία όλοι δικαιούνται, δεν μπορούν να διαγραφούν λόγω βεβαιότητας ως προς την ενοχή του κατηγορούμενου.

78. Στην επιχειρηματολογία του, η απόφαση της Επιτροπής στην υπόθεση Sanchez Ramirez εναντίον Γαλλίας (αρ. 28780/95, απόφαση Επιτροπής από 24 Ιουνίου 1996, DR 86-B, σελ. 155) δεν ήταν σχετική με την παρούσα υπόθεση. Επειδή στην ως άνω υπόθεση είχε υπάρξει συνεργασία μεταξύ της Γαλλίας και του Σουδάν, οι Κενυατικές αρχές δεν είχαν συνεργαστεί με τις Τουρκικές αρχές στην παρούσα υπόθεση. Στην προηγούμενη υπόθεση η Επιτροπή ήταν της άποψης ότι ο αιτών ήταν αναμφισβήτητα ένας τρομοκράτης, επειδή ο κ. Οτςλαάν και το PKK είχαν καταφύγει στην βία προκειμένου να διεκδικήσουν το δικαίωμα του πληθυσμού του Κουρδιστάν στον αυτοπροσδιορισμό.

79. Στηριζόμενος στη νομολογία διαφόρων εθνικών δικαστηρίων (απόφαση της Βουλής των Λόρδων στην υπόθεση R. εναντίον Πλημμελειοδικείου της οδού Horseferry, ερήμην Bennett (1994) 1 Υποθέσεις Εφέσεων 42, απόφαση του Εφετείου της Νέας Ζηλανδίας στην υπόθεση Reg. εναντίον Hartley (1978) 2 Εκθέσεις Νόμου Νέας Ζηλανδίας 199, απόφαση του Εφετείου Ηνωμένων Πολιτειών (2^ο τμήμα, 1974) στην υπόθεση Ηνωμένες Πολιτείες εναντίον Toscanino, 555 Ομοσπονδιακός Ρεπόρτερ (δεύτερη Σειρά) 267-68, απόφαση της 28^{ης} Μαΐου 2001 του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Νοτίου Αφρικής στην υπόθεση Mohamed

& Dalvie εναντίον του Προέδρου της Δημοκρατίας της Νοτίου Αφρικής και Άλλων 2001(3) Εκθέσεις Νόμου Νοτίου Αφρικής 893 (CC)), ο αιτών υποστήριξε ότι οι διαδικασίες σύλληψης οι οποίες είχαν ακολουθηθεί δεν ήταν σύμφωνα με το Κενυατικό δίκαιο ούτε τους κανόνες οι οποίοι έχουν εδραιωθεί από το διεθνές δίκαιο, ότι η σύλληψή του ανήλθε σε απαγωγή και ότι η κράτηση και δίκη του, οι οποίες βασίζονταν σε αυτή την παράνομη σύλληψη, έπρεπε να θεωρηθούν ως άκυρες.

80. Ο αιτών επίσης υποστήριξε ότι, αντίθετα με τα πορίσματα του Τομέα, δεν μπορούσε να αναμένεται να αποδείξει «πέραν πάσης αμφιβολίας» ότι η επιχείρηση των Τούρκων αξιωματούχων στο έδαφος της Κένυας στην προκείμενη περίπτωση, είχε παραβιάσει την Κενυατική κυριαρχία. Αλλά χρειαζόταν να προσκομίσει εκ πρώτης όψεως αποδεικτικά στοιχεία τα οποία κατείχε προκειμένου να μεταβιβαστεί το βάρος της απόδειξης στην εναγόμενη Κυβέρνηση για να αποδείξει (εκείνη) ότι δεν είχε υπάρξει παραβίαση της Κενυατικής κυριαρχίας.

2. Τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης

81. Η Κυβέρνηση συμφώνησε και υποστήριξε τη γνώμη του Τομέα ότι σε αυτό το είδος υποθέσεων, η συνεργασία μεταξύ των Κρατών που αντιμετώπισαν τρομοκρατία ήταν φυσιολογική και δεν παραβίαζε τη Σύμβαση.

Επί του σημείου αυτού, (η Κυβέρνηση) υποστήριξε ότι ο αιτών είχε συλληφθεί και κρατηθεί σύμφωνα με μια διαδικασία η οποία προβλέπεται από τον νόμο κατόπιν συνεργασίας μεταξύ των δύο Κρατών, Τουρκίας και Κένυας. Επεσήμαναν ότι ο αιτών είχε εισέλθει στην Κένυα όχι επιδιώκοντας άσυλο αλλά χρησιμοποιώντας πλαστά έγγραφα ταυτότητας και προσέθεσε ότι εφόσον η Κένυα ήταν ένα κυρίαρχο Κράτος, η Τουρκία δεν είχε μέσα να ασκήσει την εξουσία της εκεί. Επίσης τόνισαν ότι δεν υπήρχε συνθήκη εκδόσεων μεταξύ Κένυας και Τουρκίας.

Ο αιτών αιχμαλωτίστηκε από τις Κενυατικές αρχές και παραδόθηκε στις Τουρκικές αρχές μέσω συνεργασίας μεταξύ των δύο Κρατών. Κατά την

άφιξή του στην Τουρκία, είχε συλληφθεί βάσει ενταλμάτων σύλληψης τα οποία είχαν εκδοθεί από τις κανονικές και νόμιμες δικαστικές αρχές στην Τουρκία, προκειμένου να προσαχθεί ενώπιον δικαστή (τα Τουρκικά δικαστήρια είχαν εκδώσει επτά εντάλματα για τη σύλληψη του αιτούντα πριν τη σύλληψή του και η Ιντερπολ είχε κυκλοφορήσει Κόκκινη Ειδοποίηση σχετικά με αυτόν).

Δεν υπήρξε καμία συγκαλυμμένη έκδοση : Η Τουρκία είχε αποδεχθεί την προσφορά των Κενυατικών αρχών να παραδώσουν τον αιτούντα ο οποίος σε κάθε περίπτωση ήταν ένας παράνομος μετανάστης στην Κένυα.

82. Ο αιτών είχε έτσι προσαχθεί ενώπιον μιας τουρκικής δικαστικής αρχής στο τέλος μιας νόμιμης διαδικασίας, σύμφωνα με το εθνικό διεθνές δίκαιο και την πολιτική συνεργασίας μεταξύ κυρίαρχων Κρατών στην πρόληψη της τρομοκρατίας.

3. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

α. Γενικές αρχές

83. Το Δικαστήριο θα εξετάσει την καταγγελία υπό το πρίσμα των εξής αρχών :

Επί του ζητήματος εάν η κράτηση ήταν «νόμιμη», περιλαμβάνοντας εάν είναι συμβατή με «διαδικασία προβλεπόμενη από τον νόμο», η Σύμβαση αναφέρεται ουσιαστικά στο εθνικό δίκαιο και θέτει την υποχρέωση συμμόρφωσης με ουσιαστικούς και διαδικαστικούς κανόνες αυτού. Ωστόσο, απαιτεί επιπρόσθετα οποιαδήποτε στέρηση ελευθερίας να είναι συνεπής με τον σκοπό του Άρθρου 5, δηλαδή να προστατεύει τα άτομα από αυθαιρεσία. Αυτό που βρίσκεται εδώ σε διακινδύνευση δεν είναι μόνο το «δικαίωμα στην ελευθερία» αλλά επίσης το «δικαίωμα στην ασφάλεια του προσώπου» (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, Bozano, παρατίθεται ανωτέρω, σελ. 23 παρ.54 και Wassink εναντίον Ολλανδίας, δικαστική απόφαση από 27 Σεπτεμβρίου 1990. Σειρά Α αρ. 185-Α, σελ. 11, παρ.24).

84. Συνιστά μέγιστη προτεραιότητα για τις εθνικές αρχές, ιδιαίτερα τα δικαστήρια, η ερμηνεία και η εφαρμογή του εσωτερικού δικαίου. Ωστόσο,

εφσόσον σύμφωνα με το Άρθρο 5 παρ.1 η αδυναμία συμμόρφωσης με το εσωτερικό δίκαιο συνεπάγεται παραβίαση της Σύμβασης, έπεται ότι το Δικαστήριο μπορεί και πρέπει να ασκήσει συγκεκριμένη εξουσία για να εξετάσει εάν αυτό το δίκαιο έχει τηρηθεί (βλ. Benham εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 10 Ιουνίου 1996, Εκθέσεις επί Δικαστικών και άλλων Αποφάσεων 1996-III, σελ. 753, παρ.41 και Bouamar εναντίον Βελγίου, δικαστική απόφαση από 29 Φεβρουαρίου 1988, Σειρά Α, αρ. 129, σελ. 21, παρ.49).

85. Μια σύλληψη η οποία έγινε από τις αρχές ενός Κράτους στο έδαφος κάποιου άλλου Κράτους χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου, επηρεάζει τα ατομικά δικαιώματα του ενδιαφερομένου προσώπου στην ασφάλεια σύμφωνα με το Άρθρο 5 παρ.1 (βλ. προς τον ίδιο σκοπό, Stocké εναντίον Γερμανίας, δικαστική απόφαση της 19^{ης} Μαρτίου 1991, Σειρά Α, αρ. 199, γνωμοδότηση της Επιτροπής, σελ. 24 παρ.167).

86. Η Σύμβαση δεν απαγορεύει τη συνεργασία μεταξύ Κρατών, εντός του πλαισίου των συνθηκών έκδοσης ή επί ζητημάτων απέλασης, για τον σκοπό προσαγωγής των φυγόδικων εγκληματιών στη δικαιοσύνη, αρκεί να μην παρεμποδίζει οποιαδήποτε συγκεκριμένα δικαιώματα τα οποία έχουν αναγνωριστεί στη Σύμβαση (ibid., σελ.24-25, παρ.169).

87. Όσον αφρά τους διακανονισμούς έκδοσης μεταξύ Κρατών όπου το ένα είναι συμβαλλόμενο στη Σύμβαση και το άλλο όχι, οι κανόνες που έχουν καθιερωθεί από μια συνθήκη έκδοσης ή, σε περίπτωση απουσίας τέτοιας συνθήκης, συνεργασία μεταξύ των σχετικών Κρατών, συνιστούν επίσης σχετικούς παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον καθορισμό εάν η σύλληψη η οποία έχει οδηγήσει στη μεταγενέστερη καταγγελία στο Δικαστήριο, ήταν νόμιμη. Το γεγονός ότι ένας φυγόδικος παραδόθηκε ως αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ Κρατών δεν καθιστά από μόνο του τη σύλληψη παράνομη και δεν εγείρει ως εκ τούτου, κανένα πρόβλημα σύμφωνα με το Άρθρο 5 (βλ. Freda εναντίον Ιταλίας, αρ. 8916/80, απόφαση Επιτροπής από 7 Οκτωβρίου 1984, DR 21, σελ. 225 και Reinette

εναντίον Γαλλίας αρ. 14009/88, απόφαση Επιτροπής από 2 Οκτωβρίου 1989, DR 63, σελ.189).

88. Εγγενής στο σύνολο της Σύμβασης είναι η διερεύνηση για εύλογη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων γενικού συμφέροντος της κοινότητας και των προϋποθέσεων προστασίας των θεμελιωδων δικαιωμάτων του ατόμου. Καθώς η κινητικότητα στον κόσμο καθίσταται ευκολότερη και το έγκλημα λαμβάνει μια μεγαλύτερη διεθνή διάσταση, αυξανόμενο είναι το συμφέρον όλων των κρατών, οι υποπτευόμενοι εγκληματίες οι οποίοι αποδρούν στο εξωτερικό, να προσάγονται ενώπιον της δικαιοσύνης. Αντίθετα, η καθιέρωση ασφαλών καταφυγίων για φυγοδίκους, όχι μόνο θα κατέληγε σε κίνδυνο για το Κράτος που υποχρεούται να φιλοξενήσει το προστατευόμενο πρόσωπο, αλλά επίσης τείνει να υπονομεύσει τα θεμέλια της έκδοσης (βλ. Soering εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση 7^{ης} Ιουλίου 1989, Σειρά Α αρ. 161, σελ. 35 παρ.89).

89. Η Σύμβαση δεν περιέχει καμία διάταξη σχετικά με τις συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να ευδοωθεί η έκδοση ούτε τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί πριν μπορέσει να ευδοωθεί η έκδοση. Εάν αυτό είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων Κρατών και η νομική βάση για την εντολή για σύλληψη του φυγοδίκου είναι ένα ένταλμα σύλληψης το οποίο έχει εκδοθεί από τις αρχές του Κράτους προέλευσης του φυγοδίκου, τότε, ακόμη και μια άτυπη έκδοση δεν μπορεί ως τέτοια να θεωρηθεί ότι αντιτίθεται στη Σύμβαση (βλ. Sanchez Ramirez, όπως προαναφέρεται).

90. Ανεξάρτητα από το εάν η σύλληψη καταλήγει σε παράβαση του δικαίου του Κράτους στο οποίο έχει βρει καταφύγιο ο φυγοδίκος – ένα ζήτημα το οποίο εμπίπτει μόνο σε εξέταση από το Δικαστήριο εάν το Κράτος φιλοξενίας είναι συμβαλλόμενο στη Σύμβαση – το Δικαστήριο ζητά αποδείξεις με τη μορφή συγκλινόντων συμπερασμάτων ότι οι αρχές του Κράτους στο οποίο μεταφέρθηκε ο αιτών ενήργησαν εξωεδαφικά με τρόπο ασυνεπή προς την κυριαρχία του φιλοξενούντος Κράτους και ως εκ

τούτου αντίθετο προς το διεθνές δίκαιο (βλ. αναλογικά,, Stocke, όπως προαναφέρεται σελ. 19, παρ.54). Μόνο τότε το βάρος της απόδειξης ότι η κυριαρχία του φιλοξενούντος κράτους και το διεθνές δίκαιο έχουν τηρηθεί, θα μεταφερθεί στην εναγόμενη Κυβέρνηση. Ωστόσο, ο αιτών δεν απαιτείται να προσκομίσει αποδείξεις «πέραν κάθε εύλογης αμφιβολίας» επί του σημείου αυτού, όπως υποδείχθηκε από τον Τομέα (βλ. παρ. 92 της δικαστικής απόφασης του Τομέα).

(β) Εφαρμογή των αρχών στην παρούσα υπόθεση

(ι) Εάν η σύλληψη ήταν σύμφωνη με το Τουρκικό δίκαιο

91. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο αιτών συνελήφθη από μέλη των Τουρκικών δυνάμεων ασφαλείας εντός αεροσκάφους εγγεγραμμένου στη Τουρκία, στη διεθνή ζώνη του Αεροδρομίου του Ναϊρόμπι.

Είναι κοινός τόπος ότι, άμεσα αφότου παραδόθηκε στους Τούρκους αξιωματούχους από τους Κενυάτες αξιωματούχους, ο αιτών βρισκόταν επί της ουσίας υπό την Τουρκική εξουσία και ως εκ τούτου εντός της «δικαιοδοσίας» αυτού του Κράτους για τους σκοπούς του Άρθρου 1 της Σύμβασης, παρόλο που, σε αυτή την περίπτωση η Τουρκία άσκησε την εξουσία της εκτός του εδάφους της. Είναι αλήθεια ότι ο αιτών δέχθηκε σωματική πίεση να επιστρέψει στην Τουρκία, από Τούρκους αξιωματούχους και βρισκόταν υπό την εξουσία και τον έλεγχό τους μετά τη σύλληψή του και την επιστροφή του στην Τουρκία (βλ. σχετικά τις ως άνω αναφερόμενες αποφάσεις στη υπόθεση Sanchez Ramira & Freda και με αντίστροφη συνέπεια, Bankovic και άλλοι (απόφ.)(GC] υπ' αριθμ. 52207/99, ΕΣΔΑ 2001-XII).

92. Ως προς το εάν η σύλληψη ήταν σύμφωνη με το Τουρκικό εσωτερικό δίκαιο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι τα Τουρκικά ποινικά δικαστήρια είχαν εκδώσει επτά εντάλματα για τη σύλληψη του αιτούντα ενώ η Ιντερπολ είχε εκδώσει Κόκκινη Ειδοποίηση. Σε καθένα από αυτά τα έγγραφα ο αιτών κατηγορήθηκε για ποινικά αδικήματα σύμφωνα με τον Τουρκικό Ποινικό Κώδικα, τα οποία είναι η ίδρυση ένοπλης συμμορίας με

σκοπό την υπονόμηση της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους και την υποκίνηση μιας σειράς τρομοκρατικών πράξεων οι οποίες είχαν προκαλέσει απώλειες ζωής. Μετά τη σύλληψή του και κατά τη λήξη της νόμιμης περιόδου για την οποία εκείνος μπορούσε να τηρείται υπό αστυνομική φύλαξη ο αιτών προσήχθη ενώπιον δικαστηρίου. Επακόλουθα του απαγγέλθηκαν κατηγορίες, δικάστηκε και καταδικάστηκε για αδικήματα σύμφωνα με το Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα. Συνεπάγεται ότι η σύλληψή του και η κράτηση του ήταν σύμφωνη με εντολές οι οποίες είχαν εκδοθεί από τα Τουρκικά δικαστήρια «για τον σκοπό προσαγωγής του ενώπιον της αρμόδιας νομικής αρχής βάσει εύλογης υποψίας ότι έχει τελέσει κάποιο αδίκημα.»

(ii) Αναχαίτιση από Κενυάτες πράκτορες

93. Το Δικαστήριο πρέπει να αποφασίσει υπό το πρίσμα των επιχειρημάτων των συμβαλλομένων εάν η αναχαίτιση του αιτούντα στην Κένυα άμεσα πριν παραδοθεί στους Τούρκους αξιωματούχους επί του αεροσκάφους στο Αεροδρόμιο του Ναϊρόμπι, ήταν το αποτέλεσμα ενεργειών από Τούρκους αξιωματούχους οι οποίοι παραβίασαν την Κενυατική κυριαρχία και το διεθνές δίκαιο (όπως προέβλεπε ο αιτών) ή συνεργασίας μεταξύ των Τουρκικών και Κενυατικών αρχών, εν απουσία οποιασδήποτε συνθήκης έκδοσης μεταξύ της Τουρκίας και της Κένυας η οποία να ορίζει μια επίσημη διαδικασία (όπως προέβλεπε η Κυβέρνηση).

94. Το Δικαστήριο θα ξεκινήσει εξετάζοντας τις αποδείξεις επί του πραγματικού ρόλου τον οποίο διαδραμάτισαν οι Κενυατικές αρχές στην παρούσα υπόθεση. Ο αιτών εισήλθε στην Κένυα χωρίς να δηλώσει την ταυτότητά του στους αξιωματούχους υπαλλήλους μετανάστευσης. Ωστόσο, μόλις εκείνοι πληροφορήθηκαν για την παρουσία του αιτούντα στην Ελληνική Πρεσβεία στο Ναϊρόμπι, οι Κενυατικές αρχές κάλεσαν τον Έλληνα πρεσβευτή, με τον οποίο διέμενε ο αιτών στο Ναϊρόμπι, να κανονίσει ώστε ο αιτών να αναχωρήσει από το Κενυατικό έδαφος. Λίγο πριν ο αιτών επρόκειτο να αναχωρήσει από την Κένυα, ακριβέστερα καθώς

μεταφερόταν από την Ελληνική πρεσβεία προς το αεροδρόμιο, Κενυάτες αξιωματούχοι παρενέβησαν και διαχώρισαν τον αιτούντα από τον Έλληνα πρέσβη. Το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε ο αιτών οδηγείτο από έναν Κενυάτη αξιωματούχο ο οποίος τον μετέφερε στο αεροσκάφος στο οποίο τον περίμεναν Τούρκοι αξιωματούχοι για να τον συλλάβουν.

95. Οι Κενυατικές αρχές δεν αντιλήφθηκαν τη σύλληψη του αιτούντα από τους Τούρκους αξιωματούχους επί του αεροσκάφους στο Αεροδρόμιο του Ναϊρόμπι ως κανενός είδους παραβίαση της Κενυατικής κυριαρχίας. Εν ολίγοις, καμία πλευρά της κράτησης του αιτούντα - ούτε η αναχαίτισή του από τις Κενυατικές αρχές πριν τη μεταφορά του στο αεροδρόμιο, ούτε η σύλληψή του από τους Τούρκους αξιωματούχους στο αεροσκάφος – δεν οδήγησε σε διεθνή διαμάχη μεταξύ της Κένυας και της Τουρκίας ούτε σε καμία επιδείνωση των διπλωματικών τους σχέσεων. Οι Κενυατικές αρχές δεν προέβησαν σε καμία διαμαρτυρία στην Τουρκική Κυβέρνηση γι' αυτά τα σημεία ούτε απαίτησαν καμία αποκατάσταση από την Τουρκία όπως την επιστροφή ή την αποζημίωση του αιτούντα.

96. Οι Κενυατικές αρχές ωστόσο, όντως εξέδωσαν μια επίσημη διαμαρτυρία προς την Ελληνική κυβέρνηση, συνοδευόμενη από απαίτηση για την άμεση ανάκληση του Έλληνα πρεσβευτή, με τα επιχειρήματα ότι ο αιτών είχε παράνομα εισέλθει στην Κένυα με τη βοήθεια Ελλήνων αξιωματούχων και παρέμενε παράνομα εκεί. Ο αιτών δεν ήταν ευπρόσδεκτος στην Κένυα και οι Κενυατικές αρχές ανυπομονούσαν να φύγει.

97. Αυτές οι πλευρές της υπόθεσης οδήγησαν το Δικαστήριο να αποδεχθεί την εκδοχή της Κυβέρνησης περί των γεγονότων : θεωρεί ότι στον ουσιώδη χρόνο οι Κενυατικές αρχές είχαν αποφασίσει είτε να παραδώσουν τον αιτούντα στις Τουρκικές αρχές είτε να διευκολύνουν μια τέτοια παράδοση.

98. Ο αιτών δεν προσκόμισε αποδείξεις οι οποίες να δίνουν τη δυνατότητα να συναχθούν συγκλίνοντα συμπεράσματα (βλ. παράγραφος 90 ανωτέρω)

ότι η Τουρκία δε σεβάστηκε την Κενυατική κυριαρχία ή δε συμμορφώθηκε με το διεθνές δίκαιο στην παρούσα υπόθεση. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με το πόρισμα του Τομέα ότι :

«...Το Δικαστήριο δεν επείσθηκε από τη δήλωση του Κενυάτη Υπουργού Εξωτερικών στις 16 Φεβρουαρίου 1999 ότι, αντίθετα με όσα υποστήριξε ο αιτών, οι Κενυατικές αρχές δεν είχαν καμία ανάμιξη στη σύλληψη του αιτούντα ή τη μεταφορά του... Ενώ είναι αλήθεια ότι ο αιτών δεν συνελήφθη από τις Κενυατικές αρχές, οι αποδείξεις ενώπιον του Δικαστηρίου υποδεικνύουν ότι οι Κενυάτες αξιωματούχοι διαδραμάτισαν κάποιον ρόλο όταν διαχώρισαν τον αιτούντα από τον Έλληνα Πρεσβευτή και τον μετέφεραν στο αεροδρόμιο αμέσως πριν τη σύλληψή του επί του αεροσκάφους.» (βλ. παράγραφο 100 της δικαστικής απόφασης του Τομέα).

99. Συνεπώς, η σύλληψη του αιτούντα στις 15 Φεβρουαρίου 1999 και η κράτησή του ήταν σύμφωνες με μια «διαδικασία η οποία προβλεπόταν από τον νόμο» για τους σκοπούς του Άρθρου 5 παρ.1 τη Σύμβασης. Ως εκ τούτου, δεν υπήρξε καμία παραβίαση αυτής της διάταξης.

Γ. Άρθρο 5 παρ.3 της Σύμβασης

100. Ο αιτών ισχυρίστηκε ότι, αντίθετα με το Άρθρο 5 παρ. 3 της Σύμβασης, δεν είχε «κανονικά» προσαχθεί ενώπιον δικαστή ή άλλου αξιωματούχου εξουσιοδοτημένου από τον νόμο να ασκεί δικαστική εξουσία.

1. Τα επιχειρήματα του αιτούντα

101. Ο αιτών ζήτησε από το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης να υποστηρίξει το πόρισμα του Τομέα περί παράβασης σύμφωνα με την παρούσα διάταξη καθώς δεν είχε υπάρξει καμία ανάγκη για την κράτηση αυτού επί επτά ημέρες πριν την προσαγωγή του ενώπιον δικαστή. Είπε ότι είχε συλληφθεί πριν τις 11 μ.μ. της 15^{ης} Φεβρουαρίου 1999 και προσήχθη ενώπιον δικαστή την 23^η Φεβρουαρίου 1999. Η έκθεση καιρού την οποία προσκόμισε η Κυβέρνηση και μιλούσε για κακές καιρικές συνθήκες αφορούσε μόνο το απόγευμα της 23^{ης} Φεβρουαρίου 1999.

2. Τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης

102. Η Κυβέρνηση αμφισβήτησε το πόρισμα του Τομέα περί παραβίασης σχετικά με την προκείμενη καταγγελία. Τόνισαν ότι στον ουσιώδη χρόνο οι τουρκικοί κανόνες ποινικής δικονομίας επέτρεπαν την παράταση της αστυνομικής φύλαξης σε επτά ημέρες όταν το κρατούμενο πρόσωπο είναι ύποπτο εγκλημάτων τρομοκρατικής φύσης. Στην παρούσα περίπτωση, ο αιτών είχε συλληφθεί στις 16 Φεβρουαρίου 1999 και τέθηκε υπό αστυνομική φύλαξη για αρχική περίοδο τεσσάρων ημερών η οποία έληγε την 20ή Φεβρουαρίου 1999. Σε μεταγενέστερη ημερομηνία εκδόθηκε δικαστική εντολή η οποία παρέτεινε την περίοδο που θα περνούσε υπό αστυνομική φύλαξη κατά τρεις ημέρες, δηλαδή έως τις 23 Φεβρουαρίου 1999. Εξαιτίας αντίξοων καιρικών συνθηκών (υπήρχε καταιγίδα στην περιοχή) οι αντιπρόσωποι της εισαγγελίας και ο δικαστής του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας δεν έφθασαν στη νησίδα Ιμραλί πριν τις 22 Φεβρουαρίου 1999. Ο εισαγγελέας είχε ανακρίνει τον αιτούντα εκείνη την ίδια ημέρα. Ο αιτών εμφανίστηκε ενώπιον του δικαστή την επόμενη ημέρα (23 Φεβρουαρίου 1999) και ο δικαστής διέταξε την κράτησή του εκκρεμούσης δίκης αφότου άκουσε τις δηλώσεις του.

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

103. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης επισημαίνει καταρχήν την σημασία των εγγυήσεων που κατοχυρώνει το Άρθρο 5 παρ.3 για κάποιο συλληφθέν πρόσωπο. Ο σκοπός αυτής της διάταξης είναι να διασφαλίσει ότι τα συλληφθέντα άτομα προσάγονται προσωπικά ενώπιον μιας δικαστικής αρχής αμελλητί. Αυτός ο αυτόματος εσπευσμένος δικαστικός έλεγχος παρέχει ένα σημαντικό μέτρο προστασίας εναντίον αυθαίρετης συμπεριφοράς, κράτησης σε απομόνωση και κακομεταχείρισης (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, Brannigan & MacBride εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 26 Μαΐου 1993, Σειρά Α αρ. 258-B, σελ. 55, παρ. 62-63, Aquilina εναντίον Μάλτας (GC) αρ. 15642/94, παρ.49 ΕΣΔΑ 1999-III, Brogan και άλλοι εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση

από 29 Νοεμβρίου 1988, Σειρά Α αρ. 145-B, σελ. 31-32, παρ.58 και Dikme εναντίον Τουρκίας, αρ. 20869/92 παρ.66, ΕΣΔΑ 2000-VIII).

104. Έχοντας εξετάσει τα επιχειρήματα των διαδίκων, το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης δεν βλέπει κανέναν ευσταθή λόγο για να διαφωνήσει με τα πορίσματα του Τομέα, τα οποία είχαν ως εξής :

«106. Το Δικαστήριο έχει ήδη επισημάνει σε μια σειρά περιστάσεων ότι η διερεύνηση τρομοκρατικών εγκλημάτων αναμφισβήτητα θέτει στις αρχές ειδικά προβλήματα (βλ. Brogan και Άλλοι εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 28 Οκτωβρίου 1994, Σειρά Α αρ. 300-A, σελ. 27 παρ.58 και Aksoy εναντίον Τουρκίας (δικαστική απόφαση από 18 Δεκεμβρίου 1996, Εκθέσεις 1996-VI), σελ. 2282, παρ.78). Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο, ότι οι διερευνώσες αρχές έχουν «λευκό χαρτί» σύμφωνα με το Άρθρο 5 να συλλαμβάνουν υπόπτους για ανάκριση, απαλλαγμένες από αποτελεσματικό έλεγχο από τα εσωτερικά δικαστήρια και τελικά, από τα εποπτικά όργανα της Σύμβασης, όποτε εκείνες επιλέξουν να ισχυριστούν ότι εμπλέκεται τρομοκρατία (βλ. Sakik και Άλλοι εναντίον Τουρκίας (δικαστική απόφαση από 26 Νοεμβρίου 1997, Εκθέσεις 1997-VII) σελ. 2623-24 παρ.44).

107. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η αστυνομική φύλαξη στο θέμα ξεκίνησε με τη σύλληψη του αιτούντα είτε πολύ αργά την 15η Φεβρουαρίου 1999 είτε πολύ νωρίς την 16η Φεβρουαρίου 1999. Ο αιτών κρατήθηκε υπό αστυνομική φύλαξη για τέσσερις ημέρες έως την 20ή Φεβρουαρίου 1999. Εκείνη την ημερομηνία εκδόθηκε μια δικαστική εντολή η οποία παρέτεινε το διάστημα κατά τρεις ημέρες, δηλαδή έως την 23η Φεβρουαρίου 1999. Ο εισαγγελέας ανέκρινε τον αιτούντα στις 22 Φεβρουαρίου 1999. Ο αιτών εμφανίστηκε ενώπιον δικαστή για πρώτη φορά στις 23 Φεβρουαρίου 1999 και ο δικαστής ο οποίος ήταν, πέραν πάσης αμφιβολίας, «υπάλληλος» εντός της έννοιας του Αρθρου 5 παρ.3 (βλ. μεταξύ άλλων αρχών Sakik & Άλλοι, όπως προαναφέρεται, σελ. 2615, παρ.12 και σελ. 2624 παρ.45), διέταξε την κράτησή του εν αναμονή της

δίκης. Οπότε, το συνολικό διάστημα που πέρασε ο αιτών υπό αστυνομική φύλαξη πριν προσαχθεί ενώπιον δικαστή ανέρχεται σε ένα ελάχιστο επτά ημερών.

108. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι στην υπόθεση Brogan & Άλλοι υποστήριξε ότι μια περίοδος τεσσάρων ημερών και έξι ωρών υπό αστυνομική φύλαξη χωρίς δικαστική εποπτεία εμπίπτει εκτός των αυστηρών περιορισμών όσον αφορά τον χρόνο που επιτρέπεται βάσει του Άρθρου 5 παρ.3 ακόμη και όταν ο στόχος είναι να προστατευθεί η κοινότητα ως σύνολο από τρομοκρατία (βλ. Brogan & Άλλοι, όπως προαναφέρεται, σελ. 33 παρ.62).

109. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να δεχθεί το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι αντίξοες καιρικές συνθήκες ευθύνονταν σε μεγάλο βαθμό για το διάστημα των επτά ημερών που χρειάστηκε για να προσαχθεί ο αιτών ενώπιον δικαστή. Κανένα αποδεικτικό στοιχείο δεν προσκομίστηκε στο Δικαστήριο το οποίο να αποδεικνύει ότι ο δικαστής προσπάθησε να φθάσει στο νησί όπου κρατείτο ο αιτών έτσι ώστε ο τελευταίος να μπορέσει να προσαχθεί ενώπιόν του εντός της συνολικής νόμιμης περιόδου των επτά ημερών η οποία επιτρέπεται για την αστυνομική φύλαξη. Το Δικαστήριο παρατηρεί σχετικά ότι η αστυνομική φύλαξη είχε τη συνήθη πορεία της σύμφωνα με τους εθνικούς κανόνες. Επιπρόσθετα στις τέσσερις ημέρες που διατάχθηκαν από το ίδιο το γραφείο εισαγγελίας, ο δικαστής παρείχε επιπλέον διάστημα τριών ημερών αφότου εξέτασε την υπόθεση βάσει του δικογραφίας. Φαίνεται απίθανο ο δικαστής να είχε παράσχει τον πρόσθετο χρόνο εάν προτίθετο να προσαγάγει τον αιτούντα ενώπιόν του πριν τη λήξη του χρόνου αυτού.

110. Το Δικαστήριο δεν μπορεί ως εκ τούτου να αποδεχθεί ότι ήταν απαραίτητο για τον αιτούντα να κρατηθεί για επτά ημέρες χωρίς να προσαχθεί ενώπιον δικαστή.»

105. Υπό το πρίσμα όλων των προηγούμενων σκέψεων, το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 5 παρ.3 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

A. Εάν το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Άγκυρας το οποίο καταδίκασε τον αιτούντα υπήρξε ανεξάρτητο και αμερόληπτο ή όχι

106. Ο αιτών επικαλέστηκε ότι δεν είχε διακστεί από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, εφόσον ένας στρατιωτικός δικαστής είχε καθίσει στην έδρα στη διάρκεια μέρους των διαδικασιών στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας. Στηρίχθηκε στο Άρθρο 6 παρ.1 της Σύμβασης το σχετικό τμήμα του οποίου προβλέπει :

«Στον καθορισμό ... οποιασδήποτε ποινικής κατηγορίας εναντίον του, καθένας δικαιούται ... εκδίκασης... από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο....»

1. Τα επιχειρήματα του αιτούντα

107. Ο αιτών ζήτησε από το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης να στηρίξει το πόρισμα του Τομέα περί παραβίασης επί του θέματος. Είπε ότι ένας δικαστής με το βαθμό του συνταγματάρχη στον στρατό είχε καθίσει στην έδρα του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας για την μεγαλύτερη διάρκεια της διαδικασίας. Ο στρατιωτικός δικαστής είχε αντικατασταθεί από πολιτικό (μη στρατιωτικό) δικαστή μόνο μια εβδομάδα πριν την καταδίκη του αιτούντα και δύο μήνες μετά την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας. Στο μεταξύ, σε μια υπόθεση που αφορούσε σύγκρουση μεταξύ της οργάνωσης η οποία καθοδηγείτο από τον αιτούντα και του στρατού του οποίου ο στρατιωτικός δικαστής ήταν αξιωματικός, ο στρατιωτικός δικαστής είχε συμμετάσχει σε σημαντικές προδικαστικές αποφάσεις και είχε συζητήσει την υπόθεση με τους άλλους δικαστές, επηρεάζοντας έτσι δυναμικά τη διεξαγωγή και έκβαση των διαδικασιών.

2. Τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης

108. Η Κυβέρνηση αμφισβήτησε το πόρισμα του Τομέα ότι η αντικατάσταση του στρατιωτικού δικαστή την τελευταία στιγμή δεν

μπορούσε να θεραπεύσει το ελάττωμα της σύνθεσης του δικαστηρίου ή της αποκατάστασης της προκύψασας παραβίασης του Άρθρου 6.

Τόνισαν ότι ο στρατιωτικός δικαστής είχε φύγει από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας μετά τις νομοθετικές τροποποιήσεις. Όλα τα μέλη του δικαστηρίου που είχε καταδικάσει τον αιτούντα ήταν πολιτικοί (μη στρατιωτικοί) δικαστές. Όσον αφορά την περίοδο πριν την αντικατάσταση του στρατιωτικού δικαστή, η Κυβέρνηση επεσήμανε ότι ένας πολιτικός αντικαταστάτης δικαστής παρακολουθούσε τη διαδικασία από την αρχή και είχε παραστεί στις ακροαματικές διαδικασίες. Επιπρόσθετα ο στρατιωτικός δικαστής είχε αντικατασταθεί από τον εφεδρικό δικαστή πριν λήξει το στάδιο των διαδικασιών στο οποίο συλλέγονται αποδεικτικά στοιχεία. Εάν ο έφεδρος δικαστής θεωρούσε ότι το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας χρειαζόταν να κάνει περαιτέρω έρευνες, θα μπορούσε να είχε ψηφίσει εναντίον της έκδοσης διαταγής ολοκλήρωσης αυτού του σταδίου των διαδικασιών.

109. Η Κυβέρνηση προσκάλεσε το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης να ακολουθήσει την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Imrek εναντίον Τουρκίας (απόφαση) αρ. 57175/00, 28 Ιανουαρίου 2003) στην οποία υποστήριξε ότι η αντικατάσταση ενός στρατιωτικού δικαστή από έναν πολιτικό (μη στρατιωτικό) δικαστή στην πορεία των ποινικών διαδικασιών είχε επιλύσει το πρόβλημα σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία του σχετικού εθνικού δικαστηρίου ασφαλείας.

110. Προέβαλλαν ένσταση ιδιαίτερα στη χρήση από τον Τομέα του κριτηρίου «τελευταίας στιγμής» στη δικαστική του απόφαση στην παρούσα υπόθεση. Το κριτήριο αυτό θα ίσχυε εάν δεν είχε δοθεί επαρκής χρόνος στον καινούριο δικαστή να εξετάσει τις προδικαστικές αποφάσεις οι οποίες είχαν ληφθεί έως εκείνο το σημείο ή είχε αποκλειστεί από την έκδοση νέων. Ωστόσο, στα επιχειρήματα της Κυβέρνησης, ο δικαστής αντικατάστασης είχε λάβει και τον χρόνο και τα μέσα που ήταν απαραίτητα για να έχει ενεργό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

111. Η Κυβέρνηση περαιτέρω υποστήριξε ότι ο ίδιος ο αιτών δεν είχε καμία αμφιβολία σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας. Στην πραγματικότητα είχε εκφράσει την εμπιστοσύνη του σε εκείνο το δικαστήριο, σε ακροαματική διαδικασία στην οποία παρίστατο ο στρατιωτικός δικαστής. Μικρή σημασία είχε που οι δικηγόροι του αιτούντα επακόλουθα είχαν διαψεύσει την παρατήρηση του κ. Οτσαλάν στην επιχειρηματολογία τους. Το σημαντικότερο σημείο ήταν ότι εκείνη η παρατήρηση - η οποία είχε γίνει με την ελεύθερη βούληση του ίδιου του αιτούντα και με την οποία εκείνος είχε εκφράσει την εμπιστοσύνη του στο δικαστήριο - ήταν ειλικρινής.

3. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

112. Το Δικαστήριο έχει επίμονα υποστηρίξει ότι συγκεκριμένες πλευρές του καθεστώτος στρατιωτικών οι οποίοι παρίστανται ως μέλη των εθνικών δικαστηρίων ασφαλείας καθιστούν αμφισβητήσιμη την ανεξαρτησία τους από το εκτελεστικό (σώμα) (βλ. Incal εναντίον Τουρκίας, απόφαση της 9^{ης} Ιουνίου 1998, Εκθέσεις 1998-IV, σελ. 1572, παρ.68 και Ciraklar εναντίον Τουρκίας, απόφαση από 28 Οκτωβρίου 1998, Εκθέσεις 1998-VII, σελ. 3073, παρ.39).

113. Είναι κατανοητό ότι ο αιτών -διωκόμενος σε ένα δικαστήριο εθνικής ασφάλειας για σοβαρά αδικήματα σχετικά με την εθνική ασφάλεια - θα έπρεπε να είναι επιφυλακτικός ως προς την εκδίκασή του από μια έδρα η οποία περιελάμβανε ένα τακτικό στρατιωτικό αξιωματούχο ο οποίος ανήκε στη στρατιωτική νομική υπηρεσία. Για τον λόγο αυτό νόμιμα θα φοβόταν ότι το Εθνικό Δικαστήριο Ασφάλειας θα μπορούσε να επιτρέψει στον εαυτό του να επηρεαστεί απρεπώς από θεωρήσεις οι οποίες δεν θα είχαν καμία σχέση με τη φύση της υπόθεσης (βλ. μεταξύ άλλων αρχών Ibrahim Ulger εναντίον Τουρκίας, αρ. 57250/00, 29 Ιουλίου 2004).

114. Ως προς το εάν η αντικατάσταση του στρατιωτικού δικαστή από έναν πολιτικό (μη στρατιωτικό) δικαστή στην πορεία των διαδικασιών πριν την έκδοση της ετυμηγορίας επανόρθωνε την κατάσταση, το Δικαστήριο

θεωρεί κατά πρώτον, ότι το ζήτημα του εάν ένα δικαστήριο εμφανίζεται να είναι ανεξάρτητο δεν εξαρτάται μόνο από τη σύνθεσή του κατά τον χρόνο έκδοσης της ετυμηγορίας του. Προκειμένου να συμμορφωθεί με τις διατάξεις του Άρθρου 6 σχετικά με ανεξαρτησία, το σχετικό δικαστήριο πρέπει να θεωρηθεί ως ανεξάρτητο της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας σε καθένα από τα τρία στάδια της διαδικασίας, δηλαδή την ανάκριση, τη δίκη και την ετυμηγορία (εκείνα που είναι τα τρία στάδια στις Τουρκικές ποινικές διαδικασίες σύμφωνα με την Κυβέρνηση).

115. Δεύτερον, όταν ένας στρατιωτικός δικαστής έχει συμμετάσχει σε μια ή περισσότερες προδικαστικές αποφάσεις οι οποίες συνεχίζουν να παραμένουν σε ισχύ στις σχετικές ποινικές διαδικασίες, ο κατηγορούμενος έχει εύλογη αιτία ανησυχίας σχετικά με την εγκυρότητα του συνόλου των δικαστικών διαδικασιών, εκτός εάν αποδεικνύεται ότι η διαδικασία η οποία επακόλουθα ακολουθήθηκε στο εθνικό δικαστήριο ασφάλειας επαρκώς διέλυε αυτή την ανησυχία. Πιο συγκεκριμένα, όπου ένας στρατιωτικός δικαστής έχει συμμετάσχει σε προδικαστική διαδικασία η οποία συνιστά αναπόσπαστο τμήμα των διαδικασιών έναντι ενός πολιτικού (μη στρατιωτικού) δικαστή, το σύνολο των διαδικασιών παύει να εμφανίζεται ως διεξαχθέν από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο.

116. Στις προηγούμενες δικαστικές αποφάσεις του, το Δικαστήριο απέδωσε σημασία στο γεγονός ότι ένας πολίτης έπρεπε να εμφανιστεί ενώπιον ενός δικαστηρίου με σύνθεση, ακόμη και εάν ήταν μόνο εν μέρει, μελών των ενόπλων δυνάμεων (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, Incal. όπως προαναφέρεται, σελ. 1573, παρ.72). Μια τέτοια κατάσταση επηρεάζει σοβαρά την εμπιστοσύνη την οποία τα δικαστήρια πρέπει να εμπνέουν σε μια δημοκρατική κοινωνία (βλ. αναλογικά, Piersack εναντίον Βελγίου, απόφαση 1^{ης} Οκτωβρίου 1982, Σειρά Α αρ. 53, σελ. 14-15, παρ.30).

117. Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι πριν την αντικατάστασή του στις 23 Ιουνίου 1999 ο στρατιωτικός δικαστής παρίστατο σε δύο προκαταρκτικές συζητήσεις και έξι συζητήσεις επί της

βασιμότητας, όπου ελήφθησαν προδικαστικές αποφάσεις. Περαιτέρω επισημαίνει ότι καμία από τις αποφάσεις δεν ανανεώθηκαν μετά την αντικατάσταση του στρατιωτικού δικαστή και ότι όλες επικυρώθηκαν από τον αντικαταστάτη δικαστή.

118. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποδεχθεί ότι η αντικατάσταση του στρατιωτικού δικαστή πριν το τέλος των διαδικασιών διέλυσε την ευλόγως προκληθείσα ανησυχία σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου εκδίκασης. Στον βαθμό που η απόφαση ή η αιτιολόγηση στην υπόθεση Imrek, όπως προαναφέρεται μπορεί να θεωρηθεί ως ασυνεπής με το συμπέρασμα αυτό, το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως δεν θα ακολουθήσει την απόφαση και την αιτιολογία σε εκείνη την υπόθεση.

Συνεπώς, υπήρξε μια παραβίαση του Άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης επί του σημείου αυτού.

Β. Εάν οι διαδικασίες στο Εθνικό Συμβούλιο Ασφάλειας ήταν δίκαιες ή όχι

119. Ο αιτών κατήγγειλε ότι οι διατάξεις του Άρθρου 6 παρ.1, 2 και 3 της Σύμβασης είχαν παραβιαστεί εξαιτίας περιορισμών και δυσκολιών τις οποίες εκείνος είχε αντιμετωπίσει στην εξασφάλιση βοήθειας από τους δικηγόρους του, αποκτώντας πρόσβαση – και για τον ίδιο και για τους δικηγόρους του – στον φάκελο της υπόθεσης, καλώντας μάρτυρες υπεράσπισης και διασφαλίζοντας πρόσβαση για τους δικηγόρους του σε όλες τις πληροφορίες τις οποίες κατέχει η πολιτική αγωγή. Επίσης ισχυρίστηκε ότι τα μέσα ενημέρωσης είχαν επηρεάσει τους δικαστές σε βάρος του.

120. Το σχετικό τμήμα του Άρθρου 6 της Σύμβασης έχει ως εξής :

«1. Όλοι δικαιούνται σε δίκαιη... δίκη εντός εύλογου χρόνου...

2. Όλοι όσοι κατηγορούνται για κάποιο ποινικό αδίκημα θα θεωρούνται αθώοι μέχρι της αποδείξεως της ενοχής τους σύμφωνα με τον νόμο.

3. Όλοι όσοι κατηγορούνται για κάποιο ποινικό αδίκημα θα έχουν τα εξής ελάχιστα δικαιώματα :

- (α) να ενημερώνονται άμεσα σε γλώσσα την οποία κατανοούν και λεπτομερώς, για τη φύση και την αιτία της κατηγορίας εναντίον τους,
  - (β) να έχουν επαρκή χρόνο και διευκολύνσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισής τους,
  - (γ) να υπερασπίζονται τον εαυτό τους αυτοπροσώπως ή μέσω νόμιμης βοήθειας της δικής τους επιλογής ή, εάν δεν έχουν επαρκή μέσα να πληρώσουν για νομική συνδρομή, να τους παρέχεται δωρεάν όταν τα συμφέροντα της δικαιοσύνης το απαιτούν,
  - (δ) να εξετάζουν ή να έχουν εξετάσει μάρτυρες έναντι αυτών και να λαμβάνουν την παράσταση και εξέταση μαρτύρων για λογαριασμό τους υπό τις ίδιες συνθήκες όπως οι μάρτυρες εναντίον αυτών
- ...»

1. Τα επιχειρήματα του αιτούντα

121. Ο αιτών ζήτησε από το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης να υποστηρίξει το πόρισμα του Τομέα ότι δεν έλαβε μια δίκαιη δίκη. Όρισε τους κύριους λόγους για τους οποίους θεωρούσε ότι η δίκη του δεν είχε ικανοποιήσει τις προϋποθέσεις του Άρθρου 6.

Παρατήρησε ότι η αδέσμευτη, απόρρητη και άμεση πρόσβαση σε νομική συνδρομή επιλογής του σε όλα τα στάδια της διαδικασίας από τη στιγμή που ένα πρόσωπο τίθεται υπό κράτηση ήταν μια από τα θεμελιώδεις προϋποθέσεις δίκαιης δίκης σε μια δημοκρατική κοινωνία. Στην παρούσα υπόθεση, ωστόσο, εκείνος είχε δυσκολία να επικοινωνήσει με τους δικηγόρους του και αυτό επηρέασε τα δικαιώματά του υπεράσπισης. Σχετικά, εξήγησε ότι δεν είχε επιτραπεί στους δικηγόρους τους να τον επισκεφθούν παρά μόνο δέκα ημέρες μετά τη σύλληψή του μέχρι τον οποίο χρόνο εκείνος είχε ήδη δώσει καταθέσεις στις δικαστικές αρχές. Επίσης είχε αντιμετωπίσει δυσκολίες στο να διορίσει δικηγόρους της επιλογής τους και ότι η διαδικασία είχε πάρει κάποιον χρόνο. Η πρώτη του συνάντηση με τους δικηγόρους του είχε λάβει χώρα παρουσία μελών των δυνάμεων ασφαλείας. Οι άλλες επισκέψεις από τους δικηγόρους του είχαν

παρακολουθηθεί και υποκλαπεί από τις αρχές και βιντεοσκοπήθεί με βιντεοκάμερα. Τέλος, ο αιτών θεωρούσε ότι δεν του είχε δοθεί η δυνατότητα να συνεδριάσει κατ'ιδίαν με τους δικηγόρους του σε παράβαση των αναγκαστικών διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Μετά από δύο σύντομες αρχικές επισκέψεις, η επικοινωνία με τους δικηγόρους του είχε περιοριστεί σε μόνο δύο εβδομαδιαίες επισκέψεις της μιας ώρας η καθεμιά. Σε διαδικασίες οι οποίες είχαν διεξαχθεί εξαιρετικά γρήγορα και είχαν παράγει μια τεράστια δικογραφία, η συνολική διάρκεια των επισκέψεων ήταν εμφανώς ανεπαρκής για να προετοιμάσει εκείνος την υπεράσπισή του. Σε κάθε περίπτωση οι δικηγόροι του αιτούντα δεν είχαν απολαύσει των ίδιων διευκολύνσεων όπως τα μέλη της πολιτικής αγωγής για να ταξιδέψουν στον τόπο κράτησης και το κέντρο εκδίκασης.

122. Ο αιτών τόνισε ότι, για τους σκοπούς προετοιμασίας της υπεράσπισης ήταν ζωτικής σημασίας για εκείνον και τους δικηγόρους του να δοθεί πλήρης, αποτελεσματική πρόσβαση σε όλα τα έγγραφα της δικογραφίας, περιλαμβάνοντας έγγραφα των οποίων η σχετικότητα με τα ζητήματα ενοχής και επιβολής ποινής ήταν μόνο δυνητικά. Ωστόσο, οι δικηγόροι δεν έλαβαν άδεια να του παρέχουν αντίγραφο των εγγράφων της δίκης ούτε κανενός άλλου είδους υλικού το οποίο θα τον βοηθούσε να προετοιμάσει την υπεράσπισή του. Εκείνος υποχρέωθηκε να γράψει την υπεράσπισή του δια χειρός, χωρίς να έχει πρόσβαση σε κανένα από τα έγγραφα της δικογραφίας εκτός από το κατηγορητήριο το οποίο του είχε ήδη παρασχεθεί.

123. Περαιτέρω, εξαιτίας της ταχύτητας με την οποία είχαν διεξαχθεί οι διαδικασίες, οι δικηγόροι του είχαν δυσκολία στο να συμβουλευθούν όλα τα έγγραφα του φακέλου. Τους δόθηκε πρόσβαση στη δικογραφία η οποία ανερχόταν σε 17000 σελίδες, μόνο δεκαέξι ημέρες πριν ξεκινήσει η εκδίκαση. Η δυνατότητα της υπεράσπισης να αναλύσει τα έγγραφα παρεμποδίστηκε περαιτέρω, μεταξύ άλλων, από τους περιορισμούς οι

οποίοι επιβλήθηκαν στη διάρκεια της διερεύνησης σε επικοινωνίες μεταξύ του αιτούντα και των δικηγόρων του. Το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας είχε όμως απορρίψει μια αίτηση από τους δικηγόρους του αιτούντα για τη λήψη πρόσθετων αποδείξεων. Ο αιτών προσέθεσε ότι, ενώ ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας εκείνος είχε αποδεχθεί την πολιτική ευθύνη για τη γενική πολιτική του ΡΚΚ, είχε αρνηθεί την ποινική ευθύνη για πράξεις βίας οι οποίες υπερέβαιναν τη δηλωμένη πολιτική του ΡΚΚ. Με σκοπό να τονίσει την επαναπροσέγγιση μεταξύ του ΡΚΚ και της Κυβέρνησης, ο αιτών κατέθεσε αίτημα για να ακουστούν ως μάρτυρες υπεράσπισης τα μέλη της κυβερνητικής ομάδας τα οποία είχαν διεξάγει τις διαπραγματεύσεις με το ΡΚΚ.

124. Συμπερασματικά, ο αιτών είπε ότι δεν είχε απολαύσει ισότητα όπλων με την πολιτική αγωγή κατά την προετοιμασία της υπεράσπισής του, ιδιαίτερα ως αποτέλεσμα των δυσκολιών οι οποίες είχαν εμποδίσει εκείνον και τους δικηγόρους του να έχουν επαρκή χρόνο για να συνεδριάσουν κατ'ιδίαν, αποκτώντας αποτελεσματική πρόσβαση στη δικογραφία και προωθώντας την υπεράσπισή του σε ένα ασφαλές περιβάλλον.

2. Τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης

125. Η Κυβέρνηση διαφώνησε με τα πορίσματα του Τομέα σχετικά με την δικαιοσύνη της δίκης του αιτούντα. Στην επιχειρηματολογία του είχε υπάρξει δίκαιη. Από την άποψη αυτή, παρατήρησαν πρώτα ότι ο αιτών είχε καταδικαστεί σύμφωνα με το Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα, ο στόχος του οποίου ήταν να προστατεύσει τις δημοκρατικές αρχές του Κράτους. Τα Ποινικά Τμήματα του Τουρκικού Ακυρωτικού Δικαστηρίου, συνεδριάζοντας σε ολομέλεια, είχαν υποστηρίξει ότι το ΡΚΚ ήταν μια οργάνωση η οποία κατέφυγε σε βία και σε βιαιοπραγίες με σκοπό να προκαλέσει την απόσχιση τμήματος του Τουρκικού εδάφους ώστε να σχηματίσει ένα Κουρδικό Κράτος με πολιτικό καθεστώς βάσει της Μαρξιστικής-Λενινιστικής ιδεολογίας. Οι βιαιοπραγίες που διαπράχθησαν από το ΤΚΚ και αναγνωρίστηκαν από τον αιτούντα στη

δίκη του, ενέπλεκαν περίπου 6.036 ένοπλες επιθέσεις σε πολίτες, 8.257 ένοπλες συγκρούσεις με τις δυνάμεις ασφαλείας, 3.071 βομβιστικές επιθέσεις, 388 ένοπλες ληστείες και 1.046 απαγωγές. Αυτές οι ενέργειες προστέθηκαν στον κατάλογο τρομοκρατικών ενεργειών οι οποίες ορίζονται στα Άρθρα 1 και 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Καταστολή της Τρομοκρατίας. Η Κυβέρνηση επεσήμανε ότι ο αιτών είχε παραδεχθεί ενώπιον των δικαστηρίων ότι είχε διαδραματίσει έναν ρόλο στη δημιουργία και οργάνωση του PKK και στον σχεδιασμό και διάπραξη βιαιοπραγιών οι οποίες τελέστηκαν από μέλη αυτής της οργάνωσης.

126. Όσον αφορά τα δικαιώματα της υπεράσπισης, η Κυβέρνηση επεσήμανε ότι ο αιτών έλαβε δημόσια δίκη, είχε τη δυνατότητα να συμμετέχει πλήρως στις δικαστικές διαδικασίες με τη συνδρομή ειδικών μέτρων τα οποία ελήφθησαν για να διασφαλίσουν την ασφάλειά του, είχε απευθυνθεί στο δικαστήριο χωρίς να διακοπεί και ότι είπε όλα όσα επιθυμούσε να πει στην υπεράσπισή του. Είπε ότι ο αιτών είχε λάβει κάθε διευκόλυνση για την προετοιμασία της υπεράσπισής του : είχε τη δυνατότητα να συναντηθεί με δικηγόρους τη επιλογής του και κατά τα διάρκεια της προκαταρκτικής έρευνας και της δίκης και, με την εξαίρεση της πρώτης επίσκεψης, οι μόνοι περιορισμοί στους οποίους υποβλήθηκαν οι επισκέψεις των δικηγόρων του ήταν εκείνες οι οποίες ορίζονται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Περαιτέρω, οι δικηγόροι του αιτούντα δεν είχαν καταθέσει κανένα αίτημα να βλέπουν τον πελάτη τους συχνότερα. Δεν υπήρξε κανένας περιορισμός στη αλληλογραφία του αιτούντα και εκείνος ήταν σε θέση να καταθέσει στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας ογδόντα σελίδες επιχειρημάτων υπεράσπισης τις οποίες είχε συντάξει ο ίδιος.

127. Όσον αφορά την πρόσβαση του αιτούντα στον φάκελο της υπόθεσης, η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι ακόμη και πριν τις ακροαματικές διαδικασίες στη νήσο Ιμραλί, οι δικηγόροι του αιτούντα είχαν λάβει τη δυνατότητα να φωτοτυπήσουν όλα τα έγγραφα της δικογραφίας. Η 17.000 σελίδων

δικογραφία είχε ουσιαστικά συνταχθεί από τους φακέλους της δικογραφίας σε επτά σετ ποινικών διαδικασιών οι οποίες είχαν ήδη ξεκινήσει σε διάφορα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας πριν τη σύλληψη του αιτούντα και ο αιτών ήταν ήδη γνώστης των εγγράφων αυτών. Σε κάθε περίπτωση, πολύ λίγα έγγραφα είχαν προστεθεί στη δικογραφία. Η Κυβέρνηση διαβεβαίωσε ότι το Εθνικό Δικαστήριο Ασφάλειας είχε κοινοποιήσει όλα τα σχετικά έγγραφα στον αιτούντα και του επέτρεψε να μελετήσει την δικογραφία και οποιαδήποτε παραρτήματα εκείνος επιθυμούσε να δει, υπό την εποπτεία δύο αξιωματούχων. Επίσης είχε ενημερώσει τον αιτούντα ότι θα του παρείχε αντίγραφο οποιουδήποτε εγγράφου εκείνος θεωρούσε ότι θα μπορούσε να τον βοηθήσει στην υπεράσπισή του. Ο αιτών είχε ουσιαστικά επαρκή χρόνο (είκοσι ημέρες) για να εξοικειωθεί με το σχετικό υλικό της δικογραφίας.

128. Επ' αυτού, η Κυβέρνηση ακόμη επιχειρηματολόγησε ότι, αντίθετα με το πόρισμα του Τομέα, η νομολογία του Δικαστηρίου στην υπόθεση Kremzow εναντίον Αυστρίας (δικαστική απόφαση από 21 Σεπτεμβρίου 1993, Σειρά Α αρ. 268-B, σελ. 42 παρ.52) και Kamasinski εναντίον Αυστρίας (δικαστική απόφαση από 19 Δεκεμβρίου 1989, Σειρά Α αρ. 168, σελ. 39-40, παρ.88) είχε εφαρμογή στην προκείμενη υπόθεση. Δεν υπήρξε καμία προϋπόθεση σύμφωνα με εκείνη τη νομολογία ότι ο κατηγορούμενος έπρεπε να λάβει άμεση πρόσβαση στη δικογραφία. Ήταν επαρκές εάν εκείνος ελάμβανε γνώση του περιεχομένου της, μέσω των εκπροσώπων του. Η απαίτηση να επιτραπεί αυτή η πρόσβαση στη δίωξη οργανωμένου εγκλήματος, θα συνιστούσε διάκριση εναντίον εκείνων που κατηγορούνται για κοινά αδικήματα.

Επιπλέον, ο αιτών είχε αναγνωρίσει την ευθύνη του για τις πράξεις του PKK, την οργάνωση, της οποίας εκείνος ηγείτο πριν τη σύλληψή του. Ακόμη και εάν είχε εξετάσει τις πράξεις των άλλων μελών του PKK σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια, εκείνος δεν θα είχε βρει καμία απόδειξη η οποία θα τον βοηθούσε στην υπεράσπισή του.

129. Μεταξύ των άλλων διευκολύνσεων οι οποίες είχαν διατεθεί για να βοηθηθεί ο αιτών στην υπεράσπισή του, ένα φωτοτυπικό είχε εγκατασταθεί στην αίθουσα ακροαματικής διαδικασίας για τη χρήση από τους δικηγόρους, κατόπιν οδηγιών του Προέδρου του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας. Περαιτέρω, οι δικηγόροι είχαν μεταφερθεί στο νησί Imrali με πλοίο, επιβιβασθέντες από ιδιωτική αποβάθρα για λόγους ασφαλείας. Δωμάτια ξενοδοχείου είχαν κρατηθεί για αυτούς κοντά στο σημείο επιβίβασης. Εάν οι δικηγόροι δεν παρίσταντο σε μια ακροαματική διαδικασία, αντίγραφα αυτής και αντίγραφα κάθε νέου έγγραφου αποδεικτικού στοιχείου παραδίδονταν σε εκείνους την επόμενη ημέρα. Συνήγορος του αιτούντα είχε ευχαριστήσει τον Πρόεδρο του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας για την καθιέρωση μιας νηφάλιας ατμόσφαιρας.

3. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

130. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, προκειμένου να κρίνει εάν τα δικαιώματα της υπεράσπισης έγιναν σεβαστά στις ποινικές διαδικασίες εναντίον του αιτούντα, είναι αναγκαίο να εξεταστεί η νομική συνδρομή η οποία του διατέθηκε και η πρόσβαση στη δικογραφία την οποία έλαβαν εκείνος και οι δικηγόροι του.

(α) Νομική Συνδρομή

(i) η έλλειψη πρόσβασης του αιτούντα σε δικηγόρο ενόσω τελεί υπό αστυνομική φύλαξη

131. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης δεν βλέπει κανέναν λόγο να διαφωνήσει με το πόρισμα του Τομέα ότι η έλλειψη πρόσβασης του αιτούντα σε έναν δικηγόρο ενόσω τελούσε υπό αστυνομική φύλαξη επηρέασε αρνητικά τα δικαιώματά του υπεράσπισής του. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με την αιτιολογία του Τομέα η οποία ήταν ως εξής :

«... Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι το Άρθρο 6 μπορεί επίσης να είναι σχετικό πριν μια υπόθεση σταλεί προς εκδίκαση και στον βαθμό που η δικαιοσύνη της δίκης πιθανό να διακινδυνεύεται από αρχική αδυναμία

συμμόρφωσης με αυτή (βλ. υπόθεση Imbrioscia εναντίον Ελβετίας, δικαστική απόφαση από 24 Νοεμβρίου 1993, Σειρά Α, αρ. 275, σελ. 13 παρ.36). Ο τρόπος με τον οποίο το Άρθρο 6 παρ.1 και 3(γ) εφαρμόζεται στη διάρκεια της έρευνας εξαρτάται από τα ειδικά χαρακτηριστικά της δικαστικής διαδικασίας και τα γεγονότα της υπόθεσης. Το Άρθρο 6 φυσιολογικά θα απαιτήσει να επιτραπεί στον κατηγορούμενο να επωφεληθεί από τη συνδρομή δικηγόρου από τα αρχικά στάδια της αστυνομικής ανάκρισης. Ωστόσο, αυτό το δικαίωμα το οποίο δεν ορίζεται ρητά στη Σύμβαση, μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς για εύλογη αιτία. Το ζήτημα, σε κάθε περίπτωση, είναι εάν ο περιορισμός, υπό το πρίσμα της ολότητας της διαδικασίας έχει στερήσει τον κατηγορούμενο από μια δίκαιη δίκη (βλ. John Murray εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 8^η Φεβρουαρίου 1996, Εκθέσεις 1996-I, σελ. 54-55 παρ.63).

... Στην παρούσα υπόθεση, ο αιτών ανακρίθηκε από τις δυνάμεις ασφαλείας, έναν εισαγγελέα και έναν δικαστή του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας ενόσω κρατείτο υπό αστυνομική φύλαξη στην Τουρκία για σχεδόν επτά ημέρες από τις 16 Φεβρουαρίου 1999 έως τις 23 Φεβρουαρίου 1999. Δεν ελάμβανε καμία νομική συνδρομή στη διάρκεια εκείνης της περιόδου και έκανε αρκετές αυτενοχοποιητικές δηλώσεις οι οποίες επακόλουθα επρόκειτο να καταστούν κρίσιμα στοιχεία του κατηγορητηρίου και των επιχειρημάτων του εισαγγελέα και σημαντικός παράγων συνεισφοράς στην καταδίκη του.

... Ως προς το εάν ο αιτών είχε παραιτηθεί από το δικαίωμά του να συμβουλευθεί δικηγόρο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι την ημέρα μετά τη σύλληψή του, ο δικηγόρος του στην Τουρκία, κ. Feridun Celik (ο οποίος κατείχε ήδη μια έγκυρη εξουσιοδότηση), ζήτησε άδεια να τον επισκεφθεί. Ωστόσο, ο κ. Celik εμποδίστηκε να ταξιδέψει, από μέλη των δυνάμεων ασφαλείας. Επιπρόσθετα, στις 22 Φεβρουαρίου 1999 δεκαέξι δικηγόροι οι οποίοι είχαν προσληφθεί από την οικογένεια του αιτούντα ζήτησαν άδεια

από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας να επισκεφθούν τον αιτούντα αλλά το αίτημά τους απορρίφθηκε από τις αρχές στις 23 Φεβρουαρίου 1999.

.... Υπό αυτές τις συνθήκες το Δικαστήριο είναι της άποψης ότι η άρνηση πρόσβασης σε δικηγόρο για τόσο μεγάλο διάστημα και σε κατάσταση όπου τα δικαιώματα υπεράσπισης μπορούν καλλιστα να διακινδυνεύονται ανεπανόρθωτα, επιβαρύνει τα δικαιώματα της υπεράσπισης τα οποία ο αιτών δικαιούται δυνάμει του Άρθρου 6 (βλ. αναλογικά, Magee (εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, α ρ. 28135/95) παρ.44-45, (ΕΣΔΑ 2000-VI)).»

(ii) Συνάντηση με τους δικηγόρους του εκτός της επηκόου τρίτων

132. Σε περίπτωση απουσίας συγκεκριμένων παρατηρήσεων από τους διαδίκους επί του σημείου αυτού στις δικαστικές διαδικασίες ενώπιόν του, το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης επικυρώνει τα εξής πορίσματα του Τομέα :

«... η πρώτη επίσκεψη του αιτούντα από τους δικηγόρους του έλαβε χώρα υπό την εποπτεία και παρουσία και σε επήκοο μελών των δυνάμεων ασφαλείας και δικαστή, όλοι εκ των οποίων ήταν παρόντες στο ίδιο δωμάτιο με τον αιτούντα και τους δικηγόρους του. Οι δυνάμεις ασφαλείας περιόρισαν την επίσκεψη σε είκοσι λεπτά. Το αρχείο της επίσκεψης εστάλη στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας.

... Όσον αφορά μεταγενέστερες επισκέψεις,... το Δικαστήριο αποδέχεται ότι οι συναντήσεις μεταξύ του αιτούντα και των δικηγόρων του αφότου έλαβε χώρα η αρχική επίσκεψη υπό την επήκοο μελών των δυνάμεων ασφαλείας, ακόμη και εάν οι σχετικοί αξιωματούχοι ασφαλείας δεν βρίσκονταν εντός του δωματίου, όταν οι συναντήσεις ελάμβαναν χώρα.»

133. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί ότι η εκτίμηση του Τομέα επί των συνεπειών της αδυναμίας του αιτούντα να συναντηθεί με τους δικηγόρους του εκτός της επηκόου τρίτων :

«... το δικαίωμα ενός κατηγορουμένου να επικοινωνήσει με τον νόμιμο εκπρόσωπό του εκτός της επηκόου κάποιου τρίτου, συνιστά τμήμα των βασικών προϋποθέσεων μιας δίκαιης δίκης σε μια δημοκρατική κοινωνία και προκύπτει από το Άρθρο 6 παρ. 3 (γ) της Σύμβασης. Εάν ένας

δικηγόρος δεν είναι σε θέση να συναντηθεί με τον πελάτη του και να λάβει απόρρητες οδηγίες από αυτόν χωρίς τέτοιου είδους εποπτεία, η συνδρομή του θα απωλέσει μεγάλο τμήμα της χρησιμότητάς της, ενώ η Σύμβαση προορίζεται να εγγυάται δικαιώματα τα οποία είναι πρακτικά και αποτελεσματικά (βλ. S. εναντίον Ελβετίας, δικαστική απόφασης 28^{ης} Νοεμβρίου 1991, Σειρά Α, αρ. 220, σελ. 15-16 παρ.48). Η σημαντικότητα των δικαιωμάτων της υπεράσπισης να διασφαλιστεί το απόρρητο στις συναντήσεις μεταξύ του κατηγορουμένου και των δικηγόρων του έχει επιβεβαιωθεί σε διάφορα διεθνή έγγραφα, περιλαμβάνοντας και Ευρωπαϊκά έγγραφα (βλ. Brennan εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. 39846/98, παρ.38-40 ΕΣΔΑ 2001-X). Ωστόσο, όπως δηλώνεται παραπάνω ... περιορισμοί μπορούν να επιβληθούν στην πρόσβαση του κατηγορούμενου στον δικηγόρο του εάν υπάρχει σοβαρός λόγος. Το σχετικό ζήτημα είναι εάν, ενόψει των διαδικασιών που λαμβάνονται ως σύνολο, ο περιορισμός έχει αποστερήσει τον κατηγορούμενο από μια δίκαιη δίκη.

....Στην παρούσα περίπτωση, το Δικαστήριο αποδέχεται.... ότι ο αιτών και οι δικηγόροι του δεν είχαν τη δυνατότητα να συνεδριάσουν εκτός της επηκόου των αρχών σε καμία φάση. Θεωρεί ότι η αναπόφευκτη συνέπεια αυτού του περιορισμού ο οποίος επιβλήθηκε στη διάρκεια και της προκαταρκτικής έρευνας και της δίκης, ήταν να εμποδίσει τον αιτούντα να συνομιλήσει με ειλικρίνεια με τους δικηγόρους του και να τους θέσει ερωτήσεις οι οποίες μπορούν να αποδειχθούν σημαντικές για την προετοιμασία της υπεράσπισής του. Τα δικαιώματα της υπεράσπισης επηρεάστηκαν έτσι σε σημαντικό βαθμό.

.... Το Δικαστήριο παρατηρεί από την άποψη αυτή ότι ο αιτών είχε ήδη κάνει καταθέσεις έως τον χρόνο που εκείνος συνεδρίασε με τους δικηγόρους του και έκανε περαιτέρω καταθέσεις σε ακροαματικές διαδικασίες ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας αφότου συνομίλησε μαζί τους. Εάν η υπεράσπισή του στις σοβαρές κατηγορίες

στις οποίες κλήθηκε να απαντήσει, επρόκειτο να είναι αποτελεσματική, ήταν ουσιώδες να συμφωνούν αυτές οι καταθέσεις. Ανάλογα το Δικαστήριο θεωρεί ότι ήταν απαραίτητο να έχει τη δυνατότητα ο αιτών να μιλά με τους δικηγόρους του εκτός της επηκόου τρίτων.

... Ως προς τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι η επίβλεψη των συναντήσεων μεταξύ του αιτούντα και των δικηγόρων του ήταν απαραίτητη για να διασφαλίσει την ασφάλεια του αιτούντα, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι οι δικηγόροι είχαν προσληφθεί από τον ίδιο τον αιτούντα και δεν υπήρχε κανένας λόγος υποψίας ότι εκείνοι απειλούσαν τη ζωή του πελάτη τους. Δεν τους επιτράπη να δουν τον πελάτη τους παρά μόνο αφότου υφίσταντο μια σειρά από έρευνες. Απλή οπτική επίβλεψη από τους αξιωματούχους των φυλακών, συνοδευόμενη από άλλα μέτρα, θα ήταν επαρκής για να διασφαλίσει την ασφάλεια του αιτούντα.

Συνεπώς, το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι, για τον αιτούντα ήταν αδύνατο να συνεδριάσει με τους δικηγόρους του, εκτός της επηκόου μελών των δυνάμεων ασφαλείας, παραβίασε τα δικαιώματα της υπεράσπισης.

(iii) Αριθμός και Διάρκεια των επισκέψεων από τους δικηγόρους του αιτούντα

134. Μετά τις πρώτες δύο επισκέψεις από τους δικηγόρους του οι οποίες απείχαν περίπου δύο εβδομάδες, η επικοινωνία μεταξύ του αιτούντα και των δικηγόρων του περιορίστηκε σε δύο ωριαίες επισκέψεις ανά εβδομάδα.

135. Έχοντας εξετάσει τα επιχειρήματα των διαδίκων, το Τμήμα Μείζονος Σύνοψης δεν βλέπει κανέναν σοβαρό λόγο για να διαφωνήσει με τα εξής πορίσματα του Τομέα:

«... ενώ το Άρθρο 6 παρ. 3(γ) απονέμει σε καθέναν ο οποίος κατηγορείται για ποινικό αδίκημα, το δικαίωμα να υπερασπιστεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως ή μέσω νομικής συνδρομής...» δεν ορίζει τον τρόπο άσκησης αυτού του δικαιώματος. Έτσι αφηνει στα Συμβαλλόμενα Κράτη

την επιλογή των μέσων για τη διασφάλιση ότι αυτό κατοχυρώνεται στα δικαστικά τους συστήματα, με την αποστολή του Δικαστηρίου να είναι μόνο η διαπίστωση εάν η μέθοδος την οποία εκείνοι έχουν επιλέξει είναι συνεπής με τις προϋποθέσεις μιας δίκαιης δίκης (βλ. Quaranta εναντίον Ελβετίας, δικαστική απόφαση 24^{ης} Μαΐου 1991, Σειρά Α, αρ. 205, σελ. 16 παρ.30). Από την άποψη αυτή πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η Σύμβαση προορίζεται να «εγγυηθεί όχι δικαιώματα τα οποία είναι θεωρητικά ή αφηρημένα αλλά δικαιώματα τα οποία είναι πρακτικά και αποτελεσματικά» και ότι η ανάθεση συνηγόρου δε διασφαλίζει από μόνη της την αποτελεσματικότητα της συνδρομής η οποία μπορεί να παρασχεθεί σε έναν κατηγορούμενο (βλ. Artico εναντίον Ιταλίας, δικαστική απόφαση από 13 Μαΐου 1980, Σειρά Α, αρ. 37, σελ. 15-16, παρ.33). Το Δικαστήριο επίσης τονίζει ότι ο τρόπος με τον οποίο το Άρθρο 6 παρ.1 και 3(γ) πρόκειται να εφαρμοστεί στη διάρκεια της προκαταρκτικής έρευνας εξαρτάται από τα ειδικά χαρακτηριστικά των σχετικών διαδικασιών και από τις συνθήκες της υπόθεσης. Προκειμένου να καθοριστεί εάν ο στόχος του Άρθρου 6 – μια δίκαια δίκη – έχει επιτευχθεί, πρέπει να ληφθεί υπόψη το σύνολο των εθνικών δικαστικών διαδικασιών οι οποίες έχουν λάβει χώρα επί της υπόθεσης (βλ. Imbrioscia, όπως προαναφέρεται, σελ. 13-14, παρ.38).

... Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, στην προκείμενη περίπτωση, οι κατηγορίες εναντίον του αιτούντα περιελάμβαναν πολλές πράξεις βίας οι οποίες τελέστηκαν από μια παράνομη ένοπλη οργάνωση και ότι εκείνος φερόταν ως ο αρχηγός της οργάνωσης αυτής και ο κύριος υποκινητής των ενεργειών της. Το Δικαστήριο περαιτέρω επισημαίνει ότι η παρουσίαση αυτών των πολύ σύνθετων κατηγοριών δημιούργησε μια εξαιρετικά ογκώδη δικογραφία.... Θεωρεί ότι προκειμένου να προετοιμάσει την υπεράσπισή του σε αυτές τις κατηγορίες, ο αιτών χρειαζόταν ειδικευμένη νομική συνδρομή αντίστοιχη της περίπλοκης φύσης της υπόθεσης. Κρίνει ότι οι ειδικές συνθήκες της υπόθεσης δεν δικαιολογούσαν τον περιορισμό

του αιτούντα σε ρυθμό δύο ωριαίων συναντήσεων ανά εβδομάδα με τους δικηγόρους του προκειμένου να προετοιμαστούν για μια δίκη τέτοιου μεγέθους.

... Σχετικά με το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι επισκέψεις έλαβαν χώρα σύμφωνα με τη συχνότητα και τους χρόνους αναχώρησης των πλοιαρίων (φέρρις) μεταξύ της νήσου Imrali και της ακτής, το Δικαστήριο κρίνει ότι, ενώ η απόφαση της Κυβέρνησης να κρατήσει τον αιτούντα σε μια νησιωτική φυλακή μακριά από την ακτή, είναι κατανοητή δεδομένων των εξαιρετικών λόγων ασφαλείας της υπόθεσης, ο περιορισμός των επισκέψεων σε δύο ωριαίες επισκέψεις ανά εβδομάδα δικαιολογείται λιγότερα εύκολα. Επισημαίνει ότι η Κυβέρνηση δεν έχει εξηγήσει γιατί οι αρχές δεν επέτρεψαν στους δικηγόρους να επισκέπτονται τον πελάτη τους συχνότερα ή γιατί αμέλησαν να παρέχουν περισσότερα μέσα επικοινωνίας, αυξάνοντας έτσι τη διάρκεια κάθε μιας επίσκεψης, εφόσον αυτά τα μέτρα έχουν θεσπιστεί ως τμήμα της «επιμέλειας» την οποία τα Συμβαλλόμενα Μέρη πρέπει να ασκήσουν προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα δικαιώματα τα οποία εγγυάται το Άρθρο 6 απολαμβάνονται με αποτελεσματικό τρόπο (βλ. Colozza εναντίον Ιταλίας, δικαστική απόφαση από 12 Φεβρουαρίου 1985, Σειρά Α, αρ. 89, σελ. 14-15 παρ.28).

... Ως προς το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι οι δικηγόροι του αιτούντα οργάνωναν συνέντευξη τύπου μετά από κάθε επίσκεψη και ενεργούσαν ως φερέφωνα του PKK, το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι μια τέτοια συμπεριφορά εκ μέρους τους δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει τους εν θέματι περιορισμούς, εφόσον δεν μπορούν να επιβάλλονται περιορισμοί στα δικαιώματα υπεράσπισης για λόγους οι οποίοι δεν συνδέονται άμεσα με τη δίκη. Επιπρόσθετα, δεν υπάρχουν αποδείξεις ενώπιον του δικαστηρίου ότι είχε κατατεθεί οποιαδήποτε καταγγελία στην Τουρκία εναντίον των δικηγόρων του αιτούντα ότι ενεργούν ως φερέφωνα του PKK.»

136. Το επιχείρημα της Κυβέρνησης ενώπιον του Τμήματος Μείζονος Σύνοψης ότι οι δικηγόροι του αιτούντα δεν είχαν ζητήσει να τον βλέπουν συχνότερα πρέπει επίσης να απορριφθεί. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι παραίτηση από την άσκηση ενός δικαιώματος εγγυούμενου από τη Σύμβαση, πρέπει να αποδεικνύεται με ρητό και σαφή τρόπο (βλ. αναλογικά, Pfeifer and Plankl εναντίον Αυστρίας, δικαστική απόφαση από 25^η Φεβρουαρίου 1992, Σειρά Α αρ. 227, σελ. 16-17 παρ.37). Επισημαίνει ότι υπήρχε πράγματι μια καταγγελία από τους δικηγόρους του αιτούντα προς το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας σχετικά με τις δυσκολίες τις οποίες εκείνοι αντιμετώπιζαν στην επικοινωνία με τον πελάτη τους.

137. Συνεπώς, τα Δικαστήρια θεωρεί ότι ο περιορισμός στον αριθμό και τη διάρκεια των συναντήσεων του αιτούντα με τους δικηγόρους του ήταν ένας από τους παράγοντες ο οποίος κατέστησε δύσκολη την προετοιμασία της υπεράσπισής του.

(β) Η πρόσβαση του αιτούντα στον φάκελο της δικογραφίας

138. Το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει πλέον εάν το γεγονός ότι ο αιτών εμποδίστηκε να λάβει γνώση των εγγράφων της δικογραφίας (πέραν του κατηγορητηρίου) έως τις 4 Ιουνίου 1999, παραβίασε τα δικαιώματα υπεράσπισης, όπως εγγυώνται από το Άρθρο 6 παρ.3, καθώς, πριν την εκδίκαση σε εκείνη την ημερομηνία, δεν είχε δοθεί από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας άδεια στον αιτούντα να συμβουλευτεί τη δικογραφία υπό την επίβλεψη δύο γραμματέων ούτε άδεια στους δικηγόρους του να του παράσχουν αντίγραφα συγκεκριμένων εγγράφων.

139. Το Δικαστήριο θα εξετάσει κατά πρώτον τα επιχειρήματα που διετύπωσε η Κυβέρνηση ενώπιον του Τμήματος Μείζονος Σύνοψης ότι οι αποφάσεις στις υποθέσεις Kremzow και Kamasinski, όπως και οι δύο προαναφέρονται στο παρόν, έχουν εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση. Αυτές οι αρχές αποδεικνύουν ότι ένας κατηγορούμενος δεν χρειάζεται να λάβει απευθείας πρόσβαση στη δικογραφία αφού είναι επαρκές εάν αυτός ενημερωθεί για το υλικό της δικογραφίας από τους εκπροσώπους του. Το

Δικαστήριο επίσης επισημαίνει ότι, στηριζόμενη σε αυτές τις ίδιες αρχές, η Κυβέρνηση έχει ήδη επιχειρηματολογήσει ενώπιον του Τομέα ότι ο περιορισμός του δικαιώματος επιθεώρησης του δικαστικού φακέλου για κάποιον δικηγόρο του κατηγορούμενου δεν είναι ασύμβατος με τα δικαιώματα της υπεράσπισης.

140. Κατά την εξέταση αυτών των θεμάτων, το Δικαστήριο θα λάβει υπόψη του την νομολογία με σκοπό, σύμφωνα με τη αρχή της ισότητας των όπλων, ως ένα από τα χαρακτηριστικά της ευρύτερης έννοιας μιας δίκαιης δίκης, κάθε διάδικο μέρος να πρέπει να έχει τη δυνατότητα εύλογης ευκαιρίας να παρουσιάσει την υπόθεσή του υπό συνθήκες οι οποίες δεν τον θέτουν σε μειονεκτική θέση έναντι του αντιπάλου του. Σε αυτό το πλαίσιο αποδίδεται σημασία στα φαινόμενα καθώς και στην αυξημένη ευαισθησία για μια δίκαιη διαχείριση της δικαιοσύνης (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, Bulut εναντίον Αυστρίας, δικαστική απόφαση 22ας Φεβρουαρίου 1996, Εκθέσεις 1996-II, σελίδα 359, παρ. 47). Το Δικαστήριο περαιτέρω λαμβάνει υπόψη ότι ο σεβασμός για τα δικαιώματα της υπεράσπισης απαιτεί ότι περιορισμοί στην πρόσβαση από κάποιον κατηγορούμενο ή τον δικηγόρο του, στον φάκελο της δικογραφίας, δεν πρέπει να εμποδίζουν τη διαθεσιμότητα των αποδεικτικών στοιχείων στον κατηγορούμενο πριν τη δίκη και την παροχή ευκαιρίας στον κατηγορούμενο να κάνει σχόλια επ'αυτής μέσω του δικηγόρου του σε προφορική επιχειρηματολογία (βλ. αναλογικά, υπόθεση Kremzow όπως προαναφέρεται, σελ. 44, παρ.63).

141. Όσον αφορά τα σχετικά γεγονότα της παρούσας υπόθεσης το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με τα εξής πορίσματα του Τομέα :

«... στην προκείμενη περίπτωση ο αιτών δεν έλαβε άδεια να επιθεωρήσει τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία προσκόμισε η πολιτική αγωγή προσωπικά πριν τις ακροαματικές διαδικασίες. Όταν οι δικηγόροι του αιτούντα έκαναν τους σχολιασμούς τους επί των αποδείξεων αυτών, εκείνοι έπρεπε πάλι να λαμβάνουν τις παρατηρήσεις του αιτούντα κατόπιν

μιας απευθείας επιθεώρησης των εγγράφων. Το γεγονός ότι ο αιτών έλαβε άδεια στις 2 Ιουνίου 1999 για να συμβουλευθεί τη δικογραφία υπό την εποπτεία δύο γραμματέων, είχε μικρή διαφορά στην επανόρθωση αυτής της κατάστασης, δεδομένου του αξιοσημείωτου όγκου των σχετικών εγγράφων και του σύντομου χρόνου ο οποίος διετίθετο στον αιτούντα».

142. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης ως εκ τούτου θεωρεί ότι η παρούσα υπόθεση διακρίνεται από την υπόθεση Kremzow στην οποία ο αιτών είχε εικοσι μία ημέρες να εξετάσει σαράντα εννέα σελίδες, σε αντίθεση με τον κύριο Οτσαλάν ο οποίος είχε είκοσι ημέρες στις οποίες έπρεπε να εξετάσει δικογραφία η οποία περιείχε 17.000 σελίδες. Η παρούσα υπόθεση επίσης διακρίνεται από την υπόθεση Kamisinski στην οποία ο δικηγόρος του αιτούντα είχε δυνατότητα να μεταβιβάσει στον πελάτη του αντίγραφα όλων των εγγράφων τα οποία εκείνος θεωρούσε σχετικά. Οι δικηγόροι του κ. Οτσαλάν δεν είχαν τη δυνατότητα να του παρέχουν κανένα έγγραφο πριν την υποβολή των σχολιασμών τους επί των αποδείξεων της πολιτικής αγωγής.

143. Το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι μια λεπτομερέστερη εξέταση από τον αιτούντα, του υλικού σχετικά με τις πράξεις των άλλων μελών του PKK δεν θα του είχε επιτρέψει να βρει αποδείξεις που θα τον βοηθούσαν στην υπεράπισή του, καθώς εκείνος είχε ήδη αναγνωρίσει την ευθύνη για τις πράξεις του PKK, επίσης χρήζει εξέτασης από το Δικαστήριο. Πρέπει να σημειωθεί ότι ενώ ο αιτών παραδέχθηκε ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας ότι ήταν ο αρχηγός του PKK μιας ένοπλης σχισματικής οργάνωσης, και υπεύθυνος για τη γενική πολιτική της οργάνωσης αυτής, εκείνος δεν σχολίασε συγκεκριμένα σε κάθε πράξη βίας η οποία τελέστηκε από μέλη του PKK. Όντως είπε στην υπεράσπισή του όμως, ότι συγκεκριμένες πράξεις βίας είχαν τελεστεί ενάντια στη θέλησή του ή πέραν του ελέγχου του.

Εϊναι λοιπόν λογικό να υποτεθεί ότι, εάν του είχε επιτραπεί να μελετήσει τις αποδείξεις της πολιτικής αγωγής απευθείας για επαρκές χρονικό

διάστημα, ο αιτών θα ήταν σε θέση να προσδιορίσει επιχειρήματα σχετικά με την υπεράσπισή του εκτός από εκείνα τα οποία οι δικηγόροι του είχαν προηγούμενα επικαλεστεί χωρίς το πλεονέκτημα των οδηγιών του.

144. Το Δικαστήριο ως εκ τούτου υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι δεν δόθηκε στον αιτούντα δέουσα πρόσβαση σε κανένα από τα έγγραφα της δικογραφίας εκτός από το κατηγορητήριο, επίσης εξυπηρέτησε τη σύνθεση των δυσκολιών τις οποίες συνάντησε στην προετοιμασία της υπεράσπισής του.

(γ) Πρόσβαση στη δικογραφία από τους δικηγόρους του αιτούντα

145. Μαζί με το ζήτημα της πρόσβασης του αιτούντα στη δικογραφία του, το Δικαστήριο πρέπει επίσης να κρίνει εάν στην προκειμένη περίπτωση, η πρόσβαση των δικηγόρων στην δικογραφία υπέστη περιορισμό, είτε επίσημα είτε στην πράξη και, εάν συνέβη αυτό, εάν οι περιορισμοί επηρέασαν την δικαιοσύνη των διαδικασιών.

146. Η αρχή ισότητας των όπλων είναι μόνο ένα χαρακτηριστικό της ευρύτερης έννοιας μιας δίκαιης δίκης, η οποία επίσης περιλαμβάνει το θεμελιώδες δικαίωμα ότι οι ποινικές δικαστικές διαδικασίες πρέπει να είναι κατ'αντιμωλία. Το δικαίωμα σε μια δίκη κατ'αντιμωλία σημαίνει, σε μια ποινική υπόθεση, ότι και η πολιτική αγωγή και η υπεράσπιση πρέπει να έχουν την ευκαιρία να λάβουν γνώση και σχολιασμό επί των παρατηρήσεων που κατατέθηκαν και των αποδείξεων που προσκομίστηκαν από τον άλλο συμβαλλόμενο. Διάφοροι τρόποι είναι αντιληπτοί με τους οποίους το εθνικό δίκαιο μπορεί να ανταπεξέλθει σε αυτή την προϋπόθεση. Ωστόσο, όποια μέθοδος και εάν επιλεγεί, πρέπει να διασφαλίσει ότι ο άλλος διάδικος θα είναι ενήμερος ότι έχουν κατατεθεί παρατηρήσεις και θα λάβει μια πραγματική ευκαιρία να σχολιάσει επ'αυτών (βλ. Brandsletter εναντίον Αυστρίας, δικαστική απόφαση από 28 Αυγούστου 1991, Σειρά Α αρ. 211, σελ. 27-28, παρ. 66-67).

147. Στην παρούσα υπόθεση, το κατηγορητήριο επεδόθηκε στον αιτούντα και τους δικηγόρους του στις 24 Απριλίου 1999. Η δικογραφία τέθηκε στη

διάθεση των δικηγόρων του αιτούντα στις 7 Μαΐου 1999 αλλά δεν τους παρασχέθηκε αντίγραφο. Οι δικηγόροι του αιτούντα ολοκλήρωσαν τη φωτοτύπηση των εγγράφων στις 15 Μαΐου 1999. Είχαν την κατοχή του συνόλου της δικογραφίας της υπόθεσης από εκείνη την ημερομηνία και μετά. Δύο εβδομάδες αργότερα, στις 31 Μαΐου 1999 ξεκίνησαν οι ακροαματικές διαδικασίες ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας. Οι δικηγόροι του αιτούντα προσκλήθηκαν να υποβάλλουν τις τελικές προτάσεις τους – σε απάντηση στις προτάσεις της πολιτικής αγωγής – στην όγδοη συνεχόμενη ακροαματική διαδικασία, η οποία διεξήχθη στις 23 Ιουνίου 1999.

Υπό αυτές τις συνθήκες το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με τα πορίσματα του Τομέα σχετικά με τις δυσκολίες τις οποίες αντιμετώπισαν οι δικηγόροι του αιτούντα για να αποκτήσουν πρόσβαση στη δικογραφία και οι οποίες επιδεινώθηκαν από τα ίδια είδη προβλημάτων που είχε βιώσει και ο αιτών :

«... οι δικηγόροι του αιτούντα έλαβαν έναν φάκελο 17.000 σελίδων περίπου δύο εβδομάδες πριν την έναρξη της δίκης στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας. Εφόσον οι περιορισμοί οι οποίοι επιβλήθηκαν στον αριθμό και τη διάρκεια των επισκέψεών τους, κατέστησαν αδύνατη στους δικηγόρους του αιτούντα τη γνωστοποίηση των εγγράφων της δικογραφίας του στον πελάτη τους πριν τις 2 Ιουνίου 1999 ή την ανάμιξή του στην εξέταση και ανάλυση αυτών, βρέθηκαν σε μια κατάσταση η οποία καθιστούσε ιδιαίτερα δύσκολη την προετοιμασία της υπεράσπισης της υπόθεσης. Επακόλουθες εξελίξεις στις δικαστικές διαδικασίες δεν τους επέτρεψαν να υπερβούν αυτές τα δυσκολίες : η δίκη προχώρησε με γρήγορους ρυθμούς, οι ακροαματικές διαδικασίες συνεχίστηκαν χωρίς διακοπή έως τις 8 Ιουνίου 1999 και στις 23 Ιουνίου 1999 οι δικηγόροι του αιτούντα προσκλήθηκαν να παρουσιάσουν τις προτάσεις τους επί του συνόλου των αποδεικτικών στοιχείων της δικογραφίας, περιλαμβάνοντας εκείνα τα οποία είχαν ληφθεί στις ακροαματικές διαδικασίες.»

(δ) Το συμπέρασμα του Δικαστηρίου σχετικά με τη δικαιοσύνη της δίκης 148. Ανάλογα, η δίκη του αιτούντα ήταν μη δίκαιη για τους εξής λόγους : εκείνος δεν είχε καμία βοήθεια από τους δικηγόρους του στη διάρκεια της ανάκρισης υπό αστυνομική φύλαξη, δεν είχε δυνατότητα να επικοινωνήσει με τους δικηγόρους του εκτός της επηκόου τρίτων, δεν είχε τη δυνατότητα να αποκτήσει απευθείας πρόσβαση στη δικογραφία παρά μόνο σε πολύ μεταγενέστερο στάδιο των διαδικασιών, περιορισμοί επιβλήθηκαν στον αριθμό και τη διάρκεια των επισκέψεων των δικηγόρων του και τέλος, οι δικηγόροι του απέκτησαν δέουσα πρόσβαση στη δικογραφία καθυστερημένα. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η συνολική συνέπεια αυτών των δυσκολιών, εάν ληφθεί ως σύνολο, περιόρισε τόσο τα δικαιώματα υπεράσπισης ώστε η αρχή περί δίκαιης δίκης, όπως ορίζεται στο Άρθρο 6 να έχει παραβιαστεί. Υπήρξε λοιπόν μια παραβίαση του Άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το Άρθρο 6 παρ.3 (β) και (γ).

149. Όσον αφορά τις άλλες καταγγελίες σύμφωνα με το Άρθρο 6 της Σύμβασης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι εκείνο ήδη αντιμετώπισε τας κύριες καταγγελίες του αιτούντα οι οποίες προκύπτουν από τις δικαστικές διαδικασίες εναντίον του στα εθνικά δικαστήρια. Ως εκ τούτου υποστηρίζει ότι δεν είναι απαραίτητο να εξετάσει τις άλλες καταγγελίες σύμφωνα με το Άρθρο 6 σχετικά με τη δικαιοσύνη της ακροαματικής διαδικασίας.

III. ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΠΟΙΝΗ : ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 2, 3 ΚΑΙ 14 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

150. Ο αιτών υποστήριξε ότι η επιβολή και/ή η εκτέλεση της θανατικής ποινής συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 2 της Σύμβασης – το οποίο πρέπει να ερμηνευθεί ότι δεν επιτρέπει πλέον την επιβολή της θανατικής ποινής – καθώς και απάνθρωπης και ταπεινωτικής τιμωρίας σε παράβαση του Άρθρου 3. Επίσης ισχυρίστηκε ότι η εκτέλεσή της θα ήταν μεροληπτική και ως εκ τούτου, θα παραβίαζε το Άρθρο 14. Τα σχετικά εδάφια των εν λόγω διατάξεων προβλέπουν :

«Άρθρο 2

1. Το δικαίωμα του καθενός στη ζωή θα προστατεύεται από τον νόμο. Κανένας δεν θα στερείται τη ζωή του εκ προθέσεως παρά μόνο κατά την εκτέλεση ποινής από δικαστήριο κατόπιν καταδίκης του για εγκλημα για το οποίο η ποινή αυτή προβλέπεται από τον νόμο.

Άρθρο 3

1.«Κανένας δεν θα υπόκειται σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία»

Άρθρο 14

« Η απόλαυση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση θα διασφαλίζεται, χωρίς διάκριση, για οποιονδήποτε λόγο, όπως φύλο, φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρησκεία, πολιτική ή άλλη γνώμη, εθνική ή κοινωνική προέλευση, ένταξη σε εθνική μειονότητα, περιουσία, γέννησης ή άλλη κατάσταση».

A. Εφαρμογή της Θανατικής Ποινής

151. Στη αρχική του αίτηση, ο αιτών κατήγγειλε ότι κάθε προσφυγή στη θανατική ποινή θα παραβίαζε και τα δύο Άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης.

152. Στην δικαστική του απόφαση, ο Τομέας είπε ότι θεωρούσε ότι η απειλή εφαρμογής της θανατικής ποινής είχε αποτελεσματικά απομακρυνθεί (βλ. παραγράφους 184-85 της δικαστικής απόφασης του Τομέα).

153. Οι διάδικοι δεν σχολίασαν επί του ζητήματος αυτού στις επακόλουθες ακροαματικές διαδικασίες.

154. Από την άποψη αυτή, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η θανατική ποινή έχει καταργηθεί στην Τουρκία και η καταδίκη του αιτούντα μετατράπηκε σε ισόβια κάθειρξη. Περαιτέρω, στις 12 Νοεμβρίου 2003 η Τουρκία επικύρωσε το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 6 της Σύμβασης σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής.

155. Υπό αυτές τις συνθήκες οι καταγγελίες που κατέθεσε ο αιτών στην αρχική του αίτηση περί παραβιάσεων των Άρθρων 2, 3 και 14 εξαιτίας της

εφαρμογής της θανατικής ποινής, πρέπει να απορριφθούν. Ανάλογα δεν υπήρξε καμία παραβίαση αυτών των διατάξεων από την άποψη αυτή.

Β. Εφαρμογή της Θανατικής Ποινής

156. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με τον Τομέα ότι δεν προκύπτει κανένα χωριστό ζήτημα σύμφωνα με το Άρθρο 2 σχετικά με την εφαρμογή της θανατικής ποινής. Ως εκ τούτου θα εξετάσει το σημείο αυτό σύμφωνα με το άρθρο 3.

1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

(α) Ο αιτών :

157. Ο αιτών ζήτησε από το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης να επιδιώξει την αιτιολόγηση του Τομέα όσον αφορά την τάση κατάργησης η οποία καθιερώθηκε από την πρακτική των Συμβαλλομένων Κρατών και να την προάγει σε περαιτέρω στάδιο συμπεραίνοντας ότι τα Κράτη είχαν, με την πρακτική τους, καταργήσει την εξαίρεση που ορίζεται στη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1 της Σύμβασης και ότι η θανατική ποινή συνιστά απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση εντός της έννοιας του Άρθρου 3. Σχετικά με αυτό, εκείνος επανέλαβε τις παρατηρήσεις τις οποίες είχε υποβάλει στον Τομέα (βλ. παραγράφους 175-79 της δικαστικής απόφασης του Τομέα).

Όταν υπογράφηκε η Σύμβαση το 1950, η θανατική ποινή δεν θεωρούνταν ταπεινωτική και απάνθρωπη τιμωρία στην Ευρώπη και προβλεπόταν στη νομοθεσία πολλών Κρατών. Από εκείνη την εποχή έχει υπάρξει στην πράξη κατάργησή της σε όλη την Ευρώπη. Αυτές οι εξελίξεις θα πρέπει να ειδωθούν ως συμφωνία των Συμβαλλομένων Κρατών προς την τροποποίηση του Άρθρου 2 παρ.1.

158. Καμία ερμηνεία του Άρθρου 2 δεν πρέπει να επιτρέπει σε ένα Κράτος να επιβάλλει απάνθρωπη και ταπεινωτική συμπεριφορά εφόσον η θανατική ποινή αφεαυτής συνιστά τέτοιου είδους μεταχείριση σε παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης. Σχετικά με αυτή την τελευταία άποψη, υποβλήθηκαν οι εξής προτάσεις :

159. Οι εξελίξεις στο διεθνές και το συγκριτικό δίκαιο έδειξαν ότι η θανατική ποινή μπορούσε να θεωρηθεί επίσης ως αντίθετη στο διεθνές δίκαιο. Από την άποψη αυτή, έγινε αναφορά μεταξύ άλλων, σε μια δικαστική απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Νοτίου Αφρικής στην οποία υποστηρίχθηκε ότι η θανατική ποινή ήταν αντίθετη στην απαγόρευση από το Σύνταγμα της Νοτίου Αφρικής, της βάνανυσης, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής συμπεριφοράς (βλ. S. εναντίον Makwanyane (1995) (6) Εκθέσεις Συνταγματικού Δικαίου Butterworths 665) και στη δικαστική απόφαση του Καναδικού Ανώτερου Δικαστηρίου στην υπόθεση Ηνωμένες Πολιτείες εναντίον Burns (2001) Εκθέσεις Ανώτερου Δικαστηρίου 283, όπου εκείνο το δικαστήριο σε μια υπόθεση η οποία αφορούσε την έκδοση ενός φυγά στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, θεώρησε ότι η θανατική ποινή ανάγεται σε βάνανυση και ασυνήθιστη ποινή. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών είχε επίσης υποστηρίξει ότι η εκτέλεση μαις θανατικής ποινής συνιστούσε βάνανυση και απάνθρωπη συμπεριφορά η οποία αντιτίθεται στο Άρθρο 6 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (βλ. παράγραφο 60 παραπάνω). Αναφορά έγινε επίσης σε παρόμοιες δηλώσεις από το Ουγγρικό Συνταγματικό Δικαστήριο και τα Συνταγματικά Δικαστήρια της Ουκρανίας, Αλβανίας, Λιθουανίας και της Δημοκρατίας Σερπσκα (εντός της Βοζνίας και Ερζεγοβίνης).

160. Τέλος, ο αιτών υποστήριξε ότι η επιβολή της θανατικής ποινής από ένα δικαστήριο το οποίο παρέλειψε να τηρήσει τις αναγκαίες προδιαγραφές της Σύμβασης και επέτρεψε παραβίαση των δικαιωμάτων του αιτούντα εκ του Άρθρου 6, επίσης παραβίασε τα Άρθρα 2 και 3.

(β) Η Κυβέρνηση

161. Η Κυβέρνηση διαφώνησε με το πόρισμα του Τομέα ότι η επιβολή της θανατικής ποινής μετά από μια μη δίκαιη δίκη συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3.

Η Κυβέρνηση παρατήρησε καταρχήν ότι ούτε ο αιτών ούτε οι δικηγόροι του είχαν παρουσιάσει κανένα επιχείρημα επί του σημείου αυτού. Δεύτερον, ακόμη και εάν υποθέσουμε ότι το Δικαστήριο είχε αποφασίσει με δικό του αίτημα να εξετάσει την υπόθεση βάσει του Άρθρου 3, θα ήταν δύσκολο, εάν όχι αδύνατο να το κάνει αυτό, ενόψει της φύσης του Άρθρου 3. Απάνθρωπη συμπεριφορά εντός της έννοιας του Άρθρου 3 βασιζόταν σε υποκειμενική έννοια, δηλαδή φόβο και αγωνία του αιτούντα τα οποία έφθαναν στο επίπεδο που προβλέπεται στο Άρθρο 3. Εάν έλειπε μια τέτοια καταγγελία, δεν ήταν δυνατό το δικαστήριο να θέσει τον εαυτό του στη θέση του αιτούντα.

Επί των προτάσεων της Κυβέρνησης, το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε ο Τομέας, ήταν αντίθετο με μια προηγούμενη απόφαση παραδεκτού της Επιτροπής στην υπόθεση Cinar εναντίον Τουρκίας (αρ. 17864/91, απόφαση της Επιτροπής από 5 Σεπτεμβρίου 1994, DR 79-A, σελ. 5) και στην υπόθεση Sertkaya εναντίον Τουρκίας (αποφ) αρ. 77113/01, 11 Δεκεμβρίου 2003). Σε αυτές τις αποφάσεις, τα όργανα της Σύμβασης έκριναν ότι οι αιτούντες δεν είχαν νιώσει φόβο ή αγωνία καθώς το δικαιοστάσιο (μορατόριουμ) επί της εφαρμογής της θανατικής ποινής είχε εξαλείψει κάθε κίνδυνο της εκτέλεσης αυτών.

Η κατάσταση του αιτούντα ήταν ακριβώς ίδια με εκείνη του κ. Cinar και του κ. Sertkaya και οι εγγυήσεις ότι η θανατική ποινή δεν θα διεξαγόταν ήταν, αν μη τι άλλο, αυστηρότερες σε αυτή την περίπτωση : καθώς η δικογραφία του αιτούντα δεν είχε ποτέ σταλεί στη Βουλή, η διαδικασία που επέτρεπε την εφαρμογή της θανατικής ποινής δεν είχε ποτέ τεθεί σε κίνηση. Επιπρόσθετα, το δικαιοστάσιο της Τουρκικής Κυβέρνησης επί της εφαρμογής της θανατικής ποινής ήταν άνευ όρων και κανένα αδίκημα ή άτομο δεν αποκλειόταν από το εύρος εφαρμογής της. Η Κυβέρνηση είχε συμμορφωθεί με το προσωρινό μέτρο που είχε διαταχθεί από το Δικαστήριο σύμφωνα με τον Κανόνα 39 το οποίο απαιτούσε να αναστείλουν την εκτέλεση του αιτούντα. Υπήρχε μια ευρεία συναίνεση στο

Κοινοβούλιο της Τουρκίας ότι ο αιτών δεν έπρεπε να εκτελεστεί, με τη σύνθεση του Κοινοβουλίου στον κρίσιμο χρόνο να είναι η ίδια με εκείνη της κατάργησης της θανατικής ποινής.

Η Κυβέρνηση πρότεινε ότι δεν υπήρχε καμία αποδεικτική βάση για το πόρισμα του Τομέα ούτε μπορούσε να δικαιολογηθεί από το αίτημα του Δικαστηρίου για αναστολή της εκτέλεσης της θανατικής ποινής.

Τέλος, η απόφαση της Τουρκικής κυβέρνησης να συμμορφωθεί με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα επί της θανατικής ποινής, εξάλειψε κάθε κίνδυνο εκτέλεσης του αιτούντα.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

(α) Νομική σημασία της πρακτικής των Συμβαλλομένων Κρατών όσον αφορά τη θανατική ποινή

162. Το Δικαστήριο πρέπει πρώτα να διευθετήσει το επιχείρημα του αιτούντα ότι η πρακτική των Συμβαλλομένων Κρατών στον τομέα αυτό μπορεί να θεωρηθεί ότι θεμελιώνει μια συμφωνία κατάργησης της εξαίρεσης η οποία προβλέπεται στη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1, η οποία ρητά επιτρέπει την θανατική ποινή υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Στην πράξη, εάν το Άρθρο 2 ερμηνεύεται ότι επιτρέπει τη θανατική ποινή ανεξάρτητα από τη σχεδόν καθολική κατάργηση της θανατικής ποινής στην Ευρώπη, το Άρθρο 3 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι απαγορεύει τη θανατική ποινή εφόσον με τον τρόπο αυτό θα ακύρωνε την σαφή έκφραση του Άρθρου 2 παρ.1 (βλ. υπόθεση Soering όπως προαναφέρεται σελ. 40-41 παρ.103).

163. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με τα ακόλουθα συμπεράσματα του Τομέα επί του σημείου αυτού (βλ. παραγράφους 190-96 της δικαστικής απόφασης του Τομέα) :

«... Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι πρέπει να έχει επίγνωση του ειδικού χαρακτήρα της Σύμβασης ως συνθήκη ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ότι η Σύμβαση δεν μπορεί να ερμηνεύεται σε κενό. Πρέπει, στον βαθμό που είναι εφικτό, να ερμηνεύεται σε αρμονία με άλλους κανόνες δημόσιου

διεθνούς δικαίου του οποίου και συνιστά τμήμα (βλ. αναλογικά, Al-Adsani εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου (GC), αρ. 35763/97, παρ.55, ΕΣΔΑ 2001-XI και υπόθεση Λοϊζίδου εναντίον Τουρκίας, δικαστική απόφαση από 18 Δεκεμβρίου 1996, Εκθέσεις 1996-VI, σελ. 2231, παρ. 43). Πρέπει ωστόσο, να περιοριστεί η κύρια προσοχή του στα ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων της Σύμβασης που προκύπτουν στην παρούσα υπόθεση.

... Υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο αποδέχτηκε στην υπόθεση Soering ότι μια εδραιωμένη πρακτική εντός των Κρατών Μελών θα μπορούσε να δώσει αφορμή σε τροποποίηση της Σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή το Δικαστήριο αποδέχθηκε ότι η επακόλουθη πρακτική στην εθνική ποινική πολιτική, με τη μορφή γενικευμένης κατάργησης της θανατικής ποινής, μπορεί να θεωρηθεί ως καθιέρωση της συμφωνίας των Συμβαλλομένων Κρατών να καταργήσουν την εξαίρεση η οποία προβλέπεται στο Άρθρο 2 παρ.1 και έτσι να απομακρύνουν έναν εκ του κείμενου περιορισμό του εύρους της εξελικτικής ερμηνείας του Άρθρου 3 (ό.π. σελ. 40-41, παρ.103-04).

.... Ο αιτών εγείρει θέμα με την προσέγγιση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Soering. Το κύριο επιχείρημά του ήταν ότι η αιτιολογία ήταν εσφαλμένη εφόσον το Πρωτόκολλο Αρ. 6 δηλώνει απλά ένα μέτρο σύγκρισης με το οποίο μπορεί να μετράται η πρακτική των Κρατών και ότι οι αποδείξεις δείχνουν ότι όλα τα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν, είτε de facto είτε de jure πραγματοποιήσει ολική κατάργηση της θανατικής ποινής για όλα τα εγκλήματα και σε όλες τις συνθήκες. Υποστήριξε ότι ως ζήτημα νομικής θεωρίας δεν υπήρχε κανένας λόγος που τα Κράτη δεν θα έπρεπε να μπορούν να καταργήσουν τη θανατική ποινή και με τους δύο τρόπους, δηλ. καταργώντας το δικαίωμα να στηριχθούν στη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1 με την πρακτική τους, καθώς και με την επίσημη αναγνώριση αυτής της διαδικασίας στην επικύρωση του Πρωτοκόλου Αρ. 6.

... Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι η Σύμβαση είναι ένα ζωντανό έγγραφο το οποίο πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα των συνθηκών της παρούσας ημέρας και ότι τα αυξανόμενα υψηλά πρότυπα που απαιτούνται στον τομέα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, αντίστοιχα και αναπόφευκτα απαιτούν μεγαλύτερη αυστηρότητα στην αξιολόγηση παραβιάσεων των θεμελιωδών αξιών των δημοκρατικών κοινωνιών (βλ. υπόθεση Selmouni εναντίον Γαλλίας (GC), αρ. 25803/94, παρ.101 ΕΣΔΑ 1999-V).

... Επαναλαμβάνει ότι, εκτιμώντας εάν μια δεδομένη μεταχείριση ή τιμωρία πρόκειται να θεωρηθεί ως απάνθρωπη ή ταπεινωτική για τους σκοπούς του Άρθρου 3, δεν μπορεί παρά να επηρεαστεί από τις εξελίξεις και τα κοινά αποδεκτά πρότυπα στην ποινική πολιτική των Κρατών Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης σε αυτόν τον τομέα (βλ. υπόθεση Soering όπως προαναφέρθηκε, σελ. 40 παρ.102). Επιπλέον, οι έννοιες της απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης και τιμωρίας έχουν εξελιχθεί αξιοσημείωτα από τότε που η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ, το 1953, και σίγουρα και από τη δικαστική απόφαση στην υπόθεση Soering το 1989.

... Εξίσου το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η νομική θέση όσον αφορά τη θανατική ποινή υπέστη αξιοσημείωτη εξέλιξη από τον χρόνο έκδοσης της απόφασης στην υπόθεση Soering. Η de facto κατάργηση η οποία επισημάνθηκε σε εκείνη την περίπτωση σχετικά με είκοσι δύο Συμβαλλόμενα Κράτη το 1989 αναπτύχθηκε σε μια de jure κατάργηση σε σαράντα τρία από τα σαράντα τέσσερα Συμβαλλόμενα Κράτη και ένα δικαιοστάσιο στο εναπομείναν Κράτος το οποίο δεν έχει ακόμη καταργήσει την ποινή, δηλαδή τη Ρωσία. Αυτή η σχεδόν πλήρης εγκατάλειψη της θανατικής ποινής σε καιρό ειρήνης στην Ευρώπη αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι όλα τα Συμβαλλόμενα Κράτη υπέγραψαν το Πρωτόκολο Αρ. 6 και σαράντα ένα Κράτη το επικύρωσαν δηλαδή, όλα εκτός από την Τουρκία, την Αρμενία και τη Ρωσία⁽¹⁾. Περαιτέρω αντικατοπτρίζεται στην πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης

το οποίο ζητά από τα νέα Κράτη Μέλη να αναλάβουν να καταργήσουν τη θανατική ποινή ως όρο για να γίνουν δεκτά στον οργανισμό. Ως αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων, τα εδάφη τα οποία περιλαμβάνονται στα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν καταστεί ζώνη απαλλαγμένη από τη θανατική ποινή.

.... Μια τέτοια αξιωσημείωτη εξέλιξη θα μπορούσε πλέον να εκληφθεί ότι σηματοδοτεί την συμφωνία των Συμβαλλόμενων Κρατών να καταργήσουν, ή τουλάχιστον να τροποποιήσουν, τη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1 ιδιαίτερα εάν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι όλα τα Συμβαλλόμενα Κράτη έχουν πλέον υπογράψει το Πρωτόκολλο Αρ. 6 και ότι αυτό έχει επικυρωθεί από σαράντα ένα Κράτη. Μπορεί να αμφισβητηθεί εάν είναι απαραίτητο να αναμένεται επικύρωση του Πρωτοκόλου Αρ. 6 από τα τρία εναπομείναντα Κράτη πριν καταλήξουν ότι η εξαίρεση της θανατικής ποινής του Αρθρου 2 παρ.1 έχει σημαντικά τροποποιηθεί. Έναντι ενός τέτοιου συμπαγούς υποβάθρου, μπορεί να ειπωθεί ότι η θανατική ποινή σε καιρό ειρήνης έχει περιέλθει να θεωρείται ως μια απαράδεκτη... μορφή τιμώρησης η οποία δεν είναι πλέον επιτρεπτή σύμφωνα με το Άρθρο 2.»

164. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, ανοίγοντας για υπογραφή το Πρωτόκολλο Αρ. 13 σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις συνθήκες, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επέλεξαν την παραδοσιακή μέθοδο της τροποποίησης του κειμένου της Σύμβασης σε επιδίωξη της πολιτικής τους για την κατάργηση. Κατά την ημερομηνία της παρούσας απόφασης, τρία Κράτη Μέλη δεν έχουν υπογράψει το Πρωτόκολλο και δεκαέξι απομένουν ακόμη να το επικυρώσουν. Ωστόσο, αυτό το τελικό βήμα προς πλήρη κατάργηση της θανατικής ποινής, δηλαδή και σε καιρό ειρήνης και σε καιρό πολέμου, μπορεί να θεωρηθεί επιβεβαίωση της καταργητικής τάσης στην πρακτική των Συμβαλλομένων Κρατών. Δεν λειτουργεί απαραίτητα εναντίον της άποψης ότι το Άρθρο 2 έχει τροποποιηθεί στον βαθμό που επιτρέπει τη θανατική ποινή σε καιρό ειρήνης.

165. Επί του παρόντος, το γεγονός ότι υπάρχει ακόμη ένας τεράστιος αριθμός Κρατών τα οποία πρέπει ακόμη να υπογράψουν ή να επικυρώσουν το Πρωτόκολλο 13 μπορεί να εμποδίζει το Δικαστήριο από το να κρίνει ότι συνιστά εδραιωμένη πρακτική στα Συμβαλλόμενα Κράτη να θεωρούν την εφαρμογή της θανατικής ποινής ως απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση σε αντίθεση με το Άρθρο 3 της Σύμβασης εφόσον καμία απόκλιση δεν μπορεί να υπάρξει από αυτή τη διάταξη, ακόμη και σε καιρό πολέμου. Ωστόσο, το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με τον Τομέα ότι δεν είναι αναγκαίο το Δικαστήριο να καταλήξει σε κανένα αυστηρό συμπέρασμα επί των σημείων αυτών εφόσον, για τους παρακάτω λόγους, θα ήταν αντίθετο προς τη Σύμβαση, ακόμη και εάν το Άρθρο 2 θα ερμηνευόταν σα να επιτρέπει ακόμη τη θανατική ποινή, να εφαρμόσει θανατική ποινή σε συνέχεια μιας μη δίκαιης δίκης.

(β) Μη δίκαιη ακροαματική διαδικασία και θανατική ποινή

(ι) Σύμφωνα με το Άρθρο 2

166. Όσον αφορά την αναφορά στο Άρθρο 2 της Σύμβασης «στην εκτέλεση μιας ποινής δικαστηρίου» το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με την αιτιολογία του Τομέα (βλ. παραγράφους 201-04 της απόφασης του Τομέα) :

«Εφόσον το δικαίωμα στη ζωή, του Άρθρου 2 της Σύμβασης, κατατάσσεται ως μια από τις πλέον θεμελιώδεις διατάξεις της Σύμβασης – μια διάταξη εκ της οποίας δεν μπορεί να υπάρξει απόκλιση σε καιρό ειρήνης σύμφωνα με το Άρθρο 15- και κατοχυρώνει μια από τις βασικές αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών που απαρτίζουν το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι διατάξεις της πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά (βλ. αναλογικά, υπόθεση McCann & Άλλοι εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 27 Σεπτεμβρίου 1995, Σειρά Α, αρ. 324, σελ. 45-46, παρ.147), κυρίως τη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1.

... Ακόμη και εάν η θανατική ποινή ήταν ακόμη επιτρεπτή σύμφωνα με το Άρθρο 2, το Δικαστήριο θεωρεί ότι μια αυθαίρετη στέρηση της ζωής

σύμφωνα με την θανατική ποινή, απαγορεύεται. Αυτό απορρέει από την προϋπόθεση ότι «το δικαίωμα καθενός στη ζωή θα προστατεύεται από τον νόμο». Μια αυθαίρετη πράξη δεν μπορεί να είναι νόμιμη σύμφωνα με τη Σύμβαση (βλ. υπόθεση Bozano όπως προαναφέρεται, σελ. 23 παρ. 54 και σελ. 25-26 παρ.59).

... Επίσης έπεται από την προϋπόθεση του Άρθρου 2 παρ.1 η στέρηση της ζωής να είναι σύμφωνη με την «εκτέλεση μιας ποινής δικαστηρίου», ότι το «δικαστήριο» το οποίο επιβάλλει την ποινή να είναι ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο εντός της έννοιας της νομολογίας του Δικαστηρίου (βλ. υπόθεση Incal όπως προαναφέρεται, Ciraklar, όπως προαναφέρεται, Findlay εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 25^η Φεβρουαρίου 1997, Εκθέσεις 1997-I, και Hauschildt εναντίον Δανίας, δικαστική απόφαση από 24 Μαΐου 1989, Σειρά Α, αρ. 154) και ότι τα πλέον αυστηρά πρότυπα δικαιοσύνης τηρούνται στις ποινικές διαδικασίες, και σε πρώτο βαθμό και στην έφεση. Εφόσον η εκτέλεση της θανατικής ποινής είναι αμετάκλητη, μόνο μέσω της εφαρμογής τέτοιου είδους προτύπων μπορεί να αποφευχθεί μια αυθαίρετη και παράνομη αφαίρεση της ζωής (βλ. σχετικά Άρθρο 5 της Απόφασης του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ (ECOSOC) 1984/50 και τις αποφάσεις της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών. .... Επίσης βλ. τη Συμβουλευτική Γνωμοδότηση OC-16/99 από 1^ης Οκτωβρίου 1999 του Διαμερικανικού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επί «του δικαιώματος στην ενημέρωση για την προξενική συνδρομή στο πλαίσιο της εγγύησης της δέουσας δικαδικασίας δικαίου» παράγραφοι 135-36, και υπόθεση Hilaire, Constantine and Benjamin και Άλλοι εναντίον Trinidad & Tobago παρ.148....). Τέλος η προϋπόθεση του Άρθρου 2 παρ.1 ότι η ποινή πρέπει να «προβλέπεται από τον νόμο» σημαίνει όχι μόνο ότι πρέπει να υπάρχει μια βάση για την ποινή στο εγχώριο δίκαιο αλλά ότι η προϋπόθεση της ποιότητας του νόμου πρέπει να γίνεται πλήρως σεβαστή, δηλαδή ότι η νομική βάση είναι

«προσβάσιμη» και «προβλέψιμη» όπως αυτοί οι όροι νοούνται στη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. υπόθεση Amann εναντίον Ελβετίας (GC) , αρ. 27798/95, παρ.56 ΕΣΔΑ 2000-II και υπόθεση Rotaru εναντίον Ρουμανίας (GC) αρ. 28341/95 παρ. 52 ΕΣΔΑ 2000-V).

Έπεται από την ως άνω ερμηνεία του Άρθρου 2 ότι η εφαρμογή της θανατικής ποινής σε σχέση με κάποιο πρόσωπο το οποίο δεν είχε μια δίκαιη δίκη, δεν θα ήταν επιτρεπτή.»

(ii) Σύμφωνα με το Άρθρο 3

167. Το ως άνω συμπέρασμα το οποίο αφορά την ερμηνεία του Άρθρου 2 όπου υπήρξε μια μη δίκαιη δίκη, πρέπει να ενημερώσει τη γνωμοδότηση του Δικαστηρίου όταν κρίνει, σύμφωνα με το Άρθρο 3, το ζήτημα της επιβολής της θανατικής ποινής υπό αυτές τις συνθήκες.

168. Όπως το Δικαστήριο έχει προηγούμενα επισημάνει σε σχέση με το Άρθρο 3, ο τρόπος με τον οποίο η θανατική ποινή επιβάλλεται ή εκτελείται, οι προσωπικές συνθήκες του καταδικασθέντος και η δυσαναλογία προς την βαρύτητα του τελεσθέντος εγκλήματος, καθώς και οι προϋποθέσεις κράτησης εν αναμονή της εκτέλεσης, είναι παραδείγματα παραγόντων ικανών να φέρουν τη μεταχείριση ή την τιμωρία η οποία ελήφθη από το καταδικασθέν πρόσωπο, εντός της απαγόρευσης του Άρθρου 3 (βλ. Soering, ως ανωτέρω, σελ. 41, παρ.104).

169. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, η επιβολή της θανατικής ποινής σε πρόσωπο μετά από μη δίκαιη δίκη συνιστά υποβολή αυτού του προσώπου αδίκως, στον φόβο ότι θα εκτελεστεί. Ο φόβος και η αβεβαιότητα ως προς το μέλλον τα οποία προκαλούνται από μια θανατική καταδίκη, υπό συνθήκες όπου υπάρχει μια πραγματική πιθανότητα να εκτελεστεί η ποινή, πρέπει να συνιστά λόγο για σημαντικό βαθμό αγωνίας. Η αγωνία αυτή δεν μπορεί να αποσυνδέεται από την μη δικαιοσύνη των δικαστικών διαδικασιών οι οποίες προηγήθηκαν της ποινής η οποία, δεδομένου ότι η ανθρώπινη ζωή βρίσκεται σε κίνδυνο, καθίσταται παράνομη σύμφωνα με τη Σύμβαση.

(iii) Εφαρμογή των αρχών αυτών στην παρούσα υπόθεση

170. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι υπήρξε ένα δικαιοστάσιο στην εφαρμογή της θανατικής ποινής στην Τουρκία από το 1984 και ότι στην παρούσα υπόθεση η Κυβέρνηση συμμορφώθηκε με το προσωρινό μέτρο του Δικαστηρίου το οποίο υποδείχθηκε σύμφωνα με τον Κανόνα 39 περί αναστολής της εκτέλεσης. Περαιτέρω επισημάνθηκε ότι το αρχείο του αιτούντα δεν εστάλη στο Κοινοβούλιο για έγκριση της θανατικής ποινής όπως τότε απαιτείτο από το Τουρκικό Σύνταγμα.

171. Το Δικαστήριο επίσης έλαβε υπόψη, στο πλαίσιο αυτό, την υπόθεση Cinar (όπως προαναφέρεται, στην οποία η Επιτροπή απέρριψε έναν ισχυρισμό ότι το Άρθρο 3 είχε παραβιαστεί στην περίπτωση ενός αιτούντα ο οποίος είχε καταδικαστεί σε θάνατο στην Τουρκία. Στην αιτιολόγησή της η Επιτροπή έλαβε υπόψη το μακροχρόνιο δικαιοστάσιο επί της θανατικής ποινής και συμπέρανε υπό τις δεδομένες συνθήκες εκείνης της υπόθεσης ότι ο κίνδυνος εφαρμογής της ποινής ήταν απατηλός.

172. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με τον Τομέα ότι οι ειδικές συνθήκες της προκείμενης υπόθεσης τον εμπόδιζαν να καταλήξει στο ίδιο συμπέρασμα όπως στην υπόθεση Cinar. Το υπόβαθρο του αιτούντα ως ιδρυτή και αρχηγού του PKK, μιας οργάνωσης η οποία ασχολείτο με παρατεταμένη εκστρατεία βίας προκαλώντας πολλές χιλιάδες απώλειες, τον κατέστησαν το πλέον καταζητούμενο πρόσωπο στην Τουρκία. Ενόψει του γεγονότος ότι ο αιτών είχε καταδικαστεί για τα πλέον σοβαρά εγκλήματα τα οποία υπάρχουν στον Τουρκικό Ποινικό Κώδικα και για τη γενική πολιτική αντιπαλότητα στην Τουρκία – πριν την απόφαση κατάργησης της θανατικής ποινής – γύρω από το ζήτημα του εάν έπρεπε να εκτελεστεί, δεν είναι πιθανό να αποκλειστεί η πιθανότητα ότι ο κίνδυνος εφαρμογής της ποινής ήταν πραγματικός. Στην πράξη, ο κίνδυνος παρέμεινε για περισσότερο από τρία χρόνια από την κράτηση του αιτούντα στο Imrali, από την ημερομηνία της απόφασης του Ακυρωτικού Δικαστηρίου στις 25 Νοεμβρίου 1999 η οποία επιβεβαίωσε την καταδίκη

του αιτούντα, μέχρι την απόφαση του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφάλειας της Άγκυρας από 2 Οκτωβρίου 2002, η οποία μετέτρεπε σε φυλάκιση τη θανατική ποινή στην οποία είχε καταδικαστεί ο αιτών.

173. Ως προς τη φύση της δίκης του αιτούντα, το Δικαστήριο αναφέρεται στα συμπεράσματά του επί των καταγγελιών από τον αιτούντα σύμφωνα με το Άρθρο 6 της Σύμβασης. Έκρινε ότι ο αιτών δεν δικάστηκε από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο εντός της έννοιας του Άρθρου 6 παρ.1 και ότι υπήρξε μια παράβαση των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σύμφωνα με το Άρθρο 6 παρ.1 σε συνδυασμό με το Άρθρο 6 Παρ. 3 (β) και (γ) καθώς ο αιτών δεν είχε πρόσβαση σε δικηγόρο ενόσω βρισκόταν υπό αστυνομική φύλαξη και δεν είχε τη δυνατότητα να επικοινωνήσει με τους δικηγόρους του εκτός της επηκόου αξιωματούχων, περιορισμοί είχαν επιβληθεί στον αριθμό και τη διάρκεια των επισκέψεων των δικηγόρων σε αυτόν, εκείνος δεν ήταν σε θέση να συμβουλευθεί τη δικογραφία παρά μόνο σε προχωρημένο στάδιο της διαδικασίας και οι δικηγόροι του δεν είχαν επαρκή χρόνο να συμβουλευθούν τη δικογραφία δεόντως.

174. Η θανατική ποινή λοιπόν επιβλήθηκε στον αιτούντα μετά από μια μη δίκαιη διαδικασία η οποία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβαδίζει με τα αυστηρά πρότυπα δικαιοσύνης τα οποία απαιτούνται σε υποθέσεις όπου εμπλέκεται η θανατική ποινή. Επιπλέον, έπρεπε να υπομείνει τις συνέπειες της επιβολής αυτής της ποινής για περίπου τρία χρόνια.

175. Συνεπώς, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η επιβολή της θανατικής ποινής στον αιτούντα μετά από μια μη δίκαιη δίκη της οποίας η ανεξαρτησία και η αμεροληψία ήταν ανοιχτές σε αμφιβολία, ανάγεται σε απάνθρωπη συμπεριφορά ως παράβαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης.

IV. ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ : ΟΡΟΙ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

176. Ο αιτών περαιτέρω κατήγγειλε ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες τον είχαν μεταφέρει από την Κένυα στην Τουρκία και κρατήσει στο νησί

İmralı ανάγεται σε μεταχείριση αντίθετη του Άρθρου 3 της Σύμβασης το οποίο προβλέπει :

«Κανένας δεν θα υφίσταται βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία».

Α. Συνθήκες Μεταφοράς του Αιτούντα από την Κέννα στην Τουρκία

1. Τα επιχειρήματα του αιτούντα

177. Ο αιτών είπε ότι είχε «απαχθεί» στην Κέννα από Τούρκους αξιωματούχους και ότι η απαγωγή του συνιστούσε απαραίτητως παραβίαση του δικαιώματός του στον σεβασμό της σωματικής του ακεραιότητας. Προσέθεσε ότι οι συνθήκες στις οποίες είχε πραγματοποιηθεί η σύλληψη επίσης ανάγονταν σε ταπεινωτική και απάνθρωπη συμπεριφορά. Στην επιχειρηματολογία του, το γεγονός ότι είχε απαχθεί για πολιτικούς λόγους ήταν από μόνο του ικανό να συστήσει παραβίαση του Άρθρου 3.

2. Τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης

178. Η Κυβέρνηση ζήτησε από το Τμήμα Μείζονος Σύθεσης να υποστηρίξει το πόρισμα του Τομέα ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες ο αιτών μεταφέρθηκε από την Κέννα στην Τουρκία δεν παραβίαζε το Άρθρο 3.

3. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

(α) Γενικές αρχές

179. Το Άρθρο 3 της Σύμβασης κατοχυρώνει μια από τις θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών (βλ. υπόθεση Soering όπως προαναφέρεται, σελ. 34-35, παρ.88). Το Δικαστήριο γνωρίζει καλά τις έντονες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα Κράτη στη σύγχρονη εποχή για την προστασία των πληθυσμών τους από τρομοκρατική βία. Ωστόσο, ακόμη και υπό αυτές τις συνθήκες, η Σύμβαση εμποδίζει απολύτως τον βασανισμό ή την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του θύματος. Το Άρθρο 3 δεν κάνει καμία πρόβλεψη για εξαιρέσεις και καμία απόκλιση από αυτό δεν είναι επιτρεπτή σύμφωνα με το Άρθρο 15 της Σύμβασης σε καιρό πολέμου ή άλλης εθνικής ανάγκης

(βλ. Chahal εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 15 Νοεμβρίου 1996, Εκθέσεις 1996-V, σελ. 1855, παρ.79).

180. Η κακή μεταχείριση πρέπει να φθάνει σε ένα ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας για να εμπέσει εντός του εύρους του Άρθρου 3. Η αξιολόγηση αυτού του ελάχιστου εξαρτάται από όλες τις συνθήκες της υπόθεσης, όπως τη διάρκεια της μεταχείρισης, τις σωματικές ή πνευματικές της συνέπειες, και, σε κάποιες περιπτώσεις, το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση της υγείας του θύματος (βλ. για παράδειγμα υπόθεση Ιρλανδίας εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 18 Ιανουαρίου 1978, Σειρά Α αρ. 25, σελ. 65 παρ.162). Στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων επί των οποίων θα στηριχθεί η απόφαση για το εάν υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3, το Δικαστήριο υιοθετεί το πρότυπο αποδείξεων «πέραν εύλογης αμφιβολίας» αλλά προσθέτει ότι αυτή η απόδειξη μπορεί να προκύψει από τη συνύπαρξη επαρκώς ισχυρών, σαφών και συγκλινόντων συμπερασμάτων ή παρόμοιων αμάχητων τεκμηρίων. Στο πλαίσιο αυτό, η συμπεριφορά των διαδίκων όταν παρέχονται οι αποδείξεις, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη (ό.π. 64-65 σελ. 161).

181. Η μεταχείριση θα θεωρείται ότι είναι «απάνθρωπη» εντός της έννοιας του Άρθρου 3 όταν, μεταξύ άλλων, ήταν προμελετημένη, εφαρμόστηκε επί ώρες συνεχόμενα και προκάλεσε είτε πραγματικό σωματικό τραυματισμό είτε έντονο σωματικό ή πνευματικό πόνο (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, υπόθεση Kudla εναντίον Πολωνίας (GC), αρ. 30210/96, παρ.92 ΕΣΔΑ 2000-XI). Επιπλέον, κατά την αξιολόγηση εάν μια τιμωρία ή μεταχείριση είναι «ταπεινωτική» εντός της έννοιας του Άρθρου 3, το Δικαστήριο θα λάβει υπόψη εάν ο στόχος της είναι να ταπεινώσει και αποδομήσει το σχετικό πρόσωπο και εάν, όσο αφορά τις συνέπειες, επηρεάζει αρνητικά την προσωπικότητά του/της με τρόπο ασύμβατο με το Άρθρο 3 (βλ. υπόθεση Albert και Le Compte εναντίον Βελγίου, δικαστική απόφαση από 10 Φεβρουαρίου 1983, Σειρά Α, Αρ. 58, σελ. 13 παρ.22). Προκειμένου για

σύλληψη ή κράτηση σε σχέση με δικαστικές διαδικασίες οι οποίες είναι υποτιμητικές εντός της έννοιας του Άρθρου 3, η ταπείνωση ή η αποδόμηση την οποία προκαλεί πρέπει να είναι ειδικού επιπέδου και σε κάθε περίπτωση διαφορετική από τον συνήθη βαθμό ταπείνωσης ο οποίος ενυπάρχει στην σύλληψη ή την κράτηση (βλ. αναλογικά, υπόθεση *Raninen* εναντίον Φινλανδίας, δικαστική απόφαση από 16 Δεκεμβρίου 1997, Εκθέσεις 1997-VII σελ. 2821-22, παρ.55).

182. Η τοποθέτηση χειροπέδων, μια από τις μορφές μεταχείρισης η οποία καταγγέλλεται στην παρούσα υπόθεση, δεν εγείρει συνήθως ζήτημα σύμφωνα με το Άρθρο 3 της Σύμβασης όταν έχει επιβληθεί σχετικά με νόμιμη σύλληψη ή κράτηση και δεν εμπεριέχει τη χρήση βίας ή δημόσιας έκθεσης, υπερβαίνοντας αυτό που λογικά θεωρείται απαραίτητο υπό τις δεδομένες συνθήκες. Από την άποψη αυτή, είναι σημαντικό, για παράδειγμα, εάν υπάρχει ή δεν υπάρχει λόγος να πιστεύεται ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο θα αντιστεκόταν στη σύλληψη ή θα προσπαθούσε να αποδράσει ή να προκαλέσει τραυματισμό ή ζημία. Επιπρόσθετα η δημόσια φύση της μεταχείρισης ή το απλό γεγονός ότι το θύμα έχει ταπεινωθεί στα δικά του μάτια μπορεί να συνιστά σχετικό παράγοντα (βλ. *Tyger* εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση από 25 Απριλίου 1978, Σειρά Α αρ. 26, σελ. 16, παρ.32 και υπόθεση *Raninen* όπως προαναφέρεται, σελ. 2822, παρ.56).

183. Η τεχνητή αποστέρηση της όρασης από κρατούμενους με κάλυψη των ματιών για μακρές περιόδους στη διάρκεια περισσότερων ημερών, μπορεί, όταν συνδυάζεται με άλλη κακόμεταχείριση, να τους υποβάλλει σε έντονη ψυχολογική και σωματική πίεση. Το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει το αποτέλεσμα αυτής της μεταχείρισης υπό τις ειδικές συνθήκες κάθε περίπτωσης (βλ. αναλογικά, υπόθεση *Salman* εναντίον Τουρκίας (GC) αρ. 21986/93 παρ.132, ΕΣΔΑ 2000-VII).

(β) Εφαρμογή των ως άνω αρχών στην προκείμενη υπόθεση

184. Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης έχει εξετάσει τα πορίσματα του Τομέα και, σε περίπτωση απουσίας πρόσθετων επιχειρημάτων από τους διαδίκους προς υποστήριξη των απόψεών τους, τα υιοθετεί :

«... Ο αιτών πιάστηκε να φορέσει χειροπέδες από τη στιγμή της σύλληψής του από τις Τουρκικές δυνάμεις ασφαλείας επί του αεροσκάφους μέχρι την άφιξή του στη φυλακή στη νήσο Imrali. (Το Δικαστήριο) ακόμη επισημαίνει ότι ήταν ύποπτος ως ο αρχηγός ενός ένοπλου αποσχιστικού κινήματος το οποίο ασχολείτο με τον ένοπλο αγώνα εναντίον των Τουρκικών δυνάμεων ασφαλείας και ότι εθεωρείτο επικίνδυνος. Το δικαστήριο αποδέχεται το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι ο μόνος λόγος που ζητήθηκε από τον αιτούντα να φορέσει χειροπέδες ως ένα από τα μέτρα ασφαλείας τα οποία ελήφθησαν στη διάρκεια της φάσης σύλληψης, ήταν να τον εμποδίσουν από την προσπάθεια απόδρασης ή πρόκλησης τραυματισμού ή βλάβης στον εαυτό του ή άλλους.

...Όσον αφορά την κάλυψη των ματιών του αιτούντα στη διάρκεια του ταξιδιού του από την Κένυα στην Τουρκία, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι αυτό ήταν ένα μέτρο το οποίο ελήφθη από τα μέλη των δυνάμεων ασφαλείας προκειμένου να αποφύγουν να αναγνωριστούν από τον αιτούντα. Επίσης θεώρησαν ότι αυτό ήταν μέσο πρόληψης του αιτούντα από την προσπάθεια να αποδράσει ή να τραυματίσει τον εαυτό του ή άλλους. Ο αιτών δεν ανακρίθηκε από τις δυνάμεις ασφαλείας όταν του κάλυψαν τα μάτια. Το Δικαστήριο αποδέχεται την εξήγηση της Κυβέρνησης ότι ο σκοπός αυτού του προληπτικού μέτρου δεν ήταν να ταπεινώσει ή αποδομήσει τον αιτούντα αλλά να διασφαλίσει ότι η μετάβαση θα προχωρούσε ομαλά και αναγνωρίζει ότι, δεδομένου του χαρακτήρα του αιτούντα και της αντίδρασης στη σύλληψή του, ήταν αναγκαία σημαντικός βαθμός επιμέλειας και δέοντα προληπτικά μέτρα εάν ήθελαν η επιχείρηση να έχει επιτυχία.

... Η άποψη του Δικαστηρίου επ' αυτού δεν έχει αλλάξει από το γεγονός ότι ο αιτών φωτογραφήθηκε φορώντας κάλυμμα ματιών στο αεροσκάφος

το οποίο τον μετέφερε πίσω στην Τουρκία. Τονίζει ότι υπήρξαν φόβοι για τη ζωή του αιτούντα μετά τη σύλληψη και οι φωτογραφίες τις οποίες η Κυβέρνηση είπε ότι προορίζονταν για χρήση από την αστυνομία, εξυπηρετούσαν για να καθυσυχάσουν όσους ανησυχούσαν για την καλή του κατάσταση. Το Δικαστήριο επισημαίνει τέλος ότι ο αιτών δεν φορούσε κάλυμμα ματιών όταν φωτογραφήθηκε στην Τουρκία, λίγο πριν τη μεταφορά του στη φυλακή.

... Ο αιτών είπε ότι βρισκόταν υπό νάρκωση όταν μεταφερόταν από την Κένυα στην Τουρκία, με τα ναρκωτικά να του έχουν χορηγηθεί είτε στην Ελληνική πρεσβεία στο Ναϊρόμπι πριν την επιβίβασή του στο αεροσκάφος είτε εντός του αεροσκάφους που τον είχε μεταφέρει στην Τουρκία. Η Κυβέρνηση απέρριψε τον τελευταίο ισχυρισμό. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν υπήρχε καμία απόδειξη στην δικογραφία η οποία να στοιχειοθετούσε τον ισχυρισμό ότι οι Τουρκικές δυνάμεις ασφαλείας χορήγησαν ναρκωτικά στον αιτούντα. Εφόσον ο αιτών επίσης φαίνεται να πιστεύει ότι η πλέον πιθανή εξήγηση είναι να έλαβε ναρκωτικά πριν να επιβιβαστεί στην πτήση από Ναϊρόμπι προς Τουρκία, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο ισχυρισμός αυτός εναντίον των Τούρκων αξιωματούχων δεν είχε αποδειχθεί.

.... Περαιτέρω, στην ακροαματική διαδικασία της 31^{ης} Μαΐου 1999, ο αιτών δήλωσε στο Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας : «Από τη στιγμή της σύλληψής μου έως τώρα δεν έχω υποστεί βασανιστήρια, κακή μεταχείριση ή λεκτικές ύβρεις». Ενώ η ευαισθησία του αιτούντα εκείνη τη χρονική στιγμή ως αποτέλεσμα του ότι βρισκόταν σε δίκη για αδίκημα που επισύρει θανατική ποινή σημαίνει ότι εκείνη η δήλωση από μόνη της δεν αποδεικνύει τα γεγονότα με αδιαμφισβήτητο τρόπο, όντως υποστηρίζει τους ισχυρισμούς της Κυβέρνησης.

... Τέλος, εφόσον η σύλληψη του αιτούντα σύμφωνα με το Τουρκικό δίκαιο ήταν νόμιμη, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποδεχθεί τον ισχυρισμό του αιτούντα ότι η «απαγωγή» του στο εξωτερικό εξαιτίας των πολιτικών

του πεποιθήσεων συνιστούσε απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση εντός της έννοιας του Άρθρου 3.

... Έτσι έχοντας τα πράγματα, το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν έχει αποδειχθεί «πέραν κάθε εύλογης αμφιβολίας» ότι η σύλληψη του αιτούντα και οι συνθήκες υπό τις οποίες εκείνος μεταφέρθηκε από την Κένυα στην Τουρκία υπερέβαλλαν τον συνήθη βαθμό ταπείνωσης ο οποίος εμπεριέχεται σε κάθε σύλληψη και κράτηση ή έφθασαν στο ελάχιστο επίπεδο βαρύτητας που απαιτείται για την εφαρμογή του Άρθρου 3 της Σύμβασης.»

185. Συνεπώς δεν υπήρξε καμία παραβίαση του Άρθρου 3 από την άποψη αυτή.

Β. Συνθήκες Κράτησης στο Νησί Imrali

1. Τα επιχειρήματα του αιτούντα

186. Ο αιτών δαφώνησε με το πόρισμα του Τομέα ότι οι συνθήκες της κράτησής του στο νησί του Imrali δεν παραβίαζαν το Άρθρο 3. Προέβαλε ότι οι συνθήκες ήταν απάνθρωπες εντός της έννοιας του Άρθρου 3 ή τουλάχιστον εμπεριείχαν δυσανάλογη παρέμβαση στην άσκηση των δικαιωμάτων του σύμφωνα με το Άρθρο 8. Εκείνος ήταν ο μόνος τρόφιμος της φυλακής για περισσότερο από πέντε έτη και η κοινωνική του απομόνωση χειροτέρευσε από την απαγόρευση να έχει μια τηλεόραση ή να επικοινωνεί μέσω τηλεφώνου καθώς και από το πρακτικό εμπόδιο ανεπαρκών θαλάσσιων διευκολύνσεων το οποίο ετίθετο στις επισκέψεις των δικηγόρων του και μελών της οικογένειάς του. Ο αιτών τόνισε ότι οι συστάσεις του CPT για μειωμένη απομόνωση δεν είχαν ακολουθηθεί από τις αρχές των φυλακών. Οι συνθήκες της φυλακής του ήταν, κατά τους ισχυρισμούς του, πιο σκληρές από εκείνες άλλων κρατουμένων.

Ο αιτών είπε ότι η υγεία του είχε χειροτερεύσει ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων καιρικών συνθηκών οι οποίες επικρατούσαν στο νησί του Imrali και ότι η επιμονή της Κυβέρνησης να τον κρατά σε εκείνη τη φυλακή αφορούσε περισσότερο την κατασταλτική της στάση παρά την

ασφάλεια. Δεν υπήρχε καμία δικαιολογία για την άρνηση της Κυβέρνησης να τον μεταφέρει σε συνθήκη φυλακή ή να επιτρέψει σε επισκέπτες να ταξιδέψουν στο νησί με ελικόπτερο.

2. Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

187. Η Κυβέρνηση κάλεσε το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης να επικυρώσει το πόρισμα του Τομέα ότι οι συνθήκες κράτησης του αιτούντα στο νησί του Imrali δεν παραβίαζαν το Άρθρο 3. Τόνισαν ότι ο αιτών δεν είχε σε καμία φάση κρατηθεί σε περιορισμό εντός του κελιού. Ελάμβανε επισκέψεις από τους δικηγόρους του και μέλη της οικογένειάς του κάθε εβδομάδα. Οι αντίξοες καιρικές συνθήκες τον χειμώνα 2002-2003 οι οποίες ευθύνοναν για την ακύρωση κάποιων επισκέψεων ήταν κάτι ιδιαίτερα ασυνήθιστο.

188. Η Κυβέρνηση προσκόμισε φωτογραφίες οι οποίες στους ισχυρισμούς του έδειχναν το κελί του αιτούντα να είναι κατάλληλα επιπλωμένο. Τόνισαν ότι ο αιτών είχε δικαστεί και καταδικαστεί ως ο επικεφαλής μιας μεγάλης ένοπλης αποσχιστικής οργάνωσης η οποία συνέχιζε να τον θεωρεί τον αρχηγό της. Όλοι οι περιορισμοί οι οποίοι τέθηκαν στις τηλεφωνικές του επικοινωνίες είχαν σκοπό να εμποδίσουν τον αιτούντα να συνεχίζει να διοικεί την οργάνωση από το κελί της φυλακής του και ότι αυτό ήταν ένα ζήτημα εθνικής ασφάλειας. Ωστόσο, μπορούσε να διαβάζει βιβλία και ημερήσιες εφημερίδες της επιλογής του και να ακούει ραδιόφωνο. Κανένας περιορισμός δεν είχε τεθεί στις γραπτές επικοινωνίες του με τον έξω κόσμο. Ως προς την υγεία του αιτούντα, εξεταζόταν συχνά από γιατρούς και ψυχολόγους, των οποίων οι καθημερινές ιατρικές εκθέσεις αποστέλλονταν στο Δικαστήριο σε τακτική βάση.

189. Η Κυβέρνηση διαβεβαίωσε ότι ο αιτών αντιμετωπίστηκε με αυστηρή συμμόρφωση με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα τα οποία διέπουν τις συνθήκες κράτησης. Στις υποθέσεις όπου το Δικαστήριο είχε κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3, οι συνθήκες κράτησης ήταν πολύ χειρότερες από εκείνες στην υπόθεση του κ. Οτσαλάν (για παράδειγμα, Poltoratskiy

εναντίον Ουκρανίας, αρ. 38812/97, ΕΣΔΑ 2003-V και Kuznetsov εναντίον Ουκρανίας, αρ. 39042/97, από 29 Απριλίου 2003).

3. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

190. Το Δικαστήριο πρέπει πρώτα να καθορίσει το χρονικό διάστημα της κράτησης του αιτούντα για να ληφθεί υπόψη κατά την εξέταση των καταγγελιών του σύμφωνα με το Άρθρο 3. Τονίζει ότι η «υπόθεση» η οποία παραπέμφθηκε στο Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης ασπάζεται κατ'αρχήν όλες τις πλευρές της αίτησης η οποία έχει προηγούμενα εξεταστεί από τον Τομέα κατά την απόφασή του, το εύρος της δικαιοδοσίας του στην «υπόθεση» το οποίο περιορίζεται μόνο από την απόφαση του Τομέα επί του παραδεκτού (βλ. αναλογικά K.& T. εναντίον Φινλανδίας (GC) αρ. 25702/94, παρ. 139-41, ΕΣΔΑ 2001-VII, Kingsley εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου (GC) αρ. 35605/97 παρ.34 ΕΣΔΑ 2002-IV, Goc εναντίον Τουρκίας (GC) 36590/97, παρ. 35-37, ΕΣΔΑ 2002-V και Refah Partisi (Κόμμα Ευημερίας) και Άλλοι εναντίον Τουρκίας (GC) με αρ. 41340/98, 41342/98, 41343/98 και 41344/98 παρ.56, ΕΣΔΑ 2003-II). Πιο συγκεκριμένα, εντός της έννοιας η οποία οριοθετείται από την απόφαση επί του παραδεκτού της αίτησης, το Δικαστήριο μπορεί να χειριστεί οποιοδήποτε πραγματικό ή νομικό ζήτημα το οποίο προκύπτει στη διάρκεια των διαδικασιών ενώπιόν του (βλ. μεταξύ πολλών άλλων αρχών, Guerra & Άλλοι εναντίον Ιταλίας, δικαστική απόφαση από 19 Φεβρουαρίου 1998, Εκθέσεις 1998-I, σελ. 223 παρ. 44, Chahal όπως προαναφέρεται, σελ. 1856 παρ. 86 και Ahmed εναντίον Αυστρίας, δικαστική απόφαση από 17 Δεκεμβρίου 1996, Εκθέσεις 1996-VI, σελ. 2207, παρ.43). Δεν υπάρχει καμία δικαιολογία για τον αποκλεισμό από το εύρος γενικής δικαιοδοσίας, γεγονότων τα οποία συνέβησαν έως την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης του Τμήματος Μείζονος Σύνθεσης, αρκεί αυτά να συνδέονται άμεσα με τις καταγγελίες οι οποίες κυρήχθηκαν παραδεκτές.

Περαιτέρω, στην προκείμενη περίπτωση ο αιτών είχε ήδη προβεί στην υποβολή προτάσεων στις ακροαματικές διαδικασίες ενώπιον του Τομέα, εκθέτοντας τα επιχειρήματά του επί των συνεπειών τις οποίες η παρατεταμένη κοινωνική του απομόνωση ήταν πιθανό να έχει.

Το Δικαστήριο ως εκ τούτου θα λάβει υπόψη τις συνθήκες κράτησης του αιτούντα μεταξύ 16^{ης} Φεβρουαρίου 1999 και της ημερομηνίας που υιοθετήθηκε η παρούσα απόφαση. Το γεγονός ότι ο αιτών έχει στο μεταξύ καταθέσει μια νέα αίτηση σχετικά με το τελευταίο τμήμα της κράτησής του δεν αλλάζει αυτή τη θέση.

191. Πλήρης αισθητηριακή απομόνωση συνδεδεμένη με συνολική κοινωνική απομόνωση μπορεί να καταστρέψει την προσωπικότητα και συνιστά μορφή απάνθρωπης μεταχείρισης η οποία δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από τις προϋποθέσεις ασφάλειας ή οποιουδήποτε άλλου λόγου. Από την άλλη πλευρά η απαγόρευση επικοινωνίας με άλλους κρατούμενους για λόγους ασφαλείας, πειθαρχίας ή προστασίας δεν ανάγεται αφεαυτής σε απάνθρωπη μεταχείριση ή τιμωρία (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, Messina εναντίον Ιταλίας (αρ. 2) (Αποφ.) αρ. 25498/94, ΕΣΔΑ 1999-V).

192. Στην παρούσα υπόθεση, είναι αλήθεια ότι η κρατηση του αιτούντα έθεσε εξαιρετικές δυσκολίες στις Τουρκικές αρχές. Ο αιτών ως αρχηγός ενός πολύ μεγάλου, ένοπλου αποσχιστικού κινήματος, θεωρείται στην Τουρκία ως ο πλέον επικίνδυνος τρομοκράτης στη χώρα. Αντιδράσεις στη σύλληψή του και διαφορετικές γνώμες οι οποίες ήλθαν στο φως εντός του ίδιου του δικού του κινήματος δείχνουν ότι η ζωή του βρίσκεται πραγματικά σε κίνδυνο. Συνιστά επίσης εύλογο τεκμήριο ότι οι υποστηρικτές του θα επιδιώξουν να τον βοηθήσουν να αποδράσει από τη φυλακή. Υπό αυτές τις συνθήκες είναι κατανοητό ότι οι Τουρκικές αρχές θα το έκριναν απαραίτητο να λάβουν έκτακτα μέτρα ασφαλείας για την κράτηση του αιτούντα.

193. Το κελί φυλακής του αιτούντα είναι αδιαμφισβήτητα επιπλωμένο σε ανεπίληπτο επίπεδο. Από τις φωτογραφίες οι οποίες βρίσκονται στην κατοχή του και τα πορίσματα των εκπροσώπων του CPT οι οποίοι επιθεώρησαν τη φυλακή του αιτούντα στη διάρκεια της επίσκεψής τους στην Τουρκία από τις 2 έως τις 14 Σεπτεμβρίου 2001, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το κελί που κατέχει ο αιτών μόνος είναι αρκετά μεγάλο για να φιλοξενεί έναν κρατούμενο και επιπλωμένο με κρεβάτι, τραπέζι, πολυθρόνα και ράφια βιβλίων. Επίσης έχει κλιματισμό, εγκαταστάσεις μπάνιου και τουαλέτας και παράθυρο το οποίο βλέπει σε εσωτερικό προαύλιο. Ο αιτών εμφάνεται να βρίσκεται υπό ιατρική παρακολούθηση οποία είναι και αυστηρή και τακτική. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι αυτές οι συνθήκες δεν εγείρουν κανένα ζήτημα βάσει του Άρθρου 3 της Σύμβασης.

194. Περαιτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο αιτών δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κρατείται σε αισθητηριακή απομόνωση ή σε περιορισμο στο κελί του. Είναι αλήθεια ότι, ως ο μόνος κρατούμενος, η μόνη επαφή του είναι με το προσωπικό της φυλακής. Έχει βιβλία, εφημερίδες και ραδιόφωνο στη διάθεσή του. Δεν έχει πρόσβαση σε τηλεοπτικά προγράμματα ή τηλέφωνο. Ωστόσο, επικοινωνεί με τον εξωτερικό κόσμο με επιστολές. Βλέπει γιατρό καθημερινά και τους δικηγόρους του και μέλη της οικογένειάς του μια φορά την εβδομάδα (οι δικηγόροι του επιτρέπονται να τον βλέπουν δύο φορές την εβδομάδα στη διάρκεια της δίκης). Οι δυσκολίες στην απόκτηση πρόσβασης στην Φυλακή Imrali υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες εμφανίζονται να έχουν επιλυθεί καθώς παρασχέθηκε στις αρχές των φυλακών ένα κατάλληλο σκάφος στα τέλη του 2004.

195. Το Δικαστήριο επισημαίνει τις συστάσεις του CPT ότι η σχετική κοινωνική απομόνωση του αιτούντα δεν έπρεπε να επιτραπεί να συνεχιστεί για πολύ καιρό και ότι οι συνέπειές της έπρεπε να μετριαστούν με την παροχή σε αυτόν πρόσβασης σε τηλεόραση και σε τηλεφωνικές επικοινωνίες με τους δικηγόρους του και τους στενούς συγγενείς του. Ωστόσο, όπως και ο Τομέας, έτσι και το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης

λαμβάνει επίσης υπόψη προσεκτικά τις ανησυχίες της Κυβέρνησης ότι ο αιτών μπορεί να επιδιώξει να εκμεταλλευθεί τις επικοινωνίες με τον έξω κόσμο για να ανανεώσει τις επαφές του με μέλη του ένοπλου αποσχιστικού κινήματος του οποίου ήταν ηγέτης. Αυτές οι ανησυχίες δεν μπορούν να θεωρηθούν αβάσιμες. Ένας πρόσθετος παράγοντας είναι ο φόβος της Κυβέρνησης ότι θα ήταν δύσκολο να προστατευθεί η ζωή του αιτούντα σε μια συνηθισμένη φυλακή.

196. Ενώ συνάδουν με τις συστάσεις του CPT ότι οι μακροχρόνιες συνέπειες της σχετικής κοινωνικής απομόνωσης του αιτούντα θα έπρεπε να μετριαστούν με την παροχή σε εκείνον πρόσβασης στις ίδιες ανέσεις όπως άλλοι κρατούμενοι υψηλής ασφαλείας στην Τουρκία, όπως τηλεόραση και τηλεφωνική επαφή με την οικογένειά του, το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης συμφωνεί με τον Τομέα ότι οι γενικές συνθήκες υπό τις οποίες εκείνος εκρατείτο στη φυλακή του Imrali δεν έχουν μέχρι στιγμής φθάσει στο ελάχιστο επίπεδο βαρύτητας το οποίο απαιτείται για να συνιστούν ταπεινωτική μεταχείριση εντός της έννοιας του Άρθρου 3 της Σύμβασης. Συνεπώς, δεν υπήρχε καμία παραβίαση εκείνης της διάταξης σχετικά με αυτό το θέμα.

V. ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 34 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

197. Ο αιτών κατήγγειλε ότι είχε εμποδιστεί στην άσκηση του δικαιώματός του ατομικής αίτησης εφόσον οι δικηγόροι του στο Άμστερνταμ δεν είχαν λάβει άδεια να επικοινωνήσουν μαζί του μετά τη σύλληψή του και η Κυβέρνηση είχε καθυστερήσει να απαντήσει στο αίτημα του Δικαστηρίου για ενημέρωση. Προέβαλλε παράβαση του Άρθρου 34 της Σύμβασης το οποίο έχει ως εξής :

« Το Δικαστήριο μπορεί να λάβει αιτήσεις από οποιοδήποτε πρόσωπο, μη κυβερνητική οργάνωση ή ομάδα ατόμων οι οποίοι ισχυρίζονται ότι είναι θύμα παραβίασης από κάποιον από τα Υψηλά Συμβεβλημένα Κράτη, των δικαιωμάτων που ορίζονται στη Σύμβαση ή τα Πρωτόκολλα αυτής. Τα

Υψηλά Συμβεβλημένα Κράτη, αναλαμβάνουν να μην εμποδίσουν με κανέναν τρόπο την αποτελεσματική άσκηση αυτού του δικαιώματος.»

198. Η Κυβέρνηση ζήτησε από το Δικαστήριο να απορρίψει αυτούς τους ισχυρισμούς.

199. Το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφασίσει εάν τα δύο ζητήματα τα οποία τέθηκαν από τον αιτούντα πράγματι τον εμπόδισαν στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματός του άσκησης αίτησης.

200. Όσον αφορά την αδυναμία του να επικοινωνήσει με τους δικηγόρους του στο Άμστερνταμ μετά τη σύλληψή του, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι μια ομάδα εκπροσώπων αποτελούμενη από δικηγόρους επιλεγμένους από τον αιτούντα, περιλαμβάνοντας τους δικηγόρους στο Άμστερνταμ, επακόλουθα άσκησε αίτηση στο Δικαστήριο και εξέθεσε όλους τους ισχυρισμούς του αιτούντα σχετικά με το χρονικό διάστημα που εκείνος δεν είχε επαφή με τους δικηγόρους του. Δεν υπάρχει ως εκ τούτου, τίποτε που να υποδεικνύει ότι ο αιτών εμποδίστηκε στην άσκηση του δικαιώματός του ατομικής αίτησης σε κάποιον σημαντικό βαθμό.

201. Ως προς την καθυστέρηση της Κυβέρνησης να απαντήσει στο δεύτερο αίτημα του Τομέα για ενημέρωση, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, δυνάμει του Άρθρου 34 της Σύμβασης τα Συμβαλλόμενα Κράτη δεσμεύονται να απέχουν από κάθε πράξη ή παράλειψη η οποία μπορεί να εμποδίσει την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος ενός ατομικού αιτούντα να καταθέσει αίτηση. Μια αδυναμία από ένα Συμβαλλόμενο Κράτος να συμμορφωθεί με τα προσωρινά μέτρα πρόκειται να θεωρείται ότι εμποδίζει το Δικαστήριο από την αποτελεσματική εξέταση της καταγγελίας του αιτούντα και ότι εμποδίζει την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματός του και, ανάλογα, ως παραβίαση του Άρθρου 34 της Σύμβασης (βλ. Mamatkulov και Askarov εναντίον Τουρκίας (GC) αρ. 46827/99 και 46951/99, παρ.128 ΕΣΔΑ 2005-I). Ωστόσο, δυστυχώς, η αδυναμία της Κυβέρνησης να παρέχει τις πληροφορίες οι οποίες ζητήθηκαν από το Δικαστήριο νωρίτερα δεν εμπόδισε, υπό τις ειδικές

συνθήκες της υπόθεσης, τον αιτούντα από την έκθεση των καταγγελιών του σχετικά με τις ποινικές δικαστικές διαδικασίες οι οποίες διεξήχθησαν εναντίον του. Ανάλογα ο αιτών δεν εμποδίστηκε στην άσκηση του δικαιώματός του ατομικής αίτησης.

202. Συμπερασματικά, δεν υπήρξε καμία παραβίαση του Άρθρου 34 στο τέλος της Σύμβασης.

VI. ΑΛΛΕΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ

203. Στηριζόμενος στα ίδια γεγονότα ο αιτών επίσης ισχυρίστηκε παραβίαση των Άρθρων 7,8,9,10,13,14 και 18 της Σύμβασης λαμβανομένων ατομικά ή σε συνδυασμό με τις ως άνω αναφερόμενες διατάξεις της Σύμβασης.

204. Επαναλαμβάνοντας τα επιχειρήματα τα οποία ορίζονται παραπάνω σχετικά με τις άλλες καταγγελίες, η Κυβέρνηση προέβαλλε ότι αυτές οι καταγγελίες επίσης ήταν αβάσιμες και έπρεπε να απορριφθούν.

205. Ο αιτών επιθυμούσε να επιδιώξει την ευόδωση των καταγγελιών του.

206. Έχοντας εξετάσει τις καταγγελίες οι οποίες συμπτωματικά δεν εκτίθενται με καμία λεπτομέρεια στις προτάσεις του αιτούντα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι αυτές έχουν ουσιαστικά την ίδια πραγματική βάση με τις καταγγελίες τις οποίες έχει εξετάσει σε προηγούμενα τμήματα της παρούσας δικαστικής απόφασης.

Συνεπώς θεωρεί ότι δεν είναι απαραίτητη καμία χωριστή εξέταση των καταγγελιών σύμφωνα με τα Άρθρα 7,8,9, 10, 13, 14 και 18 της Σύμβασης λαμβανομένων ατομικά ή σε συνδυασμό με τα Άρθρα 2, 3, 5 και 6.

VII. ΑΡΘΡΑ 46 και 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

A. Άρθρο 46 της Σύμβασης

207. Το Άρθρο 46 της Σύμβασης προβλέπει :

- «1.Τα Υψηλά Συμβεβλημένα Κράτη δεσμεύονται να τηρούν την τελική απόφαση του Δικαστηρίου σε κάθε υπόθεση στην οποία υπήρξαν διάδικοι.
- 2.Η τελική απόφαση του Δικαστηρίου θα μεταβιβάζεται στην Επιτροπή Υπουργών η οποία θα επιβλέπει την εκτέλεση.»

208. Στην περίπτωση που το Δικαστήριο έκρινε παραβίαση του Άρθρου 6, ο αιτών ζήτησε επανάληψη της δίκης από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο στο οποίο θα μπορούσε να απολαύσει πλήρη δικαιώματα υπεράσπισης. Στην περίπτωση που το Δικαστήριο έκρινε παραβίαση του Άρθρου 3 εξαιτίας των συνθηκών κράτησής του, εκείνος ζήτησε μεταφορά στην ηπειρωτική χώρα και τη διευκόλυνση της επικοινωνίας με άλλους κρατούμενους, μέλη της οικογένειάς του και δικηγόρους του.

209. Ενώ επαναβεβαίωναν την άποψή τους ότι δεν είχε υπάρξει παραβίαση των διατάξεων της Σύμβασης στην οποία να στηρίζεται ο αιτών, η Κυβέρνηση προέβαλλε εναλλακτικά, ότι κάποιο πόρισμα περί παραβίασης μπορούσε να συνιστά από μόνο του επαρκή αιτιολόγηση για τον αιτούντα.

210. Ως προς τα συγκεκριμένα μέτρα τα οποία ζητήθηκαν από τον αιτούντα, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι οι αποφάσεις του είναι κυρίως αναγνωριστικής φύσης και ότι, γενικά, έγκειται κυρίως στο ενδιαφερόμενο Κράτος να επιλέξει, υπό τον όρο εποπτείας από την Επιτροπή Υπουργών, τα μέσα τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στην εσωτερική του νόμιμη τάξη προκειμένου να εκπληρώσει την υποχρέωσή του βάσει του Άρθρου 46 της Σύμβασης (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, Assanidze εναντίον Γεωργίας (GC) αρ. 71503/01, παρ.202, ΕΣΔΑ 2004-II, Scozzari & Giunta εναντίον Ιταλίας (GC) αρ. 39221/98 και 41963/98 παρ.249 ΕΣΔΑ 2000-VIII και Brumarescu εναντίον Ρουμανίας (δίκαιη ικανοποίηση) (GC) αρ. 28342/95 παρ.20, ΕΣΔΑ 2001-I).

Ωστόσο, κατ'εξαίρεση, με σκοπό να βοηθήσει το εναγόμενο Κράτος να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του με βάση το Άρθρο 46, το Δικαστήριο θα επιδιώξει να υποδείξει το είδος των μέτρων τα οποία πρέπει να ληφθούν προκειμένου να τεθεί ένα τέλος σε μια συστημική κατάσταση την οποία εκείνο έχει κρίνει ότι υπάρχει. Υπό αυτές τις συνθήκες, μπορεί να προτείνει διάφορες επιλογές και να αφήσει την επιλογή του μέτρου και της εφαρμογής του στη διακριτική ευχέρεια του ενδιαφερόμενου Κράτους (βλ.

Broniowski εναντίον Πολωνίας (GC), αρ. 31443/96 παρ.194, ΕΣΔΑ 2004-V).

Σε άλλες εξαιρετικές περιπτώσεις, η φύση της παραβίασης που κρίθηκε μπρεί να είναι τέτοια ώστε να μην αφήνει καμία πραγματική επιλογή ως προς τα μέτρα τα οποία απαιτούνται για την αποκατάστασή της και το Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει να υποδείξει μόνο ένα τέτοιο μέτρο (βλ. Assanidze όπως προαναφέρεται, παρ.202).

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο υποθέσεων εναντίον της Τουρκίας σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία των εθνικών δικαστηρίων ασφαλείας, τα Τμήματα του Δικαστηρίου υπέδειξαν σε συγκεκριμένες αποφάσεις οι οποίες εκδόθηκαν μετά την απόφαση του Δικαστηρίου επί της παρούσης υπόθεσης ότι, καταρχήν, η πλέον κατάλληλη μορφή επανόρθωσης θα ήταν να δοθεί στον αιτούντα μια επανάληψη της δίκης χωρίς καθυστέρηση εάν εκείνος/εκείνη το ζητήσει (βλ. μεταξύ άλλων αρχών, Gencel εναντίον Τουρκίας, αρ. 53431/99 παρ.27, 23 Οκτωβρίου 2003). Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι ένα Τμήμα του Δικαστηρίου έχει υιοθετήσει παρόμοια στάση σε μια υπόθεση εναντίον της Ιταλίας όπου το πόρισμα περί παραβίασης των εγγυήσεων δικαιοσύνης που περιέχονται στο Άρθρο 6 δεν σχετιζόταν με την έλλειψη ανεξαρτησίας ή αμεροληψίας των εσωτερικών δικαστηρίων (βλ. Somogyi εναντίον Ιταλίας, αρ. 67972/01 παρ.86 ΕΣΔΑ 2004-IV).

Το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης επικυρώνει τη γενική προσέγγιση η οποία υιοθετείται στην ως άνω αναφερόμενη νομολογία. Λαμβάνει υπόψη ότι, όπου ένα άτομο, όπως στην προκείμενη περίπτωση, έχει καταδικαστεί από ένα δικαστήριο το οποίο δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας της Σύμβασης, μια επανάληψη δίκης ή επανέναρξη της υπόθεσης εάν ζητηθεί, αντιπροσωπεύει καταρχήν έναν κατάλληλο τρόπο επανόρθωσης της παραβίασης. Ωστόσο, τα συγκεκριμένα επανορθωτικά μέτρα εάν υπάρχουν, τα οποία απαιτήθηκαν από ένα εναγόμενο Κράτος, προκειμένου να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του εκ του Άρθρου 46 της

Σύμβασης, πρέπει να εξαρτώνται από τις συγκεκριμένες συνθήκες της ατομικής υπόθεσης και να κρίνονται υπό το πρίσμα των όρων της απόφασης του Δικαστηρίου σε εκείνη την υπόθεση και με τη δέουσα προσοχή στην ως άνω νομολογία του Δικαστηρίου.

Β. Άρθρο 41 της Σύμβασης

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι έχει υπάρξει παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων αυτής και εάν το εσωτερικό δίκαιο του σχετιζόμενου Υψηλά Συμβεβλημένου Κράτους επιτρέπει μόνο μερική επανόρθωση, το Δικαστήριο, εάν είναι απαραίτητο, θα αποδώσει δίκαιη ικανοποίηση στον ζημιωθέντα διάδικο.»

1. Ζημία

212. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο αιτών δεν προέβαλε καμία απαίτηση σχετικά με χρηματική ή μη χρηματική ζημία και συμπεράνει ότι οποιαδήποτε ζημία την οποία ο αιτών μπορεί να έχει υποστεί έχει επαρκώς αποζημιωθεί από τα πορίσματά του περί παραβίασης των Άρθρων 3 (όσον αφορά την επιβολή της θανατικής ποινής μετά από μια μη δίκαιη δίκη), 5 και 6 της Σύμβασης.

2. Κόστη και Έξοδα

213. Στη διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον του Τομέα, ο αιτών ζήτησε αποζημίωση 1.123.933,96 ευρώ (EUR) για τα κόστη και έξοδα στα οποία είχε υποβληθεί για τους επτά δικηγόρους και τρεις ασκουμένους οι οποίοι είχαν ενεργήσει για εκείνον εκτός Τουρκίας και τα κόστη και έξοδα για έξι από τους δικηγόρους του στην Τουρκία.

Ο Τομέας του επιδίκασε 100.000 ευρώ (EUR) υπό αυτόν τον τίτλο.

Ο αιτών ζήτησε επιπλέον 75.559,32 ευρώ (EUR) σχετικά με τις δικαστικές διαδικασίες σύμφωνα με το Άρθρο 43 της Σύμβασης. Εξήγησε ότι αυτό το ποσό αναλυόταν σε EUR 65.978,60 για την αμοιβή των δικηγόρων του και των βοηθών τους και EUR 9.580,72 για διάφορα έξοδα, όπως κόστη μετάφρασης και ταξιδιωτικά έξοδα.

214. Η Κυβέρνηση προέβαλε ότι αυτές οι απαιτήσεις ήταν εμφανώς παράλογες, ιδιαίτερα όσον αφορά το ποσό της αμοιβής των δικηγόρων.

215. Σύμφωνα με την καθιερωμένη νομολογία του Δικαστηρίου τα κόστη και τα έξοδα δεν επιδικάζονται σύμφωνα με το Άρθρο 41 εκτός εάν αποδεικνύεται ότι αυτά πράγματι προέκυψαν, ότι απαραίτητα προέκυψαν και ότι επίσης είναι εύλογα ως προς το ποσό (βλ. The Sunday Times εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου 9 Άρθρο 50), δικαστική απόφαση από 6 Νοεμβρίου 1980, Σειρά Α αρ. 38 σελ. 13 παρ.23). Περαιτέρω τα νομικά έξοδα μπορούν να αναζητηθούν μόνο στον βαθμό που σχετίζονται με την κριθείσα παραβίαση (βλ. Beyeler εναντίον Ιταλίας (δίκαιη ικανοποίηση) (GC) αρ. 33202/96, παρ.27, 28 Μαΐου 2002).

216. Στην προκειμένη υπόθεση το Δικαστήριο επισημαίνει ότι υποστηρίζει μερικές μόνο από τις καταγγελίες του αιτούντα βάσει της Σύμβασης. Επισημαίνει λοιπόν ότι όχι πάντα ούτε όλες οι συναντήσεις για τις οποίες οι δικηγόροι του αιτούντα απαίτησαν αποζημίωση, αναλώθηκαν μόνο για τις καταγγελίες σχετικά με τις οποίες κρίθηκε όντως παραβίαση.

217. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο αιτών θα πρέπει να αποζημιωθεί μόνο για τμήμα των εξόδων του που προέκυψαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της υπόθεσης, τις εφαρμοστέες κλίμακες αμοιβών στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Τουρκία και την περιπλοκότητα συγκεκριμένων θεμάτων τα οποία ηγέρθησαν από την αίτηση καθώς και αποφασίζοντας επί ισότιμης βάσης, το θεωρεί εύλογο να επιδικάσει στον αιτούντα EUR 120.000 σχετικά με τις καταγγελίες οι οποίες εκτέθηκαν από όλους τους νόμιμους εκπροσώπους τους. Το ποσό αυτό πρόκειται να καταβληθεί σε τραπεζικούς λογαριασμούς που θα οριστούν από τους εκπροσώπους του στην Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

3. Τόκοι Υπερημερίας

218. Το Δικαστήριο κρίνει σωστό οι τόκοι υπερημερίας να στηριχθούν στο οριακό επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, στο οποίο πρέπει να προστεθούν τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

1. Απορρίπτει ομόφωνα την προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης σχετικά με το Άρθρο 5 παρ.1, 3 και 4 της Σύμβασης.

2. Κηρύσσει ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 5 παρ.4 της Σύμβασης εξαιτίας της έλλειψης ένδικου μέσου με το οποίο ο αιτών θα είχε ζητήσει να κριθεί η νομιμότητα της κράτησής του υπό αστυνομική φύλαξη,

3. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν υπήρξε καμία παραβίαση του Άρθρου 5 παρ.1 της Σύμβασης λόγω της σύλληψης του αιτούντα

4. Κηρύσσει ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 5 παρ.3 της Σύμβασης εξαιτίας της παράλειψης να προσαχθεί ο αιτών ενώπιον δικαστή άμεσα μετά τη σύλληψη του,

5. Κηρύσσει με έντεκα ψήφους έναντι έξι, ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης στο ότι ο αιτών δεν δικάστηκε από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο,

6. Κηρύσσει ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης, λαμβανομένου σε συνδυασμό με το Άρθρο 6 παρ.3 (β) και (γ) στο ότι ο αιτών δεν έτυχε δίκαιης δίκης,

7. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 2 της Σύμβασης,

8. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 14 της Σύμβασης, λαμβανομένου σε συνδυασμό με το Άρθρο 2, όσον αφορά την εφαρμογή της θανατικής ποινής,

9. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης όσον αφορά την καταγγελία σχετικά με την εφαρμογή της θανατικής ποινής,

10. Κηρύσσει με δεκατρείς ψήφους έναντι τεσσάρων ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης όσον αφορά την επιβολή της θανατικής ποινής μετά από μη δίκαιη δίκη,
11. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης όσον αφορά τις συνθήκες υπό τις οποίες ο αιτών μεταφέρθηκε από την Κεννα στην Τουρκία,
12. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης του αιτούντα στο νησί Imrali,
13. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν είναι απαραίτητη καμία χωριστή εξέταση των υπόλοιπων καταγγελιών του αιτούντα σύμφωνα με τα Άρθρα 7, 8, 9, 10, 13, 14 και 18 της Σύμβασης, λαμβανομένων ατομικά ή σε συνδυασμό με τις ως άνω διατάξεις της Σύμβασης,
14. Κηρύσσει ομόφωνα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 34 στο τέλος της Σύμβασης,
15. Κηρύσσει ομόφωνα ότι τα πορίσματά του για παραβίαση των Άρθρων 3, 5 και 6 της Σύμβασης συνιστούν αφεαυτών επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για κάθε ζημία την οποία υπέστη ο αιτών,
16. Κηρύσσει ομόφωνα
- α) ότι το εναγόμενο Κράτος πρόκειται να καταβάλλει στους δικηγόρους του αιτούντα με τον τρόπο που ορίζεται στην παράγραφο 217 της παρούσας δικαστικής απόφασης, εντός τριών μηνών, για κόστη και έξοδα, το ποσό των EUR 120.000 (εκατόν είκοσι χιλιάδων ευρώ) τα οποία θα μετατραπούν στις νέες Τουρκικές λίρες ή λίρες στερλίνες ανάλογα με τον τόπο όπου θα γίνει η πληρωμή, στην ισοτιμία η οποία θα ισχύει την ημέρα του διακανονισμού συν οποιονδήποτε φόρο προστιθέμενης αξίας ο οποίος μπορεί να είναι χρεώσιμος,
- β) ότι από την λήξη του ως άνω αναφερόμενου τριμήνου μέχρι τον διακανονισμό θα οφείλεται απλό επιτόκιο επί του ως άνω ποσού σε ποσοστό ίσο με το οριακό επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής

Τράπεζας στη διάρκεια της περιόδου υπερημερίας, συν τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

17. Απορρίπτει ομόφωνα το υπόλοιπο τμήμα της απαίτησης του αιτούντα για δίκαιη ικανοποίηση.

Συνετάγη στην Αγγλική και τη Γαλλική γλώσσα και εκδόθηκε σε δημόσια εκδίκαση στο Κτίριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Στρασβούργο, στις 12 Μαΐου 2005.

Luzius WILDHABER

Πρόεδρος

Paul MAHONEY

Γραμματέας

Σύμφωνα με το Άρθρο 45 παρ.2 της Σύμβασης και τον Κανόνα 74 παρ.2 των Κανόνων του Δικαστηρίου, οι παρακάτω χωριστές γνώμες επισυνάπτονται στην παρούσα δικαστική απόφαση :

- α) εν μέρει σύμφωνη, εν μέρει διαφωνούσα γνώμη του κ. Garlicki,
- β) κοινή εν μέρει διαφωνούσα γνώμη των κ.κ. Wildhaber, Costa, Caflisch, Turmen, Garlicki και Borrego Borrego,
- γ) κοινή εν μέρει διαφωνούσα γνώμη των κ.κ. Costa, Caflisch, Turmen Borrego Borrego.

L.W.

P.J.M.

EN MEPEI SYMΦΩNH, EN MEPEI ΔΙΑΦΩΝΟΥΣΑ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ GARLICKI

I. Άρθρο 3

1. Γράφω την παρούσα χωριστή γνώμη επειδή πιστεύω ότι, στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο έπρεπε να είχε αποφασίσει, στο διατακτικό τμήμα της απόφασής του, ότι το Άρθρο 3 είχε παραβιαστεί επειδή οποιαδήποτε επιβολή θανατικής ποινής εκπροσωπεί αφ'εαυτής απάνθρωπη και

ταπεινωτική μεταχείριση η οποία απαγορεύεται από τη Σύμβαση. Έτσι, αν και σωστό, το συμπέρασμα της πλειοψηφίας ότι η επιβολή της θανατικής ποινής μετά από μια μη δίκαιη δίκη εκπροσωπεί παραβίαση του Άρθρου 3, μου εμφανίζεται ότι ελάχιστα διευθετεί το πραγματικό πρόβλημα.

2. Είναι αλήθεια ότι το συμπέρασμα της πλειοψηφίας ήταν επαρκές για να θεμελιώσει παραβίαση στην προκειμένη περίπτωση και ότι δεν ήταν απόλυτα απαραίτητο να παραχθεί κάποιο αυστηρό συμπέρασμα επί του – γενικότερου-σημείου του εάν η εφαρμογή της θανατικής ποινής θα έπρεπε πλέον να θεωρείται ως απάνθρωπη και ταπεινωτική συμπεριφορά αντίθετη στο Άρθρο 3 υπό όλες τις συνθήκες. Αποδέχομαι ότι υπάρχουν πολλές αρετές στη δικαστική αυτοσυγκράτηση αλλά δεν είμαι πεπεισμένος ότι η συγκεκριμένη ήταν η καλύτερη περίπτωση για την άσκηση αυτής.

Είμαι πλήρως ενημερος ότι το αρχικό κείμενο της Σύμβασης επέτρεπε την θανατική ποινή αρκεί να τηρούνταν οι εγγυήσεις που αναφέρονται στο Άρθρο 2 παρ.1. Είμαι επίσης ενήμερος ότι στην υπόθεση Soering εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου (δικαστική απόφαση από 7 Ιουλίου 198, Σειρά Α, αρ. 161) αυτό το Δικαστήριο αρνήθηκε να κηρύξει ότι το νέο διεθνές πλαίσιο του επέτρεπε να συμπεράνει ότι η εξαίρεση η οποία προβλέπεται στη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1 είχε καταργηθεί. Σήμερα το Δικαστήριο ενώ συμφωνεί ότι μπορεί να ειπωθεί ότι η θανατική ποινή σε καιρό ειρήνης έχει φθάσει να θεωρείται ως απαράδεκτη.... μορφή τιμωρίας η οποία δεν είναι πλέον επιτρεπτή σύμφωνα με το Άρθρο 2» (βλ. παρ. 163 της απόφασης), φαίνεται να έχει πεισθεί ότι δεν υπάρχει περιθώριο για τη θανατική ποινή ακόμη και εντός του αρχικού κειμένου της Σύμβασης. Αλλά συγχρόνως, έχει επιλέξει να μην εκφράσει τη θέση αυτή με καθολικά δεσμευτικό τρόπο. Κατά την άποψή μου, υπάρχουν κάποια επιχειρήματα τα οποία υποδεικνύουν ότι το Δικαστήριο μπορούσε και έπρεπε να έχει εμβαθύνει περισσότερο στην υπόθεση αυτή.

3. Πρώτα απ'όλα, φαίνεται να μην υπάρχει διαφωνία επί της ουσίας του προβλήματος. Το δικαστήριο είχε σαφέστατα δίκαιο όταν παρατήρησε ότι,

τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, τα εδάφη που περιέχονται στα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν καταστεί ζώνη απαλλαγμένη από τη θανατική ποινή και ότι μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε τώρα να ληφθεί ότι σηματοδοτεί τη συμφωνία των Συμβαλλομένων Κρατών να καταργήσουν ή τουλάχιστον να τροποποιήσουν, τη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1. Δεν είναι απαραίτητο να ανακεφαλαιώσουμε σε αυτό το σημείο όλες τις σχετικές εξελίξεις στην Ευρώπη. Εμφάνεται επαρκές να παραθέσουμε τη γνωμοδότηση του 2002 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης στην οποία υπενθύμισε ότι στις πλέον πρόσφατες αποφάσεις της «επανεπιβεβαίωσε τα πιστεύω της ότι η εφαρμογή της θανατικής ποινής συνιστά απάνθρωπη και ταπεινωτική τιμωρία και παραβίαση του πλέον θεμελιώδους δικαιώματος δηλαδή της ίδιας της ζωής και ότι η θανατική ποινή δεν έχει καμία θέση σε πολιτισμένες, δημοκρατικές κοινωνίες οι οποίες διέπονται από κανόνες δικαίου». Ετσι, σήμερα στο 2005, η καταδίκη της θανατικής ποινής έχει καταστεί απόλυτη και ακόμη και δικαιοσύνη μεγίστου βαθμού στη δίκη δεν μπορεί να νομιμοποιήσει την επιβολή μιας τέτοιας ποινής. Με άλλα λόγια, είναι πιθανό να συναχθεί ότι τα Κράτη Μέλη έχουν συμφωνήσει μέσω τα πρακτικής τους να τροποποιήσουν τη δεύτερη πρόταση του Άρθρου 2 παρ.1. Το μόνο πρόβλημα είναι ποιος θα έχει την εξουσία να δηλώσει με δεσμευτικό τρόπο ότι έχει πραγματοποιηθεί μια τέτοια τροποποίηση ; Οπότε, αυτό δεν είναι πρόβλημα ουσίας αλλά δικαιοδοσίας (αρμοδιότητας). Συνεπώς, το μόνο ζήτημα το οποίο απομένει είναι εάν το Δικαστήριο έχει το δικαίωμα να δηλώσει την εμφανή αλήθεια δηλαδή ότι η θανατική ποινή έχει πλέον καταστεί απάνθρωπη κα ταπεινωτική τιμωρία αφεαυτής.

4. Απαντώντας στο ερώτημα αυτό, είναι απαραίτητο να έχουμε υπόψη μας ότι η Σύμβαση ως διεθνής συνθήκη, θα πρέπει να εφαρμόζεται και ερμηνεύεται σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες διεθνούς δικαίου, ιδιαίτερα το Άρθρο 39 της Σύμβασης της Βιέννης. Αυτό υποδεικνύει ότι ο

μόνος τρόπος για την τροποποίηση της Σύμβασης είναι να ακολουθηθεί η «φυσιολογική διαδικασία τροποποίησης» (βλ. παράγραφο 103-04 της υπόθεσης Soering, όπως προαναφέρεται και τις παραγράφους 164-65 της παρούσας απόφασης).

Αλλά η Σύμβαση εκπροσωπεί μια πολύ διακριτή μορφή διεθνούς εγγράφου και - από πολλές απόψεις- η ουσία και η διαδικασία εφαρμογής ομοιάζει περισσότερο με εκείνα των εθνικών συνταγμάτων παρά εκείνα των «τυπικών» διεθνών συνθηκών. Το Δικαστήριο έχει πάντοτε δεχθεί ότι η Σύμβαση είναι ένα ζωντανό έγγραφο και πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα των συνθηκών της παρούσας ημέρας. Αυτό μπορεί να έχει ως συνέπεια (και στην πραγματικότητα έχει σε πολλές περιπτώσεις αυτή τη συνέπεια) τη δικαστική τροποποίηση της αρχικής έννοιας της Σύμβασης. Από την άποψη αυτή ο ρόλος του δικαστηρίου μας είναι πολύ διαφορετικός από τον ρόλο των εθνικών Συνταγματικών δικαστηρίων των οποίων η εντολή είναι όχι μόνο να υπερασπίζονται συνταγματικές διατάξεις επί ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά επίσης να τις αναπτύσσουν. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει επιδείξει μια τέτοια δημιουργική προσέγγιση στο κείμενο της Σύμβασης πολλές φορές κηρύσσοντας ότι τα δικαιώματα και οι ελευθερίες της Σύμβασης έχουν εφαρμογή σε καταστάσεις οι οποίες δεν αντιμετωπίζονταν από τους αρχικούς συντάκτες. Ετσι, είναι νόμιμο να υποτεθεί ότι για όσο διάστημα τα Κράτη Μέλη δεν έχουν με σαφήνεια απορρίψει μια συγκεκριμένη δικαστική ερμηνεία της Σύμβασης (όπως προκύπτει σε σχέση με την έκδοση αλλοδαπών, το οποίο κατέστη το θέμα ρύθμισης των Πρωτοκόλων 4 και 7), το Δικαστήριο έχει την εξουσία να καθορίσει την πραγματική σημασία των λέξεων και φράσεων οι οποίες εισήχθησαν στο κείμενο της Σύμβασης περισσότερο από πενήντα χρόνια πριν. Σε κάθε περίπτωση, και αυτή φαίνεται να είναι η κατάσταση σχετικά με τη θανατική ποινή, το Δικαστήριο μπορεί να το κάνει αυτό, όταν η ερμηνεία του παραμένει σε αρμονία με τις αξίες και τα πρότυπα τα οποία έχουν επικυρωθεί από τα Κράτη Μέλη.

5. Αυτό το Δικαστήριο δεν αρνήθηκε ποτέ ότι η «προσέγγιση ως ζωντανό έγγραφο» μπορεί να οδηγήσει σε δικαστική επιβολή νέων, αυστηρότερων κριτηρίων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, σε σχέση με τη θανατική ποινή, υιοθέτησε – στην υπόθεση Soering – ένα «δόγμα προτεραιότητας». Καθώς ανέφερα παραπάνω το Δικαστήριο έκρινε ότι, εφόσον τα Κράτη Μέλη είχαν αποφασίσει να διευθετήσουν το πρόβλημα της θανατικής ποινής μέσω επίσημων τροποποιήσεων της Σύμβασης, αυτό το ζήτημα κατέστη «προστατευόμενο» των Κρατών και το Δικαστήριο δεν χρειάστηκε να εφαρμόσει το δόγμα του περί ζωντανού εγγράφου.

Δεν είμαι βέβαιος εάν μια τέτοια ερμηνεία ήταν σωστή στην υπόθεση Soering ή εάν μπορούσε να εφαρμοστεί στην παρούσα δικαστική απόφαση.

Η απόφαση στην υπόθεση Soering βασίστηκε στο γεγονός ότι, παρόλο που το Πρωτόκολλο αρ. 6 είχε προβλέψει την κατάργηση της θανατικής ποινής αρκετά Κράτη Μέλη έπρεπε ακόμη να την επικυρώσουν το 1989. Ετσι, θα ήταν πρόωρο να λάβει το Δικαστήριο οποιαδήποτε γενική θέση ως προς τη συμβατότητα της θανατικής ποινής με τη Σύμβαση. Τώρα, η πλειοψηφία εγείρει βασικά το ίδιο επιχείρημα σχετικά με το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 13 το οποίο, είναι αλήθεια, παραμένει στη διαδικασία επικύρωσης.

Αλλά αυτό δεν μπορεί παρά να επιδεικνύει έναν δισταγμό από πλευράς συγκεκριμένων Κρατών Μελών σχετικά με την καλύτερη στιγμή για την ανέκκλητη κατάργηση της θανατικής ποινής. Την ίδια στιγμή δεν μπορεί πλέον να αμφισβητείται ότι – στο Ευρωπαϊκό επίπεδο – υπάρχει μια συναίνεση ως προς την απάνθρωπη φύση της θανατικής ποινής. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι κυβερνήσεις και πολιτικοί προετοιμάζουν μια επίσημη τροποποίηση της Σύμβασης μπορεί να γίνει κατανοητό περισσότερο ως ένδειξη ότι η θανατική ποινή δεν θα πρέπει να υπάρχει πλέον παρά μόνο ως μια απόφαση η οποία αποτρέπει το δικαστήριο να ενεργεί από δική του πρωτοβουλία.

Αυτός είναι ο λόγος που δεν επείσθην από την αναπαραγωγή από την πλειοψηφία, της προσέγγισης Soering. Δεν πιστεύω ότι υπάρχουν οποιαδήποτε νομικά εμπόδια σε αυτό το Δικαστήριο να λάβει μια απόφαση σχετικά με τη φύση της θανατικής ποινής.

6. Μια τέτοια απόφαση θα είχε καθολική εφαρμοστικότητα. Συγκεκριμένα θα εμπόδιζε οποιαδήποτε επιβολή της θανατικής ποινής όχι μόνο σε καιρό ειρήνης αλλά επίσης σε καιρό πολέμου ή άλλες καταστάσεις παρόμοιες πολέμου. Αλλά αυτό δε θα πρέπει να σταματήσει το Δικαστήριο από την λήψη της απόφασής του σήμερα. Μπορεί να είναι αλήθεια ότι η ιστορία της Ευρώπης επιδεικνύει ότι έχουν υπάρξει πόλεμοι όπως ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος στη διάρκεια των οποίων (ή κατόπιν αυτών) υπήρξε δικαιολόγηση της θανατικής ποινής. Δεν νομίζω ωστόσο ότι η παρούσα ερμηνεία της Σύμβασης θα έπρεπε να προβλέπει τέτοιου είδους εξαιρέσεις. Θα ήταν μάλλον αφελές να πιστεύουμε ότι, εάν επρόκειτο να ξεσπάσει ξανά ένας πόλεμος ή παρόμοιου μεγέθους γεγονός, η Σύμβαση ως σύνολο θα μπορούσε να επιβιώσει, ακόμη και εάν γίνονταν παραχωρήσεις σχετικά με την ερμηνεία της θανατικής ποινής. Από την άλλη πλευρά, εάν υπάρξει πόλεμος ή ένοπλη σύγκρουση τοπικών διαστάσεων μόνο – και αυτή είναι η εμπειρία των τελευταίων πενήντα ετών στην Ευρώπη – η διεθνής κοινότητα θα μπορούσε και θα έπρεπε να επιμείνει στον σεβασμό για τις βασικές αξίες της ανθρωπότητας, μεταξύ άλλων στην απαγόρευση της θανατικής ποινής. Η ίδια αιτιολογία θα έπρεπε να έχει εφαρμογή σε άλλους «πολέμους» όπως –ιδιαίτερα – στον «πόλεμο της τρομοκρατίας» όπου δεν υπάρχει σήμερα καμία θέση για θανατική ποινή (βλ. Άρθρο Χ' παρ.2 των Κατευθυντηρίων Γραμμών περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της μάχης εναντίον της τρομοκρατίας» η οποία εκδόθηκε την 11^η Ιουλίου 2002). Περαιτέρω αξιοσημείωτο είναι ότι, καθώς δείχνει το Νομοθέτημα του προσφάτως συσταθέντος Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, η διεθνής κοινότητα είναι της άποψης ότι ακόμη και τα πλέον φοβερά εγκλήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν χωρίς την προσφυγή στην θανατική ποινή.

7. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, αρκετά Συνταγματικά Δικαστήρια στην Ευρώπη έχουν προσκληθεί να λάβουν θέση για τη θανατική ποινή. Τα δικαστήρια της Ουγγαρίας, Λιθουανίας, Αλβανίας και Ουκρανίας δεν είχαν κανέναν δισταγμό να εκδώσουν διάταγμα ότι η θανατική ποινή δεν επιτρεπόταν πλέον σύμφωνα με τα Συντάγματα των αντίστοιχων χωρών τους, ακόμη και εάν αυτό δεν δηλωνόταν με σαφήνεια στο γραπτό κείμενο αυτών των εγγράφων. Τα Συνταγματικά Δικαστήρια έχουν ωστόσο υιοθετήσει τη θέση ότι η αδυναμία των πολιτικών κλάδων των κυβερνήσεων να λάβουν μια σαφή απόφαση επί του θέματος δεν θα πρέπει να εμποδίζει τον δικαστικό κλάδο να το κάνει αυτό. Μια παρόμοια προσέγγιση ελήφθη από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Νοτίου Αφρικής.

Είμαι βαθιά πεπεισμένος ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων θα ακολουθούσε την ίδια οδό στην παρούσα απόφαση.

8. Επιπρόσθετα, στην υπόθεση του κ. Οτσαλάν και χωρίς να αποκλίνουμε από την αρχές οι οποίες έχουν θεμελιωθεί στην ίδια την υπόθεση Incal είναι δύσκολο να συμφωνήσουμε με αυτό που λέγεται στην παράγραφο 116 της απόφασης. Ο αιτών εκεί περιγράφεται ως πολίτης (ή ισότιμος με πολίτη). Ωστόσο, κατηγορείτο για υποκίνηση σοβαρών τρομοκρατικών εγκλημάτων τα οποία οδήγησαν σε χιλιάδες θανάτων, κατηγορίες τις οποίες παραδέχθηκε τουλάχιστον εν μέρει. Θα μπορούσε εξίσου καλά να περιγραφεί ως ένας πολέμαρχος, κάτι το οποίο θα εξυπηρετούσε για να αξιολογηθεί το γεγονός ότι στην έναρξη της δίκης του ένα από τα τρια μέλη του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου εκείνος εμφανίστηκε, ήταν και ο ίδιος από το στρατιωτικό σώμα.

9. Εγγενές σε ένα σύστημα το οποίο βασίζεται στην αρχή της θυγατρικότητας είναι η πιστή συνεργασία μεταξύ ενός υπερεθνικού δικαστικού σώματος, όπως είναι αυτό το Δικαστήριο και τα Κράτη τα οποία έχουν προσχωρήσει σε αυτό το σύστημα. Η επιβολή προτύπων τα οποία είναι πολύ υψηλά δεν εμφανίζεται σε εμάς να είναι ο καλύτερος

τρόπος για την ενθάρρυνση αυτής της συνεργασίας ή την έκφραση ικανοποίησης προς τα Κράτη που την παρέχουν.

ΚΟΙΝΗ ΕΝ ΜΕΡΕΙ ΔΙΑΦΩΝΟΥΣΑ ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ COSTA, CAFLISCH, TURMEN ΚΑΙ BORREGO BORREGO

Στην παράγραφο 175 της απόφασης, η πλειοψηφία εκφράζει τη γνώμη ότι «η επιβολή της θανατικής ποινής.... μετά από μη δίκαιη δίκη από ένα δικαστήριο του οποίου η ανεξαρτησία και η αμεροληψία ήταν ανοικτές σε αμφιβολία ανάγεται σε απάνθρωπη μεταχείριση...»

Πρώτα απ'όλα, δεν συμφωνούμε με την πλειοψηφία ότι το Δικαστήριο το οποίο καταδίκασε τον κ. Οτσαλάν δεν ήταν ανεξάρτητο και αμερόληπτο. Ωστόσο, ακόμη και εάν ήταν, δεν πιστεύουμε ότι αυτό συνιστά παραβίαση του Άρθρου 3.

Η πλειοψηφία δέχεται ότι το Άρθρο 3 δεν μπορεί να ερμηνεύεται ότι απαγορεύει τη θανατική ποινή εφόσον αυτό θα ακύρωνε τη σαφή διατύπωση του Άρθρου 2 (παράγραφος 162 της απόφασης). Με άλλα λόγια, σύμφωνα με την πλειοψηφία, ενώ η ίδια η θανατική ποινή δεν συνιστά παραβίαση του Άρθρου 3, ένα διαδικαστικό ελάττωμα σχετικά με την αμεροληψία και την ανεξαρτησία του δικαστηρίου το οποίο επιβάλλει τη θανατική ποινή, συνιστά παραβίαση του Άρθρου 3.

Σύμφωνα με τη νομολογία μας, φόβος και αγωνία η οποία οφείλεται στην αμεροληψία και ανεξαρτησία ενός δικαστηρίου συνιστά ζήτημα προς εξέταση σύμφωνα με το Άρθρο 6 της Σύμβασης περισσότερο παρά σύμφωνα με το Άρθρο 3. «... Κατά τη λήψη απόφασης εάν υπάρχει νόμιμος λόγος φόβου ότι ένα συγκεκριμένο δικαστήριο δεν έχει ανεξαρτησία και αμεροληψία, η άποψη του κατηγορούμενου είναι σημαντική χωρίς να είναι αποφασιστική» (βλ. Incal εναντίον Τουρκίας, απόφαση 9^{ης} Ιουνίου 1998, Εκθέσεις για Δικαστικές και άλλες Αποφάσεις 1998-IV σελ. 1572/73 παρ.71). «Ο αιτών θα μπορούσε νόμιμα να φοβάται... επειδή ένας από τους δικαστές ... ήταν στρατιωτικός δικαστής (ο.π. σελ. 1573 παρ.72). Παρόμοιες προτάσεις περιέχονται στην υπόθεση

Ciraklar εναντίον Τουρκίας (απόφαση της 28^{ης} Οκτωβρίου 1998, Εκθέσεις 1998-VII, σελ. 3072-74 παρ.38 και 40) και διάφορες άλλες δικαστικές αποφάσεις. Σε όλες αυτές τις δικαστικές αποφάσεις, το Δικαστήριο έκρινε παραβίαση του Άρθρου 6 λόγω του φόβου ο οποίος δημιουργήθηκε από την παρουσία στρατιωτικού δικαστή.

Επιπλέον, η απάνθρωπη μεταχείριση εντός της έννοιας του Άρθρου 3 πρέπει να φθάσει σε ένα ελάχιστο επίπεδο βαρύτητας. Ο αιτών πρέπει να αποδείξει πέραν εύλογης αμφιβολίας ότι εκείνος υπέστη φόβο και αγωνία η οποία φθάνει στο όριο του επιπέδου που απαιτείται στο Άρθρο 3 (βλ. αναλογικά V. εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου (GC) αρ. 24888/94 ΕΣΔΑ 1999-IX). Στην παρούσα περίπτωση δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι ο αιτών υπέστη φόβο και αγωνία τα οποία φθάνουν το απαραίτητο όριο, εξαιτίας της έλλειψης αμεροληψίας και ανεξαρτησίας από πλευράς του εθνικού δικαστηρίου ασφαλείας. Όπως δηλώνεται στην παράγραφο 39 της απόφασης, στη διάρκεια της δίκης ο αιτών αποδέχθηκε την κύρια κατηγορία εναντίον του σύμφωνα με το Άρθρο 125 του Τουρκικού Ποινικού Κώδικα, το οποίο σημαίνει ότι είχε διαπράξει πράξεις οι οποίες στόχευαν στην απόσχιση ενός τμήματος του εδάφους του Κράτους. Επίσης αποδέχθηκε την πολιτική ευθύνη για τη γενική στρατηγική του PKK ως ηγέτης του και παραδέχθηκε ότι είχε οραματιστεί την ίδρυση ενός χωριστού Κράτους στο έδαφος του Τουρκικού Κράτους. Γνώριζε ποια ήταν η κατηγορία εναντίον του και ποια θα ήταν η ποινή (μόνο μια ποινή προβλέπεται στο Άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα της Τουρκίας). Επίσης δήλωσε ρητά ότι αποδέχθηκε τη δικαιοδοσία του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας.

II. Άρθρο 6 παρ.1

Προς λύπη μου, δεν μπορώ να συνταχθώ με την πλειοψηφία στην κρίση περί ύπαρξης παραβίασης του Άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης λόγω του ότι ο αιτών δεν δικάστηκε από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Από την άποψη αυτή, οι απόψεις μου ορίζονται στην κοινή εν μέρει

διαφωνούσα γνώμη την οποία έχω εκφράσει μαζί με τους κ.κ. Wildhaber, Costa, Caflisch, Turmen και Borrego Borrego.

KOINH EN MEPEI ΔΙΑΦΩΝΟΥΣΑ ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ
WILDHABER, COSTA, CAFLISCH, TURMEN, GARLICKI ΚΑΙ
BORREGO BORREGO

(Μετάφραση)

1. Η πλειοψηφία του Δικαστηρίου έκρινε ότι στην παρούσα υπόθεση το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Άγκυρας δεν ήταν ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο Δικαστήριο, εξαιτίας της παρουσίας στρατιωτικού δικαστή στην έδρα. Διαφωνούμε με αυτό το συμπέρασμα για τους εξής λόγους :

2. Είναι αλήθεια ότι από την υπόθεση Incal εναντίον Τουρκίας (απόφαση της 9^{ης} Ιουνίου 1998, Εκθέσεις επί Δικαστικών και Άλλων Αποφάσεων 1998-IV) η αρχή που ακολουθήθηκε από το Δικαστήριο σε αυτό το είδος υπόθεσης είναι ότι ο αιτών έχει νόμιμη αιτία να αμφισβητεί την ανεξαρτησία και αμεροληψία ενός εθνικού δικαστηρίου ασφαλείας όταν ένας στρατιωτικός δικαστής παρίσταται μαζί με δύο πολιτικούς (μη στρατιωτικούς) δικαστές. Το Δικαστήριο είχε διαιρεθεί στην υπόθεση Incal και αποφάσισε επί του σημείου με πλειοψηφία δώδεκα προς οκτώ (βλ. για την αντίθετη άποψη, τη γνώμη των δικαστών μειοψηφίας, σελ. 1578-79).

3. Είναι εξίσου αλήθεια ότι το προηγούμενο της υπόθεσης Incal έχει ακολουθηθεί σε μια σειρά δικαστικών αποφάσεων (περιλαμβανομένης της υπόθεσης Surek εναντίον Τουρκίας (αρ. 1) (GC) αρ. 26682/95, ΕΣΔΑ 1999-IV – βλ. δήλωση του Wildhaber και διαφωνούσα γνώμη του Golcuklu).

4. Ωστόσο, τα πράγματα έχουν αλλάξει. Εντός πολύ μικρού χρονικού διαστήματος, η Τουρκία ανέλαβε επανορθωτική δράση μετά την απόφαση επί της υπόθεσης Incal και δεν δίστασε να τροποποιήσει το Σύνταγμά της (και επακόλουθα και τη νομοθεσία της) έτσι ώστε μόνο πολιτικοί (μη στρατιωτικοί) δικαστές να συμμετέχουν στα εθνικά δικαστήρια ασφαλείας (τα οποία από τότε καταργήθηκαν). Έως τις 18 Ιουνίου 1999, το Σύνταγμα

είχε ήδη τροποποιηθεί και οι νομοθετικές τροποποιήσεις ακολούθησαν μόλις τέσσερις ημέρες μετά, με άμεση ισχύ (βλ. παραγράφους 53 και 54 της παρούσας απόφασης). Θα ήταν επιθυμητό για όλα τα Κράτη Μέλη της Σύμβασης να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου εντός αυτής της εύλογης χρονικής περιόδου.

5. Η τροποποιημένη νομοθεσία εφαρμόστηκε άμεσα στη δίκη του αιτούντα με τον τρίτο πολιτικό δικαστή να αντικαθιστά τον στρατιωτικό δικαστή την επόμενη ημέρα από την ισχύ αυτού. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο αντικαταστάτης δικαστής παρίστατο σε όλη τη διάρκεια των ακροαματικών διαδικασιών και είχε παρακολουθήσει όλες τις συνεδριάσεις του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας από την έναρξη της δίκης, ότι το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας επεσήμανε ότι εκείνος είχε αναγνώσει τη δικογραφία και τα πρακτικά (βλ. παράγραφο 44 της απόφασης) και, τέλος, ότι ήταν ελεύθερος να ζητήσει πρόσθετες αποδείξεις ή έρευνες.

6. Έτσι, η ετυμηγορία και η ποινή του Εθνικού Δικαστηρίου Ασφαλείας εκδόθηκαν από ένα δικαστήριο το οποίο αποτελείτο από πολιτικούς (μη στρατιωτικούς) δικαστές και οι τρεις εκ των οποίων είχαν λάβει μέρος στο σύνολο της δίκης. Το να λέμε ότι η παρουσία ενός στρατιωτικού δικαστή ο οποίος αντικαταστάθηκε σύμφωνα με καινούριους κανόνες (οι οποίοι εισήχθησαν για να συμβαδίζουν με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) έκανε το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας να εμφανίζεται ότι δεν είναι ανεξάρτητο και αμερόληπτο, είναι σα να πηγαίνουμε τη «θεωρία» των φαινομένων πολύ μακριά. Αυτό τουλάχιστον κατά τη γνώμη μας, δεν είναι ούτε ρεαλιστικό ούτε κάν δίκαιο.

7. Για τον λόγο αυτό θεωρούμε ότι η προσέγγιση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Imrek εναντίον Τουρκίας (dec), αρ. 57175/00, 28 Ιανουαρίου 2003, ήταν σοφότερη. Σε εκείνη την υπόθεση έναντι του ίδιου υποβάθρου και ενόψει της θετικής ανταπόκρισης των Τουρκικών Αρχών στην γραμμή

εξουσίας της υπόθεσης Incal, υποστήριξε ότι η καταγγελία ήταν κατάφωρα αβάσιμη, καθώς το πρόβλημα είχε λυθεί με την αντικατάσταση του στρατιωτικού δικαστή από έναν μη στρατιωτικό πολιτικό δικαστή στη διάρκεια της πορείας της δίκης.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η παρουσία ενός στρατιωτικού δικαστή σε πρώιμο στάδιο της δίκης πολύ δύσκολα μπορεί να προκαλέσει φόβο και αγωνία τα οποία να φθάνουν στο όριο που θεμελιώνει παραβίαση του Άρθρου 3.

Περαιτέρω, για να αναχθεί μια απειλή σε απάνθρωπη μεταχείριση, πρέπει να υπάρχει «πραγματικός κίνδυνος». Μια απλή πιθανότητα δεν είναι από μόνη της επαρκής (βλ. Vilvarajah και Άλλοι εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, δικαστική απόφαση 30ής Οκτωβρίου 1991, Σειρά Α, αρ. 215, σελ. 37 παρ.111). Η απειλή θα έπρεπε να είναι «επαρκώς πραγματική και άμεση» (βλ. Campbell και Cosans εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 25^{ης} Φεβρουαρίου 1982, Σειρά Α αρ. 48, σελ. 12 παρ.26). «Πρέπει να εμφανίζεται ότι ο κίνδυνος είναι πραγματικός» (H.L.R. εναντίον Γαλλίας, δικαστική απόφαση από 29 Απριλίου 1997, Εκθέσεις 1997-III, σελ. 758, παρ. 40).

Στην παρούσα περίπτωση δεν υπάρχει κανένας λόγος να πιστεύει κάποιος ότι υπήρχε πραγματικός και άμεσος κίνδυνος ο αιτών να εκτελεστεί, για τους εξής λόγους :

- (α) Στην Τουρκία η θανατική ποινή δεν έχει εκτελεστεί από το 1984.
- (β) Η Κυβέρνηση με επίσημη ανακοίνωση η οποία εστάλη στο Δικαστήριο αποδέχθηκε την απόφαση του πρώην Τομέα 1 κατά τον Κανόνα 39 και ανέστειλε την εκτέλεση του κ. Οτσαλάν (βλ. παράγραφο 5 της απόφασης).
- (γ) Σε συμμόρφωση με την απόφαση κατά τον κανόνα 39, η Κυβέρνηση δεν έστειλε τον φάκελο του αιτούντα στον εισαγγελέα για την έγκριση της θανατικής ποινής (σύμφωνα με το Τουρκικό Σύνταγμα η θανατική ποινή μπορεί να ετελεστεί μόνο αφού το Κοινοβούλιο υιοθετήσει έναν νόμο ο οποίος να εγκρίνει την ποινή). Με άλλα λόγια, η διαδικασία εκτέλεσης, δεν ξεκίνησε ποτέ. Υπό τις συνθήκες αυτές δεν είναι πιθανό να συμπεράνουμε

ότι υπήρχε απειλή εκτέλεσης για τον κ. Οτσαλάν στο χρονικό διάστημα μεταξύ της απόφασης του Τουρκικού Δικαστηρίου και της κατάργησης της θανατικής ποινής στην Τουρκία.

Στην υπόθεση Soering εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου (δικαστική απόφαση 7^{ης} Ιουλίου 1989, Σειρά Α, αρ. 161), το Δικαστήριο αποφάσισε, αναλογικά, ότι δεν υπάρχει απάνθρωπη συμπεριφορά εφόσον η Κυβέρνηση συμμορφώθηκε με το προσωρινό μέτρο το οποίο υποδείχθηκε από τα θεσμικά όργανα του Στρασβούργου (ο.π. σελ. 44-45, παρ.111). Οι ίδιες σκέψεις έχουν εφαρμογή και στην παρούσα περίπτωση. Εφόσον η Κυβέρνηση συμφώνησε να συμμορφωθεί με την απόφαση κατά τον Κανόνα 39, δεν υπήρξε ποτε «επαρκώς πραγματική και άμεση» απειλή εκτέλεσης για τον αιτούντα.

Στην υπόθεση Cinar εναντίον Τουρκίας (αρ. 17864/91, Απόφαση της Επιτροπής, 5 Σεπτεμβρίου 1994, Αποφάσεις και Εκθέσεις 79-B, σελ. 5), ο αιτών ισχυρίστηκε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3 επειδή η θανατική του ποινή, η οποία κατέστη οριστική την 20^η Οκτωβρίου 1987, είχε υποβληθεί στην Μεγάλη Εθνοσυνέλευση για έγκριση και η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση δεν είχε λάβει καμία απόφαση μέχρι το 1991. Ως εκ τούτου εκείνος εκτέθηκε στο φαινόμενο θανατοποινιτών.

Η Επιτροπή απέρριψε αυτόν τον ισχυρισμό επί της βάσης ότι η θανατική ποινή δεν είχε εκτελεστεί στην Τουρκία από το 1984 και ο κίνδυνος εφαρμογής της ποινής ήταν απατηλός.

Δεν μπορούμε να δεχτούμε ότι στην παρούσα υπόθεση ο κίνδυνος εκτέλεσης του αιτούντα ήταν πιο ρεαλιστικός από εκείνον στην υπόθεση Cinar.

Το πολιτικό υπόβαθρο του αιτούντα δεν αύξανε τον κίνδυνο εκτέλεσης καθώς υποδεικνύεται στη δικαστική απόφαση (παράγραφος 172). Αντίθετα τον κατέστησε λιγότερο ευάλωτο εξαιτίας τω πολιτικών συνεπειών τις οποίες θα είχε η εκτέλεσή του. Το γεγονός ότι υπήρξε μια οιονεί συναίνεση είναι εμφανές από το γεγονός ότι το Κοινοβούλιο κατήργησε τη θανατική

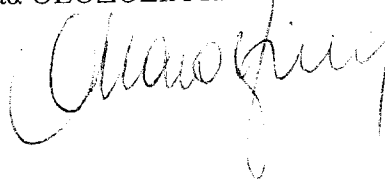
ποινή με τον Νόμο 4771 ο οποίος εγκρίθηκε με τεράστια πλειοψηφία και δημοσιεύθηκε στις 9 Αυγούστου 2002 (βλ. παράγραφο 51 της απόφασης). Περαιτέρω στις 12 Νοεμβρίου 2003, η Τουρκία επικύρωσε το Πρωτόκολλο υπ'αρ. 6.

Για όλους αυτούς του λόγους συμπεραίνουμε ότι δεν υπήρξε καμία παραβίαση του Άρθρου 3 εξαιτίας της θανατικής ποινής η οποία επιβλήθηκε από το Εθνικό Δικαστήριο Ασφαλείας.

(1) Κατά την ημερομηνία της απόφασης του Τμήματος στις 12 Μαρτίου 2003. Το Πρωτόκολλο υπ'αρ. 6 έχει πλέον επικυρωθεί από σαράντα τέσσερα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας) και υπογραφεί από δύο άλλα, το Μονακό και τη Ρωσία (βλ. παράγραφο 58 παραπάνω).

Ακριβής μετάφραση από το αγγλικό συνημμένο κείμενο.

Αθήνα 27.11.2015 Η μεταφράστρια ΘΕΟΔΟΣΙΑ ΚΑΠΕΛΩΝΗ

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ**

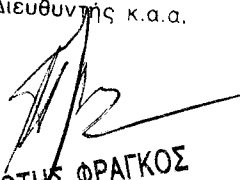
Επικυρώνεται το γνήσιο της υπογραφής του
μεταφράσαντος το συνημμένο κείμενο
μεταφραστού του ΥΠ.ΕΞ.

Αθήνα,

30 ΝΟΕ. 2015

ΜΕ ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ
Ο Διευθυντής κ.α.α.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΦΡΑΓΚΟΣ
ΔΕ Διοκ. Γραμ. Γ'